cijena 15 d

broj 33

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

ŽENE-MAJSTORI SF-a

Ursula K. Le Guin

STRAH

i druge najbolje priče iz pera domaćih i stranih autorica

Sirius 033

SADRŽAJ

Ursula K. Le Guin:
STRAH

Ružica Terzić:
SREBRNE ŽLICE

Margaret St. Clair:
PROTI

Vesna Popović:
IGLA

Edna Maine Hull:
PACIJENT

Lidija Razumović:
PUT U STVARNOST

Pamela Sargent:
PUSTOŠENJE

Zenna Henderson:
KUTIJA ZA SVE

Evelyn E. Smith:
DAXBR

Doris Pitkin Buck:
GIBERELKA

Phyllis Eisenstein:
MUKE S PROŠLOŠĆU

RIJEČ UREDNIKA

Drage čitateljice,

ovaj put se obraćam Vama, iako me anketari uporno uvjeravaju kako je dvadeset i nešto posto onih koji čitaju SIR1US muškoga spola. Zanemarujem, dakle, anketare uvjeren da su negdje pogriješili (nenamjerno... ili možda zlonamjerno?), Vama, draga čitateljice, čestitam Dan žena uz pokušaj da ovim brojem SIRIUSA do kažem nevjernim Tomama kako su pripadnice Vašega špola u najmanju ruku ravnopravni s nama muškarcima i na tako »muškom« poslu kakav je pisanje znanstvene fantastike. Uostalom, već autorica prve, naslovne pripovijesti u ovom broju, Amerikanka Ursula K. Le Guin, izborila je kvalitetom svoga pisanja vodeće mjesto u svjetskom SF-u i dobitnica je mnogih uglednih nagrada. Na žalost, upoznajemo je evo tek u 33. broju SIRIUSA — i to ne zbog diskriminacije prema njoj, nego zbog toga što u njezinom opusu ima vrlo malo priča (piše uglavnom romane), od kojih je STRAH jedna od najkraćih. Vodu na taj isti mlin dovodi i hrpa pisama (mahom potpisanih MUŠKIM imenima) preda mnom, onih koja se odnose na YU SIRIUS: gotovo nema pisma u kojem nije naglašeno mišljenje kako je u YU SIRIUSU najbolja priča — jedne autorice. Evo samo dva citata na tu temu; »Ljetna noć... Tako interpretirane SF se nisem zasledil, kljub temu da preberem vsak tekst ki mi pride v roke. Na splošno moram pripomniti, da sem zasledil tudi nove ideje, kar me še posebej veseli. Bravo! (Još nisam naišao na tako interpretiran SF, iako čitam svaki tekst koji mi dođe u ruke. Moram priznati da sam otkrio nove ideje, što me posebno raduje. Bravo!) I drugi citat: »Iskra Mikačić je i u svojoj priči DO KADA? objavljenoj ranije u SIRIUSU pokazala kako ume da piše o životu .o ljudima. Ovaj put je pisala o Romima, večitim nomadima koji žive od danas do sutra. Dobro je pisala o njima. A najbolje od svega je to što vanzemaljsko biće koje istražuje Zemlju nalazi besprekornu civilizaciju baš u naselju nomada. Neko bi možda pomislio da LJETNA NOČ... i nije pravi SF. Taj greši. Uz Furtingerov roman, priča Iskre Mikačić je najbolja u YU SIRIUSU«... (na žalost, za ovaj broj, čini se, nije dospjela napisati priču; očito je da kvalitetu pretpostavlja kvantiteti, pa čak i kad je posrijedi »ženski broj«... Nije li to poučno za mnoge koji se bave (ili kane baviti) pisanjem SF-a?). A što da tek kažem o drugoj autorici, koja je stidljivo i skromno poslala svoju prvu priču u SIRIUS, da bi na dugo nakon toga postala naša Ursula Le Guin osvojivši drugu nagradu na (vrlo strogo ocjenjivanom!) natječaju za SF priču u beogradskoj ANDROMEDI? Riječ je o Lidiji Razumović; srdačno joj čestitam, ne samo u svoje ime. Ako se ne slažete — opovrgnite me! I još dvije riječi o dvjema autoricama pripovjedaka u ovom broju: Njujorčanka Pamela Sargent završila je studij filozofije u tom gradu, napisala (u nas neprevedeni) roman KLONIRANI i mnogo pripovijesti, među kojima je

tipična PUSTOŠENJE koju objavljujemo. Edna Maune Huli je drukčiji tip književnice: kao žena jednog od najrazvikanijih pisaca SF-a (Van Vogta) ostala je u njegovoj sjeni, tako je suatorica mnogih njegovih najpoznatijih djela. Između malo priča koje je uspjela samostalno potpisati izabrao sam PACIJENTA. Mene je oduševila. A vas? (Priča! Ednu ne poznam!). Na kraju, pitanje koje ne upućujem samo Vama, draga čitateljice: nije li ovih nekoliko DOMAĆIH priča u ovom broju dokaz kako se naše autorice mogu bez ikakvih kompleksa natjecati i s najrenomiranijim strankinjama? Kvalitetom svojih priča, razumije se!

Pišete mi: »Čitam SIRIUS od prvoga broja i veoma mi se sviđa. Mnogo volim znanstvenu fantastiku, pa sam i pokušala napisati priču na tu temu. I napisala sam je, već odavna, ali nikako da smognem snage da Vam je pošaljem. Možda zbog toga što sam svojedobno poslala svoje pjesme na pet adresa i svuda su bile odbijene...« Znate što: ja sam strašilo, čudovište, rukopisožder i nipošto mi ne šaljite — pjesme. Priče čitam. Sve koje pristignu. Čak i one što ih pišu zaplašene autorice. Još nešto: »Profesorica sam engleskoga, imam bliblioteku SF-a i mogla bih vam za SIRIUS prevesti priče...« A tko će platiti »copynght«, autorska prava, ako objavim priče koje prevedete po svom izboru? Drugo: nedostaju Vam poneki brojevi SIRIUSA, pišete mi, draga čitateljice, i pitate me kako da dođete do njih (čak predlažete da na stranicama lista otvorim »burzu« kupujem-prodajem-mijenjam). Jednostavno rješenje: napišite uredništvu SIRIUSA (adresa: stranica 2) makar samo dopisnicu kojom naručujete te i te brojeve lista; ubrzo ćete ih primiti poštom, a poštaru ćete (»pouzećem«) platiti njihovu cijenu. To je sve. Nimalo složeno, zar ne?

»Ja i moj brat zajedno smo kupili YU SIRIUS; oduševio nas je. Kad ćete izdati YU SIRIUS broj 2?« Odgovor: Vi tvrdite da je taj posebni broj SIRIUSA »pun pogodak«, time ste vrlo blizu i mojemu mišljenju... ali ne i mišljenju ekonomista u mojemu OOUR-ur koji smatraju da je YU SIRIUS promašaj zato što nije donio financijsku dobit... Onda, kako Vam se čini YU SIRIUS kad ga gledate kroz dinar... oprostite, kroz svojih trideset teško zasluženih dinara? Pogodak u prazno, zar ne? Zaključujete li iz toga nešto u vezi sa YU SIRIUSOM broj 2? Ne bojte se, draga čitateljice: mudriji smo mi SF-ovci od svake birokracije: već u idućem SIRIUSU broj 34 naći ćete »mini YU Sinus«, zbirčicu od nekoliko minijaturica domaćih autora. Jesmo li zaskočili mudrace brojaka, što mislite?

Posve sam, dakle, suglasan s Vama da je YU SIRIUS bio težak udarac svim »nevjernim Tamama« (po drugi put isti izraz!) koji samo inozemni SF smatraju SF-om. Tu je, međutim, nekoliko stvari koje, čini se, neprestano stvaraju nesporazume između mene i Vas. Ponajprije: SF romani. SIRIUS, da se razumijemo, objavljuje NAJBOLJE PRIPOVIJESTI S PODRUČJA ZNANSTVENE FANTASTIKE, kao što je to već mnogo puta pisalo na naslovnoj stranici lista. A ako sam iz Asimovljeva romana objavio odlomak, tada nisam pokušao, kako tvrdite u svome pismu, »zavarati i

čitaoce«, nego sam to objavio kao ZAOKRUŽENU CJELINU, koja ima sve karakteristike priče, a to znači književnog oblika za koji ste se zajedno sa mnom opredijelili. Uz to: »Kojim pravom objavljujete dijelove u nas već prevedenih romana«? Pravom čitateljica i čitatelja SIRIUSA koji u MASOVNOJ nakladi objavljuje — plativšt zakonska autorska prava — NAJBOLJE od onoga što je prije toga bilo objavljeno u elitno niskim tiražama, uobičajenim (nepravedno) u nas kad je riječ o knjigama. Druga je stvar kad je riječ o poeziji i SF ilustracijama: SIRIUS nije specijaliziran ni za jedno ni za drugo; imate li vlastitih umotvorina ili rukotvorina na tu temu, pokušajte ih plasirati u listove kojima je specijalizacija pjesma (sonet, lirika, ep slično) ili ilustracija, crtež, slika. (Pitate: »Ne bi li se na unutarnjim omotnim stranicama mogle objavljivati SF slike?« — Odgovaram: »Tehničko-financijski neizvodljivo«. Je li potreban i dodatni komentar?). Isti odgovor vrijedi i za pitanja o SF stripu.

Ako moje objašnjenje o poskupljenju SIRIUSA smatrate »pričama za djecu«, ako smatrate da »ukoričenje vašeg lista vredi pedeset posto poskupljenja«, tada se malo raspitajte o cijenama sirovina, autorskim honorarima, poštarini, poskupljenju papira, porastu cijena usluga, transporta... a zavirite i u vlastitu platnu vrećicu, pa ćete vidjeti da je SIRIUS po 15 dinara, nakon tri podine izlaženja, uz kvalitetnije korice, zapravo JEFTINIJI negoli u svojim prvim danima. Dakako, tome pridonosite i Vi, preporučujući pa svojim prijateljicama i prijateljima, čime mu povećavate nakladu i snizujete proizvodnu cijenu... A što se tiče druge »priče za malu djecu«, kojom ciljate na dogodovštine profesora Naplića iz pera Ive Košutića, moram Vam reći da ste u osjetnoj manjini u svome mišljenju o tim pričama...

LJUDI SU DRUKČIJI, priča koja je — pukim slučajem — i zbog moga višemjesečnog bolovanja) dvaput objavljena u SIRIUSU izazvala je veliku buru. Ispričavam Vam se, draga Čitateljice, zbog toga jedinstvenog (nadam se!) propusta. A i što se tiče SF kritika: čim se pojavi neko SF djelo (film, knjiga i ti.) koje ZASLUŽUJE osvrt, SIRIUS se ne oglušuje. Nije se oglušio ni o EUROCON u Bruxellesu, a Vaš osvrt na SIRIUSOV osvrt na taj skup objavit ću i bez obzira na »zakon o štampi«, na koji se pozivate (pogrešno ga tumačeći, kao i kad je riječ o vraćanju neobjavljenih — a nenaručenih — rukopisa, koje, kao nijedan list na svijetu, ne vraća ni SIRIUS, ili o »prekrajanju«, to jest lektorsko-redaktorskom dotjerivanju rukopisa kako bi ih se moglo objaviti, na što imaju pravo svi urednici ovoga svijeta, pa i ja. Naime, priče u SIRIUSU ne potpisuju samo autori ili prevodioci, nepo i nekakav urednik, kojemu je društvo dalo dužnost da čitateljice i čitatelje opskrbljuje pismenim, razumljivim i društveno prihvatljivim rukopisima.)

»Kako treba da izgleda, u tehničkom smislu, rukopis koji ćete prihvatiti za SIRIUS«, pitate me. Ovako: pisan na pisaćem stroju, s maksimalnim proredom (od četiri točke). Rukom pisani »rukopisi« se ne štampaju, niti čitaju, nego bacaju u koš.

»Poslala sam priču, ali evo već tri mjeseca ne dobivam odgovor...«, pišete mi. Dobit ćete ga, možda u idućem broju (kad kanim odgovoriti svima onima koji su poslali priče). Sram me je priznati, ali rokovi za finalizaciju listova poput SIRIUSA posramili bi i dobrog, časnog Gutenberga... Uglavnom, molim Vas za strpljivost... i uvjeravam Vas da su pripadnici suprotnog spola u tom smislu posve ravnopravni, kako pred birokracijom, tako i pred »tehnikom«. Supermodernom...

Na kraju, draga čitateljice,

još jednom Vam želim sretan Dan žena

Vaš (muški)

Borivoj JURKOVIĆ

Strah

Ursula K. Le Guin:

Vaster than Empires and More Slow

Preveo *Krunoslav Poljak*

Gledate na sat. On ima kazaljke i brojke poredane u krug. Kazaljke se kreću. Ne možete sa sigurnošću reći kreću li se jednakom brzinom, ili se jedna kreće brže od druge. Što znači »od«? Postoji odnos između kazaljki i kruga brojki i naziv tog odnosa vam je na vrhu jezika: kazaljke su... nešto prema brojkama. Ili su to brojke prema kazaljkama? što znači »prema nečemu«? One su brojke — vaš rječnik se nije uopće smanjio — i, dakako, vi znate brojiti jedan, dva, tri, četiri itd. ali je nezgoda u tome što ne znate koji jedan je jedan. Svaki jedan je jedan: on sam. Gdje počinjete? Ako je svaki jedan jedan, onda nema (kako li se to samo kaže? Maločas sam znala) nešto nažalost, između tih jedan. No nema tog između. Postoji samo ovdje i ovdje, jedan i jedan. Nema ni ondje. Sve je ovdje sada jedan. Ali, ako je sve sada i sve ovdje i sve jedan, onda nema kraja. Nije počelo pa i ne može završiti...

Pokušavam opisati čuvstva prosječne osobe na letu NAFAL. Za one čiji je osjećaj za vrijeme izoštren on bi mogao biti mnogo gori od ovog. Za ostale je on odmor, kao omamljenost koja oslobađa dušu od tiranije sati. Za nekolicinu će taj doživljaj biti mističan: kolaps vremena i odnosa koji ih izravno vodi ka intuiciji vječnosti. Ali, mistici su rijetki.

Običavali su drogirati ljude prije dužih skokova ali su to prestali kad su uočili posljedice. Dakako, ne može se ustanoviti što se zbiva drogiranima ili bolesnima ili ranjenim osobama za vrijeme leta brzinom bliskom brzini svjetlosti. Onom koji boluje od ospica moralo bi logički biti svejedno je li riječ o skoku od deset godina svjetlosti. Ili onom tko je ranjen metkom. Tijelo stari samo nekoliko minuta — ali zašto je bolesnik koji boluje od ospica kad ga iznose iz broda gubavac a ranjeni čovjek mrtvac? Nitko ne zna, osim možda tijelo koje se drži

logike mesa i zna da je ležalo gnojeći se, krvareći ili omamljeno drogom u nesvijesti deset godina. Kad je tako nastalo mnogo imbecila, efekt Fishera Kinga pokazao se kao činjenica pa su se prestali koristiti drogama i prevoziti bolesne, osakaćene i trudnice. Da biste krenuli na NAFAL morate biti tjelesno zdravi.

Ali ne morate biti zdrava uma.

Samo su u prvim desetljećima Lige Zemljani, možda pokušavajući sačuvati od uništenja svoj uzdrmani kolektivni ego, slali brodove na pretjerano duga putovanja, izvan granica svemira, iza zvijezda i dalje. Tražili su svjetove koje nije, kao sve ostale svjetove, naselio ili stvorio Osnivač na Hainu, zaista strane svjetove; a sve posade na tim izviđačkim letovima u krajnost bile su duševno načete. Tko bi drugi odlazio skupljati informacije koje neće biti primljene ni za četiri, pet ili šest stoljeća? Tko će ih, uostalom, i primiti? To se zbivalo prije pronalaska trenutnog komunikatora; posade su bile izolirane i prostorno i vremenski. Nijedna duševno zdrava osoba, koja je na vlastitoj koži osjetila pomak vremena od samo nekoliko desetljeća između bliskih svjetova, ne bi se dobrovoljno prijavila za kružno putovanje od pola milenija. Izviđači su bili bjegunci: izrodi, luđaci.

Desetoro ih se popelo na trajekt u Smeming Portu na Pesmu i pokušalo se s više ili manje uspjeha međusobno upoznati i ona tri dana koliko je bilo potrebno trajektu da stigne do njihova broda, Guma. Gum je donje-cetijanski nadimak i otprilike znači isto što i beba ili mačkica. U ekipi je bio jedan Donjecetijanac, jedan kosmati Cetijanac, dvoje Hainijca, jedna Beldenijka i petoro Zemljana. Brod je cetijanske proizvodnje ali ga je unajmila Zemlja. Njegova se šarena posada ukrcala provlačeći se jedan po jedan kroz spojnu cijev poput inteligentnih spermatozoa kojima se oplođuje svemir. Trajekt je otišao a navigator pokrene Gum. Broj je nekoliko sati lepršao na rubu prostora, nekoliko milijuna kilometara od Pesma, a zatim je naglo nestao.

Kad se poslije deset sati dvadeset devet minuta ili 256 godina Gum opet pojavio u normalnom prostoru, trebalo je da bude u blizini zvijezde KG-E-96651. I zaista, u blizini se kao glavica čiode blistala ta zvijezda. Negdje unutar sfere promjera 400 milijuna kilometara nalazio se i zelenkasti planet, Svijet 4470, kako ju je označio neki cetijanski kartograf u davnini. Brod je sada morao naći taj planet. To i nije bilo tako lako kako u prvi tren zvuči, s obzirom na plast sijena širok 400 milijuna kilometara. A Gum nije mogao juriti planetarnim prostorom ni približno brzinom svjetlosti; kad bi to pokušao, i on i zvijezda KG-E-96651 i Svijet 4470 mogli bi nestati u velikoj eksploziji. Brod je morao puzati pomoću raketnog pogona brzinom od nekoliko stotina tisuća kilometara na sat. Matematičar i navigator Asnanifoil vrlo je dobro znao gdje bi se planet morao nalaziti i pretpostavljao da

bi do njeg mogli stići za deset zemaljskih dana. Za to bi se vrijeme članovi ekspedicije morali bolje upoznati.

— Ne podnosim ga — reče Porlock, tvrdi prirodnjak (kemija, plus fizika, astronomija, geologija itd) i na njegovim se brkovima pojave mjehurići pljuvačke. — Taj je čovjek lud. Nije mi jasno tko ga je proglasio sposobnim za ekspediciju osim ako nije riječ o namjernom pokusu s neprilagodljivošću koji je uprava zamislila a nas izabrala da budemo pokusni kunići.

— Mi se obično koristimo hrčcima i crvenperkama s Haina umjesto kunića — reče Mannon, prirodnjak za meke znanosti (psihologija, psihijatrija, antropologija, ekologija, itd) učtivo; on je bio jedan od Hainijaca. — Doduše, slažem se, Osden je zaista vrlo rijedak slučaj. Zapravo, on je prvi potpuno izliječeni slučaj Renderova sindroma, podvrste infantilnog autizma za koji se držalo da je neizlječiv. Veliki zemaljski analitičar Hammergeld je tvrdio da je uzrok autističkog stanja u ovom slučaju nadnaravna emfatička sposobnost i na temelju toga zamislio odgovarajuću kuru; Osden je živio s njim do svoje osamnaeste godine. Liječenje je bilo potpuno uspješno.

— Uspješno?

— On zacijelo više nije autisticki orijentiran.

— Ne, on je nesnošljiv!

— Pa, poslušajte me — nastavi Mannon blago promatrajući mrlje od sline na Porlockovu brku — normalna obrambenoagresivna reakcija kad se dva stranca upoznaju, recimo samo primjera radi: vi i Osden, nešto je čega gotovo niste svjesni. Navike, običaji, nepažnja pomažu vam da tu reakciju prevladate. Naučeni ste da na nju ne obraćate pažnje u tolikoj mjeri da ste spremni čak tvrditi da ona ne postoji. Ali je Osden, kao empat, osjeća. On osjeća svoje osjećaje i vaše osjećaje i teško mu je razlikovati jedne od drugih. Pretpostavimo da u vašoj emocionalnoj reakciji prema njemu, kad ste ga upoznali, postoji normalan element neprijateljstva prema svakom strancu plus uz to dodajmo spontanu antipatiju prema njegovu izgledu ili odijelu ili načinu na koji se rukuje, nije važno prema čemu. On osjeća tu vašu antipatiju. Kako je zaboravio nekadašnju autističku obranu, služi se agresivno-obrambenim mehanizmom, reakcijom na agresiju koju ste nesvjesno projicirali na njega... — Mannon je prilično dugo govorio u tom smislu.

— Ništa ne daje čovjeku pravo da bude takva hulja — odvrati Porlock.

— Može li nas isključiti? — upita Harfex, biolog, također s Haina.

— To je kao sluh — reče Olleroo, asistentica za tvrde znanosti. — Na ušima nemamo kapke. Nema prekidača kojim bi se isključila empatija. On čuje naše osjećaje, želio on to ili ne želio.

— Zna li što mislimo? — upita Eskwana, mehaničar, gledajući

ostale stvarno zastrašen.

— Ne — odvrati Porlock. — Empatija nije telepatija! Nitko nema telepatiju.

— A ipak — reče Mannon smiješeći se. — Neposredno prije negoli sam otputovao s Haina objavljen je vrlo zanimljiv izvještaj s jednog od nedavno ponovo otkrivenih svjetova. Neki Rocannon je opisao nešto što bi mogla biti telepatska tehnika koja se može naučiti a postoji kod neke mutirane rase hominida; čitao sam samo rezime izvještaja ali... — on nastavi govoriti. Ostali su već znali da mogu razgovarati dok Mannon govori. Njemu to nije smetalo, a činilo se da čak pažljivo sluša ono što oni govore.

— Pa zašto nas onda mrzi? — upita Eskwana.

— Nitko te ne mrzi, dragi — reče Olleroo. Inženjer se zarumeni i zbunjeno nasmiješi.

— Vlada se kao da nas mrzi — reče Haito, koordinatorka. Bila je to žena profinjenih crta, azijskog porijekla, vrlo milozvučna glasa, pomalo hrapava, duboka i meka kao u mladog žapca. — Ako pati od neprijateljstva, ne povećava li ga neprekidnim napadajima i uvredama? Ne vjerujem mnogo u liječenje doktora Hammergelda, Mannon; autizam bi mogao biti prihvatljiv...

Ona zastade. Osden je ušao u komandnu kabinu.

Doimao se kao da se guli. Koža mu je bila neprirodno bijela i tanka, vidjele su se žile a podsjećala je na izblijedelu cestovnu kartu crveno-plave boje. Njegova adamova jabučica, kosti i ligamenti na zapešću i na šakama, sve se to jasno isticalo kao da je izloženo na satu anatomije. Kosa mu je bila blijedoriđe boje kao davno osušena mrlja krvi. Imao je obrve i trepavice ali ih se moglo vidjeti samo u određenim svjetlosnim uvjetima; vidjele su se samo kosti očnih duplji, žilice vjeđa i bezbojne oči. To nisu bile crvene oči, jer on nije bio pravi albinac, ali nisu bile ni plave ni sive; u Osdenovim su se očima boje poništavale ostavljajući hladnu vodenastu prozirnost u koju se moglo prodirati beskrajno. On nikada nije gledao u oči. Na licu mu nije bilo izražaja, baš kao na anatomskom crtežu ili na maski.

— Slažem se — rekao je visokim piskutavim tenorom —da bi čak i autističko povlačenje moglo biti prihvatljivo u usporedbi sa smogom jeftinih drugorazrednih emocija kojima ste me vi ovdje okružili. Zašto se, Porlock, znojiš od mržnje? Zar me ne možeš ni vidjeti? Udalji se nekamo i pokušaj se smiriti autoerotizmom kao prošle noći, to poboljšava tvoje vibracije... Tko je, do vraga, dirao moje vrpce? Da nitko od vas nije dodirivao moje stvari! To me smeta!

— Osdene — reče Asnanifoil, kosmati Cetijanac, svojim širokim sporim glasom — zašto si tolika hulja?

Ander Eskwana se šćućuri i stavi dlanove pred lice. Prepirke su ga plašile. Olleroo pogleda uvis s neodređenim ali zainteresiranim

izrazom lica: ona je voljela sve dobro vidjeti.

— A zašto ne bih bio? — Osden nije gledao u Asnanifoila i fizički se držao na udaljenosti od svih, koliko je to mogao u tijesnoj i prepunoj kabini. — Sam po sebi nitko od vas nije nikakav razlog da mijenjam svoje vladanje.

Asnanifoil slegne ramenima: Cetijanci nerado priznaju očigledne stvari. Harfex, rezerviran i strpljiv muškarac, reče:

— Razlog je što ćemo provesti nekoliko godina zajedno. Život će za sve nas biti ugodniji ako...

— Zašto ne želite shvatiti da vas ja jednostavno ne Šljivim? — Osden uzme svoje mikrotrake i izađe. Eskwana je iznenada otišao na spavanje. Asnanifoil je prstom crtao linije u zraku i gunđao:

— Njegovu prisutnost u ekipi možemo objasniti samo kao podvalu zemaljskih vlasti.

— To mi je odmah bilo jasno. Ova ekspedicija je unaprijed osuđena na neuspjeh — prišapne Harfex koordinatorki ogledajući se preko ramena. Porlock je petljao oko dugmeta na odijelu: u očima su mu bile suze. Rekla sam vam da su svi bili ludi, ali vi ste mislili da pretjerujem.

Ipak, imali su opravdanje. Putnici u zasvemirska područja očekivali su da njihovi drugovi u ekipi budu inteligentni, dobro obučeni, elastični i osobno simpatični. Morali su zajednički raditi u tijesnom prostoru i na neudobnim mjestima i zato su imali pravo nadati se da će paranoje, depresije, manije, fobije i kompulzije ostalih biti dovoljno blage da bi omogućile dobre međusobne odnose, bar većim dijelom vremena. Osden je možda inteligentan ali je njegova obuka bila nepotpuna a karakter strašan. Poslali su ga samo zbog njegova jedinstvenog talenta, moći empatije, točnije, zbog njegove bioempatičke receptivnosti na veliku daljinu. Njegov talent nije bio ograničen na neke vrste: on je otkrivao emocije ili osjete svega što ima osjete. On je dijelio radost s bijelim mišem, bol sa zgaženim žoharom i fototropiju s moljcem. Na nepoznatom svijetu, zaključila je uprava, bilo bi korisno znati ima li nešto u njemu osjećaja i, ako ima, kakvi su ti osjeti prema došljacima. Osdenova je funkcija bila nova: on je bio senzor ekipe.

— Što je emocija, Osdene — pitala ga je Haito Tomiko jednog dana u glavnoj kabini pokušavajući s njim uspostaviti neki odnos. — Što ti to zapravo hvataš svojom empatičkom osjetljivošću?

— Đubre — odvratio je visokim, razdraženim glasom. — Psihički izmet životinjskog carstva. Gazim kroz vaš izmet.

— Željela sam produbiti znanje — glas joj je bio začuđujući miran.

— Tebi nije stalo do znanja. Pokušala si me dodirnuti. Uz malo straha, nešto znatiželje i s mnogo gnušanja. Onako kako bi dodirnula štapom mrtva psa da vidiš kako po njemu pužu crvi. Hoćeš li jednom

zauvijek shvatiti da ne želim kontakte, da želim da me ostavite na miru? — Koža mu se išarala plavom i ljubičastom bojom a glas mu se podigao: — Idi i valjaj se u vlastitom izmetu, ti prokleta kujo! — vikao je.

— Smiri se — odvratila mu je još mirna ali ga je odmah ostavila i otišla u svoju kabinu. Naravno, on je pogodio njezine motive; pitanje je bilo uglavnom isprika, pokušaj da ga zainteresira. Ali, što u tome ima zla? Nije li taj pokušaj bio odraz poštovanja prema drugima? Dok je postavljala pitanje, najviše ako je osjećala prema njemu nepovjerenje. Uostalom, bilo joj ga je žao, tog jadnog, razdražljivog i otrovnog beskošca, kako ga je nazivala Olleroo. Što je očekivao zauzvrat za svoje vladanje? Ljubav?

— Meni se čini da on ne podnosi kad ga netko sažaljeva — reče Olleroo ležeći na donjem ležaju i pozlaćujući bradavice na grudima.

— Onda on nije u stanju uspostaviti ljudske odnose. Doktor Hammergeld je samo autizam izvrnuo iznutra prema vani...

— Jadnik — reče Olleroo. — Tomiko, dopuštaš li da me noćas posjeti Harfex?

— Zašto ne odeš u njegovu kabinu? Mrzim neprekidno sjediti u komandnoj kabini s tom prokletom oguljenom repom.

— Zar ne, ti ga mrziš? Čini mi se da on to osjeća. Ali, i prošle sam noći spavala s Harfexom i Asnanifoil bi mogao postati ljubomoran jer njih dvojica dijele istu kabinu. Ovdje bi nam bilo ljepše.

— Usluzi obojicu — odvrati Tomiko grubošću uvriježene čednosti. Njezina zemaljska potkultura, istočnoazijska, bila je puritanska; odgajali su je da bude kreposna.

— Volim kad je samo jedan na noć — odvrati Olleroo nedužnom iskrenošću. Beldene, planet vrtova, nije nikad otkrio krijeposnost, baš kao ni kotač.

— Onda pokušaj s Osdenom — reče Tomiko. Njena nestabilnost bila je rijetko tako očigledna kao sada: duboka nesigurnost u sebe samu manifestirala se kao destruktivnost. Dobrovoljno se javila za ovaj posao jer u njemu, po svoj prilici, nije bilo nikakve svrhe.

Mala Beldenka je zaprepašteno pogledala.

— Tomiko, to što si rekla je ogavno.

— Zašto?

— To bi bilo pokvareno! Mene Osden ne privlači.

— Nisam znala da ti je to važno— nezainteresirano reče Tomiko, iako joj je to bilo poznato. Uzme neke spise i izađe iz kabine, rekavši:

— Nadam se da ćete ti i Harfex, ili tko god to bio, biti gotovi do posljednjeg zvona. Umorna sam.

Olleroo je plakala i suze su joj kapale na sitne pozlaćene bradavice. Ona je rado plakala, a Tomiko nije zaplakala od doba kad joj je bilo deset godina.

Na tom brodu nije bilo zadovoljstva. No stvari su krenule nabolje kad su Asnanifoil i njegov kompjutor otkrili Svijet 4470. Tamnozeleni planet ležao je kao istina na dnu gravitacijskog bunara. Dok su gledali kako se nefritni disk povećava, medu njima je rastao osjećaj uzajamnosti. Osdenova sebičnost i njegova neprikrivena okrutnost sada su zbližavale ostale.

— Možda su ga poslali — govorio je Mannon — kao objekt na kojem ćemo se iskaljivati. Možda će njegov utjecaj, na kraju, biti i pozitivan.

Nitko se nije usprotivio: toliko su pazili da se ne bi zamjerili jedan drugome. Ušli su u putanju. Na noćnoj strani planeta nije bilo svjetala na kontinentima niti je bilo crta ili čvorova, tragova životinja koje grade.

— Nema ljudi — gunđao je Harfex.

— Naravno — otresao se Osden koji nije nikoga puštao pred ekran. Na glavu je navukao politensku vrećicu. Tvrdio je da plastika ne propušta empatičku buku koju su ostali dizali.

— Udaljeni smo dva stoljeća svjetlosti od granice Hainijskog proširenja a izvan njega nema ljudi. Nigdje. Valjda ne mislite da bi priroda dvaput načinila istu grešku?

Nitko mu nije obraćao mnogo pažnje; svi su s ljubavlju gledali u taj dragulj u beskraju ispod njih na kojem je bilo života ali ne ljudskog. Oni su bili izrodi i ono što su vidjeli tamo dolje nije bila pustoš nego mir. Čak ni Osden nije imao potpuno bezizražajno lice kao obično; mrštio se.

Spuštanje u vatri u more; zračno izviđanje; izlazak na kopno. Ravnica pokrivena nečim sličnim travi, debelim, zelenim, s nagnutim stabljikama, što je okruživalo brod trljalo se o izbačene kamere, pokrivalo leće finim peludom.

— Čini se kao čista fitosfera — reče Harfex. — Osdene, jesi li zapazio kakvo biće s osjetima?

Svi su se okrenuli prema senzoru. Osden se udaljio od ekrana i točio čaj u šalicu. Nije odgovarao. Rijetko je odgovarao na izgovorena pitanja.

Slojevita krutost vojne discipline uopće se nije mogla primijeniti na te ekipe ludih učenjaka. Lanac njihove komande nalazio se negdje između parlamentarne procedure i površnih zapovijedi, što bi regularnog vojnog starješinu dovelo do ludila. Nedokučivom odlukom vlasti dr Haito Tomiko je dobila položaj koordinatora i sada se prvi put koristila svojim ovlaštenjima.

— Senzore Osden, molim vas da odgovorite Harfexu.

— Kako bih mogao zapaziti bilo što izvana — odvrati Osden ne osvrćući se — kad oko mene vrve emocije devetoro neurotičnih hominida kao crvi u limenki? Kad budem imao što reći, reći ću.

Svjestan sam svoje odgovornosti kao senzora. Ako mi budete opet zapovijedali, koordinatore Haito, smatrat ću da prestaje moja odgovornost.

— U redu, senzore. Uvjerena sam da ubuduće neće biti potrebno zapovijedati — žablji glas Tomiko bio je miran ali svima se učinilo da se Osden malo žacnuo dok je stajao okrenut prema njoj leđima: kao da je uzburkanost njezina potisnutog ogorčenja udarila u njega fizičkom snagom.

Pretpostavka biologa pokazala se ispravnom. Terenske analize pokazale su da životinja nema ni među mikroorganizmima. Ovdje nitko nije jeo nekog drugog. Svi oblici života su se hranili fotosintezom ili su bili saprofazi i živjeli od svjetlosti i smrti a ne od života. Biljke: bezbroj biljaka a nijedna vrsta nije bila poznata posjetiocima iz čovjekova doma. Bezbroj nijansi i intenziteta zelenog, purpurnog, smeđeg, crvenog. Beskrajne tišine. Kretao se samo vjetar i njihao lišće i grane, topli vjetar pun spora i peluda uz fijuk je nosio slatku blijedozelenu prašinu preko prerija pokrivenih zelenom travom, vriština na kojima nije rastao vrijesak, šuma bez cvijeća u koje nikad nije stupila noga niti ih oko vidjelo. Topao i turoban svijet, tužan i vedar. Putnici su lutali poput izletnika po sunčanim livadama ljubičastih biljaka sličnih paprati i tiho razgovarali. Znali su da njihovi glasovi kidaju tišinu koja je trajala tisuće milijuna godina, tišinu vjetra i lišća, lišća i vjetra koji je puhao i smirivao se pa opet puhao. Razgovarali su tiho, ali, kako su bili ljudi razgovarali su.

— Jadni Osden — reče Jenny Chong, biolog i tehničar, dok je upravljala helimlažnjakom za vrijeme snimanja sjeverne polarne kape. — Sav taj čudesni aparat u njegovu mozgu, a nema što primati. Kakva šteta!

— Rekao mi je da mrzi biljke — zahihoće se Olleroo.

— Čovjek bi pomislio da će ih voljeti jer mu ne smetaju kao mi.

— Ni meni se te biljke ne sviđaju naročito — reče Porlock gledajući na purpurno talasanje cirkumpolarne prašume. — Uvijek isto. Bez duše. Bez promjene. Da je čovjek ovdje sam, odmah bi izgubio razum.

— Ali, sve je to živo — reče Jenny Chong. — I zato što živi, Osden sve to mrzi.

— On i nije tako loš — velikodušno odvrati Olleroo. Porlock je pogledao krajem oka i upitao:

- Jesi li ikad s njim spavala?

Olleroo brižne u plač i vikne:

— Vi Zemljani ste prostaci!

— Ne, nije — javila se Jenny Chong spremna da je brani. — Jesi li ti, Porlock?

Kemičar se usiljeno nasmije: ha, ha, ha. Mrlje pljuvačke pojave mu se na brcima.

— Osden ne podnosi ničiji dodir — reče nesigurno Olleroo — jedanput sam se slučajno očešala o njega i on me je odgurnuo kao da sam neka prljava... stvar. Za njega smo svi mi samo stvari.

— On je zao — Porlockov je glas bio napet i iznenadio je obje žene on će na kraju upropastiti našu ekipu na ovaj ili onaj način. Zapamtite moje riječi. On nije sposoban živjeti s ljudima.

Spustili su se na sjeverni pol. Ponoćno sunce tinjalo je iznad niskih brežuljaka. Niska, suha, zelenkasto-ružičasta trava prostirala se u svim pravcima što je zapravo bio samo jedan smjer: na jug. Deprimirana od nevjerojatne tišine tri izviđača su postavila instrumente i skupljala uzorke kao tri virusa koja se grčevito trzaju na koži nepomičnog diva.

Nitko nikad nije zvao Osdena da pođe na izviđačke izlete kao pilot ili fotograf ili zapisničar a on se opet nije nikad dobrovoljno prijavljivao i zato je rijetko izlazio iz logora. On je propuštao Harfexove botaničke podatke kroz kompjutore montirane na brodu i pomagao Eskwani kojemu je glavni posao bio popravak i održavanje strojeva. Eskwana je počeo mnogo spavati, barem dvadeset pet sati od trideset dva koliko je ovdje trajao dan, odlažući usred rada radio-aparat koji je popravljao ili prekidajući pregled upravljačkog mehanizma na helimlažnjaku. U logoru nije nikad bilo nikog drugog osim njih dvojice i Poswet To, koja je imala epileptičke napadaje: Mannon ju je danas ukopčao u terapijski krug u stanju preventivne katatonije. Tomiko je diktirala izvještaje u memoriju i držala na oku Osdena i Eskwanu. Prošla su dva sata.

— Mogao bi upotrijebiti 860 mikrovalda za lemljenje tog spoja — reče Eskwana mekim oklijevajućim glasom.

— Jasno!

— Oprosti. Samo sam opazio da imaš 840...

— Zamijenit ću ih čim izvadim 860. Kad ne budem znao što da radim, inženjeru, zatražit ću tvoj savjet.

Poslije jedne minute Tomiko pogleda naokolo. Eskwana je tvrdo spavao položivši glavu na stol i stavivši palac u usta,

— Osdene!

Blijedo lice se nije okrenulo; on nije govorio ali je nestrpljivo dao na znanje da sluša.

— Zacijelo si opazio Eskwaninu slabost.

— Nisam ja odgovoran za njegove psihopatske reakcije.

— Ali si odgovoran za vlastite. Eskwana je vrlo važan za naš rad ovdje a ti nisi. Ako ne možeš suzdržati izljeve neprijateljstva, morat ćeš ga izbjegavati.

— Vrlo rado — Osden odloži alat i ustade. U njegovu se glasu osjećalo opravdanje. — Nitko ne može ni zamisliti kako je to kad se

mora iskusiti Eskwanine iracionalne strave. Dijeliti s njim njegov strašni kukavičluk, zajedno s njim pred svim puzati!

— Pokušavaš li opravdati vlastitu okrutnost prema njemu? Mislila sam da imaš više samopoštovanja — Tomiko je osjetila kako dršće od ljutine. — Ako te tvoja empatička moć zaista sili da dijeliš s Anderom njegovu bijedu, zašto to u tebi nikad ne pobuđuje ni najmanje sućuti?

— Sućut. Sućut. Što ti znaš o sućuti?

Ona je buljila u njega ali on nije htio u nju pogledati.

— Želiš li da iskažem riječima tvoja sadašnja čuvstva prema meni? Ja to mogu učiniti preciznije nego ti. Ja sam stručnjak za analiziranje reakcija koje primam. A primam ih mnogo.

— Ali, kako možeš očekivati da ću se prema tebi vladati prijazno kad se ti prema meni tako odnosiš?

— Zašto bi bilo važno kako se ja vladam, ti glupa krmačo, zar misliš da to nije svejedno? Zar misliš da je prosječno ljudsko biće izvor nježne ljubavi? Mogu birati samo između dvoga: ili da me mrze ili da me preziru. Kako nisam ni žena ni kukavica, radije sam izabrao da me mrze.

— To je izopačeno. Svaki čovjek ima...

— Ali ja nisam čovjek. Tamo ste vi svi a ovdje sam ja. Ja sam jedan.

Začuđena tim bljeskom beskrajnog solipsizma, neko je vrijeme šutjela. Napokon reče bez ljutine i bez sažaljevanja, klinički:

— Ti bi mogao sam sebe ubiti, Osdene.

— To je s tvog stajališta, Haito — rugao se. — Nisam, depresivan i harakiri ne dolazi u obzir. Što želiš da radim?

— Otiđi. Imaj obzira prema sebi i prema nama. Uzmi avioautomobil i instrumente i počni popisivati vrste. U šumi Harfex još nije ni počeo izučavati šume. Uzmi sto četvornih metara pošumljenog područja, bilo gdje na dometu radija. Ali izvan dometa empatije. Pošalji izvještaj svakog dana u osam i u dvadeset četiri sata.

Osden je otišao i pet dana se od njega nije ništa čulo osim lakonskih radio-signala dvaput na dan. Raspoloženje se u bazi promijenilo kao na pozornici. Eskwana je bio budan po osamnaest sati dnevno. Poswet To je pjevala i svirala na lutnji nebeske harmonije (glazba je dovodila Osdena u ludilo). Mannon, Harfex, Jenny Chong i Tomiko prestali su uzimati sredstva za umirenje. Porlock je u laboratoriju nešto sintetizirao i to sam pio. Imao je mamurluk. Asnanifoil i Poswet To održali su cijelonoćno numeričko prikazanje, onu mističnu orgiju visoke matematike koja pruža najdublji užitak duši jednog Cetijanca. Olleroo je spavala sa svima koji su joj se svidjeli. Rad je napredovao.

Prirodoslovac je došao u bazu trčeći, teškom se mukom probijajući kroz visoke i sočne stabljike biljaka sličnih žitaricama.

— Nešto je u šumi — oči su mu bile izbuljene, stenjao je a brkovi i prsti su mu drhtali. — Nešto veliko. Kretalo se iza mene. Postavljao sam znak za nivelaciju i sagnuo se. Bacilo se na mene. Kao da je doletjelo između drveća. Iza mene — buljio je u ostale očima tamnim od straha i iscrpenosti.

— Sjedi, Porlock. Smiri se. A sada, ispričaj sve iz početka. Nešto si vidio...

— Ne jasno. Samo kretanje. Svrhovito. Ne znam što je to moglo biti. Nešto što se kreće samo od sebe. U drveću, arboriformima, nazovite ih kako želite. Na rubu šume.

— Ovdje nema ničega što bi te moglo napasti, Porlock — Harfex je bio sumoran: — Nema ni mikrozoa. Ovdje ne može biti velikih životinja.

— Da nisi možda vidio neki epifit koji je iznenada pao, možda je iza tebe pala kakva lijana?

— Ne — odvrati Porlock — jurilo je na mene, kroz granje, brzo. Kad sam se okrenuo, opet se udaljilo, daleko uvis. Podizalo je buku, neku vrst lomljave. Nije bila životinja, tko zna što je bilo! Bilo je veliko, veliko u najmanju ruku kao čovjek. Možda crvenkaste boje. Nisam mogao vidjeti. Nisam siguran.

— To je bio Osden — reče Jenny Chong — igrao se Tarzana. — Ona se nervozno hihotala a Tomiko je jedva suzdržavala divlji nemoćan smijeh. Ali Harfex se nije smiješio.

— Čovjek se pod arboriformima osjeća nelagodno — reče on svojim uljudnim prigušenim glasom. — To sam zapazio i sam. Možda je to i razlog zašto sam odgodio rad u šumi. U boji i rasporedu korijenja i grana ima nešto hipnotičko, osobito kod spiralnih grana. A izbacivači spora rastu u tako pravilnim razmacima da izgledaju neprirodno. Meni je to, subjektivno govoreći, vrlo neugodno. Pitam se nije li kakav jači efekt te vrsti možda izazvao halucinaciju...?

Porlock niječno odmahne glavom i ovlaži usne.

— Nešto je bilo tamo. Kretalo se sa ciljem. Pokušalo me napasti odostrag.

Kad se, točno na vrijeme kao i uvijek, Osden javio te noći u dvadeset četiri sata, Harfex mu ispriča što se dogodilo Porlocku.

— Jesi li, Osdene, u šumi naišao na bilo što što bi potvrđivalo Porlockov dojam o nekom pokretnom obliku života koji ima osjete?

Sss, oglasi se podrugljivo radio.

— Nisam. To su sve tričarije — javio se Osdenov neugodan glas.

— Ti si u šumi duže negoli itko od nas — nastavi Harfex nepokolebivom uljudnošću. — Slažeš li se s mojim dojmom da šumska sredina djeluje vrlo mučno i, možda, halucinantno na percepcije?

— Slažem se da se na Porlockove percepcije može lako utjecati. — Ssss. — Neka ostane u laboratoriju i nanijet će manje štete. Ima li još

što?

- Za sada nema — reče Harfex a Osden prekine vezu.

Nitko nije mogao potvrditi Porlockovu priču ali je nitko nije mogao ni opovrgnuti. On je bio siguran da ga je nešto, nešto veliko, pokušalo iznenada napasti. To je bilo teško pobijati jer su se nalazili na stranom svijetu i svi koji su ikada ušli u šumu osjetili su određene žmarce i zle slutnje pod »drvećem«. (»Možete ih zvati drvećem«, rekao je Harfex. »Oni to zaista i jesu, samo, naravno, malo se i razlikuju.«) Složili su se da su se osjećali nelagodno ili da su imali osjećaj da ih odostraga nešto promatra.

— Moramo to razjasniti — reče Porlock i zamoli da ga pošalju kao privremenog biologova pomoćnika, kao i Osdena, u šumu da istražuje i promatra. Olleroo i Jennv Chong su se dobrovoljno javile da idu, ako je moguće, zajedno kao par. Harfex ih je sve poslao u šumu pokraj koje su se ulogorili, golemi kompleks koji je pokrivao četiri petine kontinenta D. Zabranio je da ponesu oružje. Nisu smjeli izaći iz polukruga s polumjerom od pedeset kilometara unutar kojeg se nalazio i Osden. Svatko se morao javljati dvaput dnevno, tri dana. Prvog dana Porlock je javio da je ugledao na tren nešto što je podsjećalo na veliki poluuspravan lik koji se kretao kroz drveće na drugoj strani rijeke; Olleroo je bila sigurna da je čula kako se druge noći nešto pomiče pokraj njena šatora.

— Na ovom planetu nema životinja — rekao je Harfex zbunjeno.

A zatim se Osden ujutro nije javio.

Tomiko je čekala manje od jednog sata a zatim je s Harfexom odletjela prema području na kojem se prošle noći nalazio Osden. Ali dok je helikopter lebdio iznad mora purpurasta lišća, beskrajna i neprovidna, osjetila je paničan očaj.

— Kako ćemo ga u ovome naći?

— Javio je da se spustio na obalu rijeke. Naći ćemo avioautomobil: on se pokraj njega ulogorio i nije mogao otići daleko. Brojanje vrsta je spor posao. Eno rijeke!

— Eno i automobila — reče Tomiko opazivši blistavi strani sjaj među bojama i sjenama zelenila. — Stigli smo.

Ona zaustavi letjelicu u zraku i izbaci ljestve. Ona i Harfex siđoše. Iznad njihovih glava zatvori se živo more.

Kad je nogom dodirnula tlo šume, ona otkopča poklopac futrole s pištoljem a zatim pogleda Harfexa koji je bio nenaoružan pa ne izvadi oružje. No njena se ruka stalno nalazila u blizini pištolja. Čim su se udaljili nekoliko metara od spore smeđe rijeke, nije se više čulo ni šuma a svjetlost je bila mutna. Velika su debla bila međusobno prilično udaljena u gotovo pravilnim redovima, gotovo sva ista. Imata su meku koru, neka su bila očigledno glatka a druga spužvasta, siva ili

zelenkasto-smeđa ili smeđa, omotana puzavicama sličnim kabelu i pokrivena epifitima. Drveće je širilo krute isprepletene grane pune velikih tanjurastih tamnih listova koji su činili krovni pokrov debeo dvadeset do trideset metara. Tlo pod njihovim nogama bilo je elastično kao madrac, svaki centimetar bio je isprepleten korijenjem i posut malim biljkama sa sočnim listovima.

— Tu je njegov šator — reče Tomiko i pogrbi se kad joj je glas odjeknuo kroz tu golemu zajednicu bezglasnih. U šatoru se nalazila Osdenova vreća za spavanje, nekoliko knjiga, kutija s jelom. Morali bismo ga glasno pozivati, mislila je, ali to nije ni pokušala predložiti. Nije ni Harfex. Kružili su oko šatora pazeći da ne izgube jedno drugo iz vida, kroz gustiš uspravnih pojava i gustu tamu. Ona se spotakne na Osdenovu tijelu ni tridesetak metara daleko od šatora a k njemu ju je privuklo bjelasanje odbačene bilježnice. Ležao je licem nadolje između dva stabla s golemim korijenjem. Glava i ruke bile su u krvi od koje se dio zgrušao a dio još bio vlažno crven.

Harfex se pojavi pokraj nje. Njegova je blijeda hainička put bila potpuno zelena u sumraku.

— Mrtav?

— Ne. Udaren je. Istučen. Odostrag. — Tomiko prstima opipa krvavu glavu, potiljak i sljepoočice.

— Neko oružje ili alat... Nema frakture.

Kad je okrenula Osdenovo tijelo da bi ga pridigla, on otvori oči. Ona ga je držala i sagnula se nad samo njegovo lice. Usne su mu se pomicale. Ispuni je smrtan strah. Ona dva ili tri puta glasno krikne i pokuša pobjeći, posrćući po strašnom mraku. Harfex je uhvati i na njegov dodir i zvuk glasa njena panika popusti.

— Što se zbilo? Što se zbilo? — govorio je.

— Ne znam — jecala je. Srce joj je još snažno kucalo i nije mogla jasno vidjeti. — Strah... Uhvatila me panika. Kad sam vidjela njegove oči.

— Oboje smo nervozni. Ne razumijem...

— Sada mi je opet dooro. Dođi, moramo se pobrinuti za njega.

Bezumno su žurili i odvukli Osdena do obale rijeke, podigli su ga konopcem vezanim ispod pazuha a on se vrtio kao vreća malo se ljuljajući iznad ljepljivog mračnog mora lišća. Uvukli su ga u helimlažnjak i poslije jedne minute bili su iznad prerije. Tomiko usmjeri helikopter po radio faru, duboko uzdahne i pogled joj se sretne s Harfexovim.

— Toliko sam se uplašila da sam se skoro onesvijestila. Još mi se to nikad nije dogodilo.

— I ja sam se... bez razloga preplašio — reče Hainanac. Zaista je izgledao star i potresen. — Ne tako kao bi. Ali isto tako bez razloga.

— To se dogodilo dok sam bila s njim u kontaktu, držala ga. Činilo

mi se da je bio u nesvijesti.

— Empatija?... Nadam se da će nam znati reći što ga je napalo.

Osdena su, kao slomljenu lutku, oblivenog krvlju i muljem, ostavili da leži na stražnjem sjedalu, u žurbi da se što prije udalje iz šume.

Kad su se vratili u bazu, opet je zavladala panika. Brutalnost napada bila je zlokobna i sve ih je zgranula. A kako je Harfex tvrdoglavo odbacivao svaku mogućnost animalnog života, počeli su praviti pretpostavke o inteligentnim biljkama, čudovištima od zelenja, pa čak i utvarama. Prikrivena fobija Jenny Chong opet se ispoljila i Jenny nije mogla razgovarati ni o čemu drugome osim o mračnim ego koji slijede ljude iza njihovih leđa. Ona, Olleroo i Porlook vratili su se u bazu i nitko više nije imao mnogo želje da izlazi iz nje.

Osden je izgubio mnogo krvi u ona tri ili četiri sata dok je ležao sam u šumi a od potresa mozga i jakih kontuzija nalazio se u komi. Kad se oporavio i imao slabu groznicu, nekoliko puta je zvao plačnim glasom:

— Doktore, doktore Hammergeld... — a kad se potpuno osvijestio poslije dva duga dana, Tomiko pozove Harfexa k njegovu krevetu.

— Osdene: možeš li nam reći što te je napalo?

Njegov blijedi pogled zatreperio je mimo Harfexova lica.

— Nešto te napalo — reče ljubazno Tomiko. Nemirni pogled joj je bio mrsko poznat ali ona je bila liječnik koji mora spašavati pacijenta od ozljede. — Možda se još ne može sjetiti. Nešto te je napalo. Bio si u šumi...

— Ah — pogled mu je postajao sve bistriji, a cijelo mu se tijelo grčilo. — Šuma... U šumi...

— Što je u šumi?

On je hvatao dah. Izraz jasnije svijesti pojavi mu se na licu. Napokon reče:

— Ne znam.

— Jesi li vidio što te je napalo? — upita Harfex.

— Ne znam.

— Sada se sjećaš.

— Ne znam.

— Možda naši životi ovise o tome. Moraš nam reći što si vidio.

— Ne znam — odvrati Osden stenjući od slabosti. Bio je preslab da bi prikrio činjenicu kako skriva odgovor ali ipak nije htio reći. Porlock je u blizini sisao svoj brk pokušavajući čuti što se govori. Harfex se nagne nad Osdena i reče:

— Ti ćeš nam to reći ili... — Tomiko je morala intervenirati fizički.

Harfex se s naporom svlada. Tiho izađe i u svojoj kabini uzme dvostruku ili trostruku dozu sredstva za umirenje. Ostali muškarci i žene raspršili su se po krhkoj zgradi, dugom glavnom holu i deset odjela za spavanje. Nisu ništa govorili ali su svi bili deprimirani i

nabrušeni. Kao i uvijek, opet su ovisili o Osdenovoj milosti. Tomiko ga je gledala i u grlu joj je sagorijevala mržnja. Taj čudovišni egoizam koji se hranio na emocijama drugih, ta apsolutna sebičnost, bio je gori od bilo kakve strašne deformacije tijela. Kao čudovište od rođenja, nije smio ostati na životu. Nije smio biti na životu. Morao je umrijeti. Zašto mu nisu razmrskali glavu?

Dok je ležao nepomično, sav blijed, s bespomoćnim rukama sa strane, bezbojne su mu oči bile širom otvorene i iz uglova su tekle suze. Tomiko iznenada krene prema njemu. On se pokuša izmaći.

— Nemoj! — rekao je tihim promuklim glasom i pokušao dignuti ruke da zaštiti glavu. — Nemoj!

Ona sjedne na stolac za sklapanje pokraj ležaja i poslije kraćeg vremena stavi svoju ruku na njegovu. On je pokuša izvući ali nije imao snage.

Dugo su šutjeli.

— Osdene — prošaputala je — oprosti. Molim te, oprosti. Želim ti dobro. Dopusti da ti želim dobro, Osdene. Ne želim te povrijediti. Čuj, sada shvaćam. Bio je to jedan od nas. Je li tako? Ne, ne odgovaraj, samo mi reci ako nemam pravo; ali ja imam pravo... Naravno, na ovom planetu ima životinja: deset. Nije važno tko je to bio. Nije važno, zar ne? To bih mogla biti i ja, upravo sada. To shvaćam. Nisam razumjela kako je to, Osdene. Ti ne možeš ni znati kako je nama to teško razumjeti... Ali, slučaj. Da je to ljubav a ne strah i mržnja... Zar to nikad nije ljubav?

— Ne.

— Zašto ne? Zašto nikad ne bi bila? Zar su sva ljudska bića tako slaba? To je strašno. Nije važno, nije važno, budi miran. Bar sada to nije mržnja, zar ne? To je u najmanju ruku sućut, dobre želje. Ti to osjećaš, Osdene? Osjećaš li to?

— Uz ostalo... — reče on gotovo nečujno.

— Buka iz podsvijesti, pretpostavljam. I svi su u sobi... Čuj, kad smo te našli tamo u šumi, kad sam te pokušala okrenuti, djelimice si se osvijestio i osjetila sam užas pred tobom. Bila sam luda od straha nekoliko trenova. Jesam li osjetila tvoj strah od mene?

— Nisi.

Ruka joj je još bila na njegovoj a on se opustio i tonuo u san kao osoba kojoj su dali lijek protiv bola.

— Šuma — šaputao je. Ona ga je jedva razumjela. — Strah.

Nije ga dalje silila ali je i dalje držala ruku na njegovoj i gledala ga kako tone u san. Znala je što osjeća i po tome znala što on osjeća. Bila je sigurna: postoji samo jedna emocija, ili stanje postojanja, koja se može tako preokrenuti, polarizirati u trenu. Na velikohaindčkom jeziku postoji jedna riječ, onta, za ljubav i za mržnju. Ona nije bila zaljubljena u Osdena, naravno; problem je bio nešto drugo. Ona je

prema njemu osjećala onta, polariziranu mržnju. Držala je njegovu ruku i između njih je tekla struja, strahovita elektrika dodira koju je on uvijek izbjegavao i bojao se je. Dok je spavao, krug mišića s anatomskog crteža oko njegovih usta se opustio i Tomiko mu je na licu vidjela ono što nitko od njih nikad nije vidio: vrlo slabašan smiješak. Nestao je. On je spavao.

Bio je otporan: sutradan je sjeo na ležaj i bio gladan. Harfex ga je htio ispitivati ali mu je Tomiko zabranila. Objesila je plastičnu zavjesu iznad vrata kabine kao što je to sam Osden običavao činiti.

— Zar to zaista onemogućuje empatički prijem? — pitala je a on je odgovorio suhim opreznim tonom kojim su sada razgovarali:

— Ne.

— Znači, samo opomena.

— Djelimice. Više kao autosugestija. Doktor Hammergeld je mislio da to djeluje... Možda je imao pravo.

Nekoć je bila i ljubav. Prestravljeno dijete koje se gušilo u valovima plime i udaranju snažnih emocija odraslih, dijete koje se utaplja i spašava ga jedan čovjek. On ga uči da diše, da živi, Otac i majka.

— Je li još živ? — upita Tomiko misleći na Osdenovu nevjerojatnu usamljenost i čudnu okrutnost velikih liječnika. Bila je šokirana kad mu je čula neprirodan slab smijeh.

— Umro je prije najmanje dva i pol stoljeća. Zar si zaboravila gdje se nalazimo, Koordinatore? Svoje smo sitne obitelji ostavili za sobom...

Izvan plastične zavjese osmoro ostalih ljudskih bića lutalo je bez cilja. Glasovi su im bili tihi i neprirodni. Eskwana je spavao; Poswet To je bila na liječenju; Jenny Chong je pokušavala u svojoj kabini postaviti svjetla tako da ne bacaju njezinu sjenu.

— Svi se boje — reče uplašeno Tomiko. — Svi zamišljaju neka čudna bića koja su te napala. Neku vrstu gorile-krumpira, divovski zubati špinat, ne znam... Čak i Harfex. Možda si imao pravo što ih nisi silio da vide. To bi bilo gore, izgubili bi povjerenje jedno u drugo. Ali, zašto smo svi tako slabi i ne možemo se suočiti sa činjenicama, zašto tako lako gubimo prisebnost? Jesmo li uistinu luckasti?

— Uskoro ćemo biti još više.

— Zašto?

— Postoji nešto.

On zatvori usta; usne se kruto ispupče.

— Nešto inteligentno?

— Neka osjetljivost.

— U šumi?

On potvrdi glavom.

— A što je to?

— Strah — opet je djelovao napeto i nemirno se pokretao. — Kad sam tamo pao, nisam odmah izgubio svijest. Ili mi se vraćala. Ne znam. To je bilo više nalik na paralizu.

— Bila je.

— Ležao sam na tlu. Nisam mogao ustati. Lice mi je bilo u blatu, u onom mekom gnjilom lišću. Bilo ga je i u nosnicama i u očima. Nisam se mogao pomaći. Ništa nisam vidio. Kao da sam zakopan u zemlju. Stopljen s njom, dio nje. Znao sam da ležim između dva stabla iako ih prije nisam vidio. Čini mi se da sam osjećao korijenje ispod sebe u tlu, dolje ispod zemlje. Ruke su mi bile krvave, to sam osjećao, i krv je učinila blato na mom licu ljepljivim. Osjetio sam strah. Rastao je. Kao da su napokon saznali da sam tamo, da ležim na njima, ispod njih, među njima, stvar koje se boje a opet samo dio njihova straha. Nisam uspijevao spriječiti da se strah vraća i on je rastao. Nisam se mogao maknuti i nisam mogao otići. Htio sam umrijeti, mislim, a zatim me strah osvješćivao ponovo, ali se nisam mogao maknuti. Kao ni oni.

Tomiko je osjećala kako joj se hladno kostriješi kosa, priprema navala straha.

— Oni? Tko su oni, Osdene?

— Oni... ne znam. Strah.

— O čemu on to govori — upita Harfex kad mu je Tomiko prepričala taj razgovor. Još ne dopušta Harfexu da on ispituje Osdena. Osjećala je da mora zaštititi Osdena od bujice Hainlčaninovih moćnih, prepotisnutih emocija. Na nesreću, to je podsticalo tihu vatru paranoidne tjeskobe koja je plamtjela u jadnom Harfexu i on je pomislio da su ona i Osden u savezu, da skrivaju neku vrlo važnu činjenicu ili neku opasnost od ostalih članova ekipe.

— To je kao kad slijepac pokušava opisati slona. Osden niije ni vidio ni čuo to... to osjećanje, baš kao ni mi.

— Ali on ga je osjetio, moja draga Haito — odvratio je Harfex jedva suzbijajući bijes. — Ne empatički. Na svojoj lubanji. Došlo je, oborilo ga, premlatilo nekim tupim predmetom. Zar nije krajičkom oka bar nešto vidio?

— A što bi mogao vidjeti, Harfexe — pitala je Tomiko, ali on nije čuo poseban ton u njezinu glasu; čak je i on blokirao tu vrst razumijevanja. — Ono čega se svi boje je strano. Ubojica je stranac, ne jedan od nas. Zlo nije u meni!

— Prvi udarac ga je dobro ošamutio — nastavi Tomiko pomalo umorno — nije ništa vidio. Ali kad se opet osvijestio, sam u Šumi, osjetio je velik strah. Ne vlastiti strah nego emfatičko djelovanje. On je u to siguran. I isto je tako siguran da taj strah nije dolazio ni od koga iz ekipe. To znači da ovdašnji oblici života nisu bez čuvstava.

— Pokušavaš me uplašiti — Harfex je načas mrko pogleda — nisu mi jasni tvoji motivi. — On ustade i ode do laboratorijskog stola

polako i ukočeno kao čovjek kojemu je osamdeset a ne četrdeset godina.

Tomiko pogleda ostale. Bila je očajna. Njena nova, krhka i duboka povezanost s Osdenom davala joj je, bila je toga svjesna, dodatnu snagu. Ali, ako ni Harfex nije uspio sačuvati glavu, tko bi drugi onda mogao? Porlock i Eskwana zatvorili su se u svoje kabine; ostali su radili ili se nečim bavili. Bilo je nešto čudno u nastaloj situaciji. Neko vrijeme koordinatorka nije znala što je to; zatim je zapazila da svi sjede okrenuti licem prema obližnjoj Šumi. Igrajući šah s Asnanifoilom Olleroo je namjestila stolicu tako da je gotovo sjedila uz samog partnera.

Tomiko je otišla do Mannona koji je secirao klupko paučinasta smeđa korijenja.

— Držim neprijatelja na oku.

— Kakva neprijatelja? Što ti osjećaš, Mannone? — U njoj se iznenada probudila nada u njega kao psihologa na tom mutnom području aluzija i empatija na kojem je zalutao biolog.

— Osjećam jaku tjeskobu sa specifičnom prostornom orijentacijom. Ali ja nisam empat. I zato se tjeskoba može objasniti kao određeno stresno stanje, to jest, izazvana napadom na člana ekipe u šumi a isto tako i kao posljedica totalnog stresnog stanja, to jest, kao posljedica moje prisutnosti u potpuno stranoj okolini za koju arhetipska značenja riječi »šuma« pružaju neizbježnu metaforu.

Satima poslije, Tomiko se probudila i čula kako Osden viče u bunilu. Mannon ga je smirivao pa je opet utonula natrag u vlastite mračne i zbrkane snove. Ujutro se Eskwana nije probudio. Nisu ga mogli probuditi ni stimulativnim drogama. Ostao je u snu i sve dublje tonuo te povremeno tiho gunđao držeći palac u ustima.

Dva dana, dvije zore. Deset malih Indijanaca, devet malih Indijanaca... — Bio je to Porlock.

— A ti si idući mali Indijanac — prekine ga Jenny Chong. — Idi analizirati svoju mokraću, Porlock!

— On nas sve tjera u ludilo — reče Porlock mašući lijevom rukom. — Zar ne osjećate? Zar ste svi gluhi i slijepi? Zar ne osjećate što radi, te emanacije? Sve to dolazi od njega... iz njegove sobe tamo... iz njegova mozga. On nas strahom tjera u ludilo!

— Tko? — reče Asnanifoil nadvivši se mrko, prijeteći i kosmato iznad malog Zemljanina.

— Zar mu moram reći ime? Osden, naravno, Osden! Osden! Što mislite, zašto sam ga pokušao ubiti? U samoobrani! Da spasim nas sve! Zato što ne želite vidjeti što nam on sve čini! On je sabotirao misiju natjeravši nas da se svađamo, a sada će nas sve natjerati u ludilo, šireći strah među nama tako da ne možemo ni spavati ni misliti, kao veliki radio koji ne daje zvuka ali ipak sve vrijeme radi i ne da nam

spavati i misliti. Haito i Harfex su već pod njegovom kontrolom ali se vi ostali možete spasiti. Ja ću vas spasiti!

— Već si mogao ali nisi uspio — reče Osden stojeći polugol, sav u zavojima na vratima svoje kabine. — I sam bih se mogao jače udariti. Nisam ja ono što te tjera u slijepi strah, Porlock, to je tamo vani... tamo u šumi!

Porlock pokuša napasti Osdena; zadržao ga je Asnanifoil i bez napora ga je i dalje držao sve dok mu Mannon nije dao injekciju sedativa. Odveli su ga dok je vikao o divovskim radio-aparatima. Uskoro je sedativ počeo djelovati pa se Porlock pridružio, u miroljubivoj šutnji, Eskwani.

— Dobro — reče Harfex — a sada ćeš nam valjda reći sve što znaš.

— Ne znam ništa — odvrati Osden. Djelovao je slomljeno i gubio je svijest. Tomiko ga je natjerala da sjedne.

— Pošto sam tri dana bio u šumi, pomislio sam da povremeno primam neku vrst slabog afekta.

— Zašto to nisi javio?

— Mislio sam da sam poremećen kao i vi svi.

— Ipak si morao javiti.

— Pozvali biste me u bazu. To ne bih podnio. Jasno vam je da je moje uključivanje u ekspediciju bilo gadna pogreška. Nisam u stanju da koegzistiram s devetoro drugih neurotskih ličnosti u zatvorenom prostoru. Pogriješio sam što sam se prijavio za ekspediciju i vlasti su pogriješile što su prihvatile moju ponudu.

Nitko ne reče ništa. Ali, Tomiko je ovaj put sa sigurnošću zapazila trzaj u Osdenovim ramenima i stezanje ličnih mišića kad je registrirao da se oni slažu s njegovim priznanjem.

— Nikako se nisam htio vratiti u bazu jer sam bio znatiželjan. Čak i da sam postao psihopat, kako sam mogao uhvatiti empatičke afekte ako nije bilo stvorenja koje bi ih emitiralo? U to vrijeme nisu bili loši. Bili su vrlo neodređeni. Čudni. Kao propuh u zatvorenoj prostorija, treptaj u uglu oka. Zapravo, ništa.

Na tren je bio ponesen njihovim slučajem: oni su slušali pa je on govorio. Bio je potpuno u njihovoj vlasti. Ako su ga mrzili, morao je biti omražen, ako su mu se rugali, postajao je groteskan; ako su ga slušali, bio je pripovjedač. Slijepo se pokoravao zahtjevima njihovih emocija, reakcija, raspoloženja. A tu ih je bilo sedmoro, previše da s njima izađe na kraj tako da je stalno bio pod utjecajem mušica sad ovog sad onog. Sklada nije nikako bilo. Čak i dok bi govorio i plijenio im pažnju, nečija bi pažnja nekamo odlutala: Olieroo bi možda pomislila da on i nije tako neprivlačan; Harfex je tražio neki dublji motiv njegovih riječima; Asnanifoilov bi duh, koji se nije moglo dugo zadržavati konkretnim stvarima, odlutao prema vječnom miru brojaka, a Tomiko je razdiralo sažaljenje i strah. Osdenov je glas

zadrhtao. Izgubio je nit.

— Ja... ja mislim da je to bilo drveće — reče i prestane govoriti.

— Nije to drveće — reče Harfex. — Ono nema ni truna više živčanog sustava negoli biljke u hainičkoj koloniji na Zemlji. Nemaju ga ni trunke.

— Ne vidiš šume od stabala, kako kažu na Zemlji — umiješa se Mannon podrugljivo se smijući. Harfex je buljio u njega. —A što je s onim čvorovima korijenja koji nas zbunjuju već dvadesetaik dana?

— A što je s njima?

— To su, nema sumnje, veze. Veze među drvećem. Je li tako? Pretpostavimo da ne znaš ništa o strukturi životinjskog mozga i da ti netko dade jedan akson ili jednu odvojenu živčanu stanicu da je proučiš. Bi li mogao otkriti o čemu je riječ? Bi li zapazio da je ta stanica sposobna za osjet?

— Ne. Zato što nije. Jedna stanica je sposobna da mehanički reagira na podražaj. Ništa više. Zar misliš da su pojedina drveća »stanice« u nekoj vrsti mozga, Mannon?

— Ne baš to. Samo ističem da su ona sva međusobno povezana vezama u obliku čvorova korijenja i zelenim epifitima na granama. Povezanost nevjerojatno zamršena i fizički nevjerojatno prostrana. Naime, čak i trava u preriji ima to vezno korijenje. Poznato mi je da osjećanje ili inteligencija nisu stvari; njih nećete naći u stanicama mozga ili ih analizom izvući iz njega. Osjećanje je funkcija povezanih stanica. Ono je, u određenom smislu, povezanost. Stanje povezanosti. Ono ne postoji. Ne pokušavam reći da postoji. Samo nagađam da ga Osden možda može opisati.

— Osjećanje bez osjetila — preuzme riječ Osden kao u transu — slijepo, gluho, beznervno, nepokretno. Nekakva nadražljivost, reakcija na dodir. Reakcija na sunce, na svjetlost, na vodu i kemikalije u tlu oko korijenja. Ništa shvatljivo za animalni um. Prisutnost bez duše. Svijest o postojanju bez objekta i subjekta. Nirvana.

— A zašto onda primaš strah — upita Tomiko tiho.

— Ne znam. Ne mogu znati kako nastaje svijest o predmetima, o ostalima: reagiranje bez opažaja... Ali danima postoji neka nelagodnost. A zatim, dok ležim između dva drveta a moja je krv na njihovu korijenju... — Osdenovo je lice blistalo od znoja. — Postalo je strah — rekao je vriskavo — samo strah.

— Kad bi takva funkcija postojala — reče Harfex — ona ne bi mogla opaziti materijalno biće koje se samo kreće ili na njega reagirati. Ona ne bi mogla postati nas svjesna.

— Šutnja tog beskrajnog prostora me užasava — promuca Tomiko.

— Toj šumi mi bismo mogli izgledati kao šumski požar —reče Mannon — kao uragan. Opasnost. Ono što se brzo kreće opasno je za biljku. Ono što nema korijena je za nju strano, stravično. A ako to nije

biljka nego mozak, vrlo je vjerojatno da je postao svjestan Osdena čiji je duh otvoren povezivanju sa svim ostalima, sve dok je pri svijesti, i koji je ležao u bolovima i uplašen. Nije čudo da se uplašio...

— To nije nikakvo biće — reče Harfex — nikakva osoba! Najviše što se može reći jest da je to samo funkcija...

— Postoji samo strah — reče Osden.

Svi su neko vrijeme šutjeli i osluškivali da li se vani nešto događa.

— Je li to ono što stalno osjećam kako se u meni uzdiže? — upita skršeno Jenny Chong.

Osden potvrdi:

— Vi svi to osjećate, ma koliko bili gluhi. Eskwani je najgore jer on je donekle sposoban za emfatički prijem. On bi mogao i emitirati kad bi naučio kako se to radi, ali on je preslab, uvijek će biti samo medij.

— Čuj, Osdene — reče Tomiko — ti možeš emitirati. Onda pošalji poruku tome, Šumi, strahu tamo vani, i reci da mu nećemo učiniti ništa nažao. Budući da to ima afekte, ili je ono samo neka vrst afekta koji se pretvara u ono što mi osjećamo kao emociju, zar ne možeš to pretvoriti u ono što je bilo? Emitiraj poruku: mi nismo opasni, mi smo prijatelji.

— Morala bi znati da se lažnu empatičku poruku ne može slati, Haiito. Ne može se poslati nešto što ne postoji.

— Ali mi nemamo namjeru da ugrožavamo, mi smo miroljubivi.

— Jesmo li zadsta? Kad si me našla u šumi, jesi li bila miroljubiva?

— Ne. Bila sam zgranuta. Ali to je bilo ono: Šuma, biljke a ne moj vlastiti strah. Nije li tako?

— Kakva je razlika? To je bio tvoj osjećaj. Zar ne shvaćaš — Osdenov se glas dizao u očaju — zašto ja ne volim vas a vi mene? Zar niste opazili da svaki negativni ili agresivni afekt koji osjećate prema meni, otkad smo zajedno, vraćam natrag? Ja zahvalnošću uzvraćam vaše neprijateljstvo. To činim u samoobrani. Kao Porlook. Ipak, to je samoobrana, to je jedini postupak koji sam razvio kako bih nadomjestio svoju prvotnu obranu koja se sastojala od potpunog povlačenja pred svima. Na nesreću, ona stvara povratnu spregu, sama sebe održava i sama sebe jača. Vaša prva reakcija bila je instinktivna antipatija prema bogalju; sada se ona pretvorila u mržnju. Razumijete li me? Šuma-mozak tamo vani emitira samo stravu jer dok sam joj izložen ne osjećam ništa drugo nego stravu.

— A što onda da činimo — upita Tomiko a Mannon spremno odgovora:

— Preselimo logor. Na drugi kontinent. Ako tamo postoje biljni mozgovi, oni nas neće odmah zapaziti kao što nije ni ovaj; možda nas neće uopće opaziti.

— To bi bilo veliko olakšanje — kruto primijeti Osden. Ostali su ga promatrali znatiželjno. On se otkrio, oni su ga vidjeli onakvim kakav

jest, bespomoćno biće u zamci.

Možda su, kao Tomiko, opazili da je sama ta zamka — njegov grubi i okrutan egotizam — njihova vlastita konstrukcija a ne njegova. Oni su načinili kavez i zatvorili ga u nj a on je kao majmun u kavezu izbacivao đubre kroz rešetke. Da su, kad su se s njim sreli, ponudili povjerenje, da su bili dovoljno jaki da mu ponude ljubav, kako bi im on tada izgledao?

Nitko od njih nije to mogao učiniti a sada je bilo prekasno. Da ima vremena i dovoljno samoće, Tomiko bi mogla zajedno s njim izgraditi sporu rezonanciju osjećaja, sukladnost povjerenja, sklad; ali vremena nije bilo, morali su obaviti svoj zadatak. Nije bilo dovoljno prostora za kultiviranje tako velike stvari i zato se moraju zadovoljiti simpatijom, sućuti, sitnom izmjenom ljubavi. No i to tako malo davalo joj je snage, ali njemu to nikako nije bilo dovoljno. Ona je u njegovu oguljenu licu sada vidjela divlje nezadovoljstvo zbog njihove znatiželje čak i zbog njene sućuti.

— Idi i opet lezi. Ta rana opet krvari — reče ona i on posluša.

Idućeg jutra oni su spakirali stvari, uklonili hangar i stambene zgrade načinjene s pomoću spreja, uletjeli na Gumu uz pomoć mehaničkog pogona te obletjeli pola Svijeta 4470 iznad crvenih i zelenih kopnenih masa i prostranih toplo zelenih mora. Izabrali su pogodno mjesto na kontinentu G: na preriji, prostoru od dvadeset tisuća četvornih kilometara pokrivenom biljkama sličnim žitaricama. Na udaljenosti od stotinu kilometara nije bilo šume a na ravnici nije bilo usamljena drveća ni lugova. Biljni oblici su rasli samo u velikim kolonijama jedne vrste, nigdje nisu bili izmiješani, osim nekih posvudašnjih saprofita i sporozoa. Ekipa je naduhala zaštitni, balon iznad zgrada i uvečer prvoga dana od trideset dva sata smjestili su se u novi logor. Eskwana je još spavao a Porlock je još bio pod utjecajem sedativa ali svi ostali su bili radosni.

— Ovdje se može disati — govorili su.

Osden ustade i nesigurno priđe vratima. Oslonivši se na dovratak gledao je kroz sumrak nejasnu ustalasanu travu koja nije bila trava. U vjetru se osjećao slab i sladak miris peludi; nikakva zvuka osim tihog, dalekog šuštanja vjetra. Osden je dugo nepomično stajao. Pao je mrak i pojavile se zvijezde, svjetlo u prozorima dalekog čovjekova doma. Vjetar je prestao; nije bilo nikakva zvuka. Slušao je.

U dugoj noći Haito Tomiko je slušala. Mirno je ležala i čula krv u arterijama, disanje spavača, duvanje vjetra, krvotok u tamnim venama, približavanje snova, prostranu statiku zvijezda koja se povećava dok svemir polako umire, zvuk koraka smrti. Izvuče se iz postelje i pobjegne iz sićušne samoće kabine. Samo je Eskwana spavao. Porlock se ispružio na ležaju i tiho mrmljao nešto na svom

tajanstvenom materinjem jeziku. Olleroo i Jenny Chong igrale su karte, mrka lica. Poswet To se nalazila u terapijskoj niši i bila priključena na aparat. Asnanifoil je crtao mandalu, treću formu prim brojeva. Mamnon i Harfex su sjedili s Osdenom.

Ona promijeni zavoje na Osdenovoj glavi. Njegova nježna crvenkasta kosa doimala se čudno na mjestima gdje je nije morala obrijati. Sada je bila prošarana bjelinom. Ruke su joj drhtale dok je radila. Nitko još ništa nije rekao.

— Kako može strah biti i ovdje? — glas joj je zvučao muklo i lažno u strašnoj tišini biljne noći.

— Nisu samo stabla. I trava je...

— Ali, nalazimo se dvadeset tisuća kilometara daleko od mjesta na kojem smo bili jutros; ostalo je na drugoj strani planeta.

— Sve je to jedno — reče Osden — jedna velika zelena misao. Koliko je potrebno tvojoj misli da s jednog kraja mozga dođe na drugi?

— To ne misli. To nije mišljenje — reče Harfex beživotno. — To je samo mreža procesa. Grane, epifitske izrasline, korijenje s tim čvorastim vezama između jedinki: sve to mora biti sposobno prenositi elektrokemijske impulse. Pravo govoreći, ni nema individualnih biljaka. I pelud je dio povezanosti, neka vrst osjećaja nošenog vjetrom koje povezuje kontinente. Ali, to je nepojmljivo. Da bi cijela biosfera nekog planeta bila komunikacijska mreža, osjetljiva, iracionalna, besmrtna, izolirana...

— Izolirana — reče Osden. — To je to! To je strah. Nije stvar u tome što smo mi pokretni i destruktivni. Stvar je u tome što postojimo. Mi smo nešto drugo. Ovdje nije nikada bilo nečega drugog.

— Imaš pravo — reče Mannon gotovo šapćući — ovo nema suparnika. Nema neprijatelja. Nema odnosa ni sa čime osim sa samim sobom. Ono je samo jedno, zauvijek.

— Ta što je onda njegova funkcija u opstanku vrsta?

— Nikakva, možda — reče Osden, — Zašto te sad odjednom zanima svrha, Harfex? Nisi li ti s Haina? Nije li mjera zamršenosti mjera vječne radosti?

Harfex nije zagrizao u mamac. Osjećao se loše.

— Moramo otići odavde — rekao je.

— Sada znaš zašto sam uvijek želio izaći, udaljiti se od vas — reče Osden u morbidnom nadahnuću. — Strah drugih nije ugodan, zar ne?... Da je ovo životinjska inteligencija... sa životinjama mogu uspostaviti kontakt. Uspostavljao sam kontakt s kobrama i tigrovima; nadmoćna inteligencija daje prednost. Trebalo je da me koriste u zoološkom vrtu a ne u ljudskoj ekipi... Kad bih samo mogao uspostaviti kontakt s tim prokletim glupim krumpirom! Samo kad ne bi bio tako svuda prisutan... Hvatam još nešto osim straha. A prije

nego ga je obuzela panika, imalo je... bila je to vedrina. Nisam je mogao obuhvatiti, tada nisam shvaćao kako je ovo veliko. Znati cijeli dan, konačno, i cijelu noć. Sve vjetrove i sva zatišja odjednom. Istodobno zimske zvijezde i ljetne zvijezde. Imati korijenje i nemati neprijatelje. Biti potpun. Vidite li? Nema invazije. Nema drugih. Biti cjelovit...

On nikad prije nije govorio, pomisli Tomiko.

— Ti si pred njim bez obrane, Osdene — reče ona. — Tvoja se ličnost već promijenila. Ti si na nj ranjiv. Možda mi svi nećemo poludjeti, ali ti hoćeš ako ne odemo.

On je oklijevao a zatim podigne pogled prema Tomiko, prvi put je sreo njezin pogled... dug, miran pogled, bistar kao voda.

— A što mi je zdrav razum ikada koristio? — reče šaleći se — ali, Haito, imaš pravo. Ima tu nešto.

— Moramo otići odavde — progunđa Harfex.

— Da sam popustio —razmišljao je Osden — bih li mogao komunicirati?

— Pod tim »popustiti« — reče Mannon brzim nervoznim glasom — valjda misliš: prestati slati natrag emfatičku informaciju koju primaš od biljnog bitka; prestati odbacivati strah i apsorbirati ga. To će te ili na mjestu ubiti ili te vratiti u potpuno psihičko povlačenje u sebe, autizam.

— Zašto? Njegova je poruka odbacivanje. Ali moj je spas u odbacivanju. To biće nije inteligentno. Ali ja jesam.

— Omjer je pogrešan. Što može usamljen ljudski mozak postići protiv nečeg tako prostranog?

— Jedan ljudski mozak može uočiti pravilnost u omjerima zvijezda i galaksija — reče Tomiko — i tumačiti je kao Ljubav.

Mannon je prelazio pogledom s jednog na druge. Harfex je šutio.

— Bilo bi lakše u šumi — reče Osden. — Tko će me od vas prebaciti tamo?

— Kada?

— Sada. Prije negoli se svi slomite ili podivljate.

— Ja ću — reče Tomiko.

— Nitko od nas neće — reče Harfex.

— Ja ne mogu — reče Mannon — previše se bojim. Razbio bih helimlažnjak.

— Povedimo i Eskwanu. Ako uspijem, on bi mogao poslužiti kao medij.

— Prihvaćate li senzorov plan, koordinatore — upita formalno Harfex.

— Prihvaćam.

— Ja se ne slažem. Ipak, poći ću s vama.

— Mislim da smo na to prisiljeni, Harfexe — reče Tomiko gledajući

Osdena u lice na kojem se ružna bijela maska preobličila i bila puna strasti kao lice ljubavnika.

Olleroo i Jenny Chong su se kartale kako ne bi mislile na svoje sablasne postelje, strah koji je u njima bujao. Brbljale su kao mala djeca.

— Ta je stvar u šumi, zgrabit će vas...

— Bojite se mraka — rugao se Osden.

— Ali, pogledaj Eskwanu i Porlocka pa čak i Asnanifoila...

— Ono vam ništa ne može. To je samo impuls koji prolazi živčana vlakna, vjetar koji prolazi kroz granje. To je samo mora.

Krenuli su helimlažnjakom. Eskwana se sklupčao, još u dubokom snu, na stražnjem sjedalu. Tomiko je pilotirala, Harfex i Osden bili šutljivi i gledali naprijed očekujući da se pojavi tamna linija šume preko nejasna sivila prerije obasjane zvijezdama.

Približili su se mračnoj liniji i prešli je. Sada je pod njima bila tama.

Ona potraži mjesto za spuštanje leteći nisko iako se morala boriti s neodoljivom željom da leti visoko, da pobjegne odavde. Divovska vitalnost biljnog svijeta bila je ovdje u sumi jača a panika tog svijeta je udarala u neizmjernim mračnim valovima. Pred njima je bila blijeda pruga, goli vrh brežuljka, nešto viši od najviših tamnih silueta oko njega — drveća koje nije bilo drveće, ukorijenjenih, dijelova cjeline. Ona spusti helimlažnjak na čistinu ne baš osobito spretno. Ruke na upravljačkoj palici su klizile kao da ih je premazala hladnim sapunom.

Oko njih je sada stajala šuma, crna u tami.

Tomiko se šćućuri i zaklopi oči. Eskwana je stenjao u snu. Harfexovo je disanje bilo brzo i glasno, sjedio je ukočeno i nije se pomaknuo ni kad se Osden preko njega nagnuo i otvorio vrata.

Osden ustade. Njegova leđa i previjena glava jedva su bili vidljivi u blijedoj svjetlosti table s instrumentima. Zastao je pognuvši se na ulazu.

Tomiko je drhtala. Nije mogla podići glavu.

— Ne, ne, ne, ne, ne, ne, ne — šaputala je. — Ne. Ne. Ne.

Osden se naglo i tiho pokrene i nestane s vrata, dolje u mrak. Otišao je.

Dolazim! reče veliki glas koji nije davao zvuka.

Tomiko vrisne. Harfex se zakašlje: činilo se da pokušava ustati ali nije to učino.

Tomiko se skvrči, sva usredotočena u slijepom oku na trbuhu, u središtu bića. A izvan toga nije bilo ničega osim straha.

Prestao je.

Ona podigne glavu i polako otvori šake. Sjedila je uspravno. Noć je bila tamna i zvijezde su sijale iznad šume. Ničeg drugog nije bilo.

— Osdene — rekla je, ali glas joj nije izlazio iz usta. Ponovo je

progovorila, glasnije, kreket žabe u samoći. Nije bilo odgovora.

Počela je shvaćati da s Harfexom nešto nije u redu. Pokušavala mu je u tami pronaći glavu jer je skliznuo sa sjedala a tada je odjednom u mrtvoj tišini, u mračnom stražnjem odjeljku letjelice progovorio neki glas.

— Dobro — rekao je.

Bio je to Eskwanin glas. Ona uključi unutrašnja svjetla i opazi mehaničara kako skvrčeno leži u snu. Ruka mu je pokrivala polovicu usta.

— Sve je u redu — usta se otvoriše.

— Osdene...

— Sve je u redu — rekao je tihi glas iz Eskwaninih usta.

— Gdje si? Tišina.

— Vrati se.

— Ostat ću ovdje — dizao se vjetar.

— Ne možeš ostati. Tišina.

— Bit ćeš sam, Osdene!

— Čuj, glas je postajao nejasniji, isprekidan, kao izgubljen u fijuku vjetra. — Čuj. Želim vam dobro.

Ona ga opet pozove imenom ali odgovora nije bilo. Eskwana je mirno ležao, Harfex još mirnije.

— Osdene — vrisnula je nagnuvši se kroz vrata u mračnu, vjetrom uzljuljanu tišinu šume. — Vratit ću se. Moram odvesti Harfexa u bazu, Osdene!

Tišina i vjetar u lišću.

Završili su predviđeno izviđanje Svijeta 4470: njih osmoro. Bilo im je potrebno još četrdeset tri dana. Asnanifoil i ova ili ona žena u početku odlazili su svakog dana u šumu i tražili Osdena u području oko golog brežuljka. Iako Tomiko nije bila sigurna na kojem su se golom brežuljku spustili one noći, u samom središtu vira strave. Ostavili su hrpe namirnica za Osdena, dovoljno hrane za pedeset godina, odjeće, šatora, alata. Nisu ga nastavili tražiti: nije se moglo naći samog čovjeka koji se želi sakriti u tom beskrajnom labirintu i maglovitim koridorima isprepletenim linijama i s tlom pokrivenim korijenjem. Mogli su proći pokraj njega nadohvat ruke i ne vidjeti ga.

Ali on je bio tamo jer straha više nije bilo.

Razumna i više cijeneći razum poslije nesnosna iskustva s besmrtnim bezdušjem, Tomiko je pokušala racionalno shvatiti što je učinio Osden. Ali, riječi su joj izmicale kontroli. On je uzeo strah u sebe i primivši ga, promijenio ga. On je svoj ja dao stranom biću, predaja bez rezerve koja nije ostavljala mjesta za zlo. On je naučio ljubav Drugoga i time dobio potpuno Ja. Ali, to nije rječnik razuma.

Članovi istraživalačke ekipe hodali su pod drvećem kroz beskrajne kolonije života okružene sanjarskom tišinom, mir nabijen

meditacijama koji ih je bio napola svjestan i prema njima potpuno indiferentan. Nije bilo sati. Udaljenost nije bila važna. Kad bismo samo imali dovoljno svijeta i vremena... Planet se vrtio između sunčeve svjetlosti i velike tame. Zimski i ljetni vjetrovi nosili su finu blijedu pelud preko tihih mora.

Gum se vratio poslije mnogih istraživanja i mnogih svjetlosnih godina na ono što je prije nekoliko stoljeća bio Smeming Port na Pesmu. Ovdje je još bilo ljudi da preuzmu (s nevjerovanjem) izvještaje ekipe i da registriraju gubitke: biologa Harfexa koji je umro od straha i senzora Osdena koji je dobrovoljno ostao kao kolonist.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Srebrne Žlice

Ružica Terzić

Gomaga je obećao da će se vratiti jednom kad Dina i ja budemo odrasli. Ja mu vjerujem, ali mama ne vjeruje. Kad smo joj ispričali, rekla je da svašta izmišljamo, samo da bismo se opravdali za četiri izgubljene žlice iz srebrnog servisa. Rekla je kako nema smisla da nas istuče, ali ako smo imalo pošteni, uvijek će nas peći savjest zbog tako bezočne laži. Dao sam mami časnu, pionirsku riječ, da ne lažem, ali to ju je samo još više naljutilo. Ne znam treba li da sve ispričam tati, no mislim da to ništa ne bi vrijedilo, jer mu je mama taj događaj sigurno prikazala na svoj način. A to znači da smo Dina i ja unaprijed kod njega propali. Uostalom, bolje je da ga i ne gnjavim dok piše.

— Mir mi je prijeko potreban dok stvaram, shvaćate li? — otkako pamtim ponavlja tata svaki drugi dan.

Zato Dina i ja uvijek idemo u selo gdje ima mnogo klinaca za igru. Kad se vraćamo, ponesemo namirnice za koje nam mama napiše da donesemo iz trgovine kod bake Marte. U selu uopće nije dosadno kao u našoj šumskoj kući uz ono strašno hladno jezero u kojem nam mama ne dopušta da se kupamo. Svakoga ljeta dva mjeseca provedemo u toj kući. Tata piše nekakve romane, mama skuplja gljive i trave, a Dina i ja odlazimo u selo. Do njega je sat hoda stazom kroz šumu. Meni je ta šuma već postala dosadnom, a ništa bolje nije ni u planinarskom domu s druge strane jezera. Ljeti tamo nema nikoga, a u selu uvijek nađemo kompanjone.

Ali, čujte sada kako smo Dina i ja ostali bez četiri srebrne žlice i zašto je mama rekla da smo lašci. Ne razumijem zašto mama misli da lažem. Meni doista ne trebaju srebrne žlice, s njima ja baš ništa ne mogu učiniti. Hajde de, da su to još bile kakve drvene škljoce, možda bih i slomio koju režući šiblje ili grane kojih je u šumi bezbroj. Ali što da jedan učenik petog razreda osnovne škole učini sa četiri srebrne žlice? Da li bi moja četiri godine mlađa sestra Dina znala što bi se s njima moglo učiniti, nemam pojma. I inače, pojma nemam, što djevojčice misle, a ni odrasle žene kao što je moja mama. Nikako ne razumijem zašto se onoliko žesti zbog tih žlica.

— Četiri srebrne žlice? Kako si mogao izgubiti četiri srebrne žlice?

— hvatala se mama za glavu.

Uopće nije vjerovala da sam ih dao Gomagi.

— Ne očekuješ, valjda, da ti povjerujem kako postoji neki Gomaga?! Reci mi samo da ih je pojelo čudovište iz jezera.

Mama je baš smiješna. U jezeru nema nikakvih nemani. Ali, Gomaga postoji i njemu sam dao žlice. I njemu je bilo važno što su srebrne. Ne znam zašto su odraslima srebrne žlice važne. Meni su sve žlice jednake, i srebrne i one druge. Ni iz jedne ne smijem srkati juhu. Mama kaže da je to nepristojno. Još je gore kad me muči zahtijevajući da meso režem nožem i viljuškom. Zašto onda imamo zube? Pa da, Gomaga nije imao zube, zato mi je bio onako čudan. Možda je trebalo da mu dam i nož i viljušku, a ne samo žlice. Ali, mama bi se zacijelo još više ljutila. A meni je žao što se ona ljuti zbog Gomage. On je u početku djelovao smiješno, ali je zapravo ozbiljan momak. Prava sila! Ono što mi je on pokazao nisam vidio ni kad sam s mamom i tatom avionom išao u Palma de Mallorcu. Onda mi je avion bio divan, ali sada mi uopće nije važan. Za sve je to kriv Gomaga. I nije mi nimalo žao što sam mu dao žlice, samo mi je krivo što mama kaže da sam lažac i da ne postupam pošteno. Mora da je Gomaga znao kakva je mama i zato nije htio doći u našu kuću. Mama bi zacijelo i njemu rekla da je lažac i ne bi mu dala te srebrne žlice. A njemu su više trebale nego mami.

Mama je poslije ručka poslala Dinu i mene po te žlice. Žlice je gospođa Novak donijela iz Pariza još prije stotinu godina. Možda i nije toliko, ne znam točno, ali mama kaže da su antikna vrijednost. Čuo sam kad je nagovarala tatu da otkupe taj srebrni pribor za jelo od gospođe Novak.

— Znam da su skupe, ali to je antikna vrijednost. Brundi — uvjeiavala ga je ona. Moj se tata ne zove Brundi nego Emil, ali ga mama tako zove, jer kaže da uvijek brunda kad mu nešto nije po volji. Uostalom, ni ja se ne zovem Zriko, nego Denis, ali su me tako prozvali u školi, kad sam počeo nositi naočale.

Tata je pristao da kupe servis i mama je mene i Dinu poslala da ga donesemo od Novakove. Kod Novakove je meni i Dini uvijek dosadno i nemam pojma zašto mama i tata toliko vole ići k njoj. Tata kaže da je ona izvanredna svjetska žena, da je bila u više stranih zemalja nego bilo tko od nas i upoznala gomilu nekakvih ljudi za koje nikada nisam čuo, ali tata kaže da su oni bili ili još jesu vrlo važne osobe. Siguran sam da ni Novakova nije upoznala Gomagu. Njega poznajemo samo Dina i ja.

Gospođa Novak je pitala hoćemo li ostati na čaju u pet sati, ali ja sam zahvalio i rekao da žurimo kući. Mrzim ;aj i pijem ga samo kad me boli grlo. Svakako bih pojeo one fine kolačiće koje ona servira uz čaj, ali onda bih morao popiti i tu toplu vodu, pa sam ostao bez tog

»otmjenog engleskog običaja«, kako to već mama naziva. Nisam otmjen i nisam Englez. Sretan sam što je tako, jer da sam Englez, u pet sati pio bih ;aj i ne bih sreo Gomagu.

Dakle, oko pet sati poslije podne Dina i ja smo bili na putu kroz šumu. Servis sam nosio ja, jer je bio prilično težak, a mama kaže da dječaci moraju biti kavaliri. Dina, istina, nije dama, nego djevojčica, ali ja sam svejedno ponio servis. Napol puta već me boljela ruka od nošenja pa sam rekao Dini da se malo zaustavimo i odmorimo na deblu srušenom uz put. Rekao sam joj i neka zamisli da smo u indijanskom kanuu i da plovimo brzacem. Ona se pobunila da je to dosadno, ali je ipak kao i ja zajahala na deblo. Onda mi se učinilo da s obližnjeg proplanka čujem nekakvo čudno zujanje. Tamo do sada nikada nikoga mije bilo pa sam mislio da mi se to samo čini. Pogledao sam pažljivo kroz grmlje i vidio kako ispod granja nešto svjetluca na suncu. Rekao sam Dini da ne smije ni pisnuti, uzeo je za ruku i počeli smo se prikradati kao Indijanci. Nisam zaboravio servis, jer ako budemo morali bježati, servis će ostati na deblu, a mama će se ljutiti.

Na proplanku je stajalo nešto čudno. Nekakav golemi perec. Blistao je kao servis koji sam nosio u kutiji — Zacijelo je od srebra — pomislio sam, ali mi je Gomaga rekao kako to nije srebro, nego nekakva legura kojoj nisam zapamtio naziv. Perec je imao dugačke plave prozore i nekakve klobuke na gornjoj strani. Ispred pereca bio je neki momak (mislio sam da je momak, jer nije bio viši od mene, a bio je nekako vrlo tanak) a svijetložutom odijelu nalik na ona koja nose ronioci. Pomislio sam da izdaleka zacijelo ne vidim dobro, ali glava mu je bila zelena, ali sam dobro vidio da ima četiri ruke. To je neka podvala, lice boje i Indijanci, ali nitko na svijetu nema četiri ruke! Maskirani je sa dvije donje ruke držao nekakvu napravu nalik na purana. Sa dvije gornje ruke nešto je petljao po napravi koja je zujala i puštala plavičaste zrake. Polako se okretao na vrlo tankim nogama.

Dina me gurnula laktom. Iskolačila je oči, ali nije ni pisnula jer sam joj ja tako zapovjedio. Ja sam bio vođa, a stariji sam i jači od nje, pa sam morao biti hrabar. Uostalom, ni onaj tamo nije bio jači od mene. Izišao sam iz grmlja i povikao:

— Hej, tko si ti? Što radiš ovdje?

I dalje sam išao naprijed, a Dina dva koraka iza mene.

Onaj žuto-zeleni momak ispružio je gornju lijevu ruku, digao glavu i nešto grgoljavo i šušketavo govorio. Ništa nisam razumio i zastao sam desetak koraka od njega. Ponovio sam:

— Što radiš ovdje? Tko si ti?

On je jednu ruku prinio glavi, nešto pipkao i onda prošuštao:

— Ja sam Gomaga. Zdravo, momče.

S pravom sam se zablenuo u njega. Ne toliko što je bio zelen i imao lice nalik na mačku, koliko zato što je govorio našim jezikom. Ni

Indijanci, ni oni u Palma de Mallorki ne znaju govoriti našim jezikom, a ovaj zeleni ga zna! Istina, govori tako smiješno, ali ga razumijem.

— Ti se zoveš Gomaga. Zacijelo nisi odavde? — Onda sam se sjetio da mu nisam rekao tko sam ja. — Ja sam Denis, a ovo je moja sestra Dina. Mi stanujemo u blizini. (Odlučio sam da prešutim kako me svi zovu Zriko. Kako bi tek ovog Gomagu zvali da vide njegove četiri ruke i četiri oka, dva naprijed i dva na mjestima gdje su nama otprilike uši?). — Gdje ti stanuješ? Mora da si zalutao ovamo.

— Stanujem vrlo daleko. Nisam baš zalutao, ali ipak nije trebalo da budem ovdje da me ti nađeš. Morao sam sletjeti da popravim diliktor. Bez njega ne mogu izići iz Zemljine putanje.

— Znači, ti nisi sa Zemlje. Odmah sam to vidio. Na Zemlji nema stvorova kao što si ti. Kažeš da si doletio ovim perecom? Nije baš nalik na leteći tanjur.

— Na što? — upita Gomaga.

— Na leteći tanjur iz svemira. Tata kaže da leteći tanjuri možda i postoje, ali da ga nije briga dok lete iznad Francuske ili Amerike. Jesi li ti letio iznad Amerike?

— Ne znam, vjerojatno jesam. Letio sam oko ovog planeta desetak puta.

— Ma hajde!? Mogu li i ja s tobom bar jednom letjeti oko Zemlje?

— Pa... mogao bih te povesti ako popravim diliktor. Inače moram pozvati cirimose da dođu po mene i unište ovu letjelicu. Dotle se moram sakriti.

— Dođi u našu kuću. K nama nitko ne dolazi — pozvao sam ga.

— Ne, Denise. Hvala ti. Imam bolji način. Da sam to odmah učinio, ne bi me ni ti opazio. Ali sam morao potražiti nešto da popravim diliktor, a dok sam vani, ne mogu lobirati letjelicu.

— Što ne možeš? — pitao sam ga.

— Izvana ne mogu sam prekinuti vidno polje oko letjelice. Ne mogu je staviti u nevidljivu ljusku. To mi činimo kad se zaustavljamo na Zemlji.

— Budete nevidljivi na Zemlji! Zašto morate biti nevidljivi? Mi vas ne bismo pojeli da vas vidimo. Nismo mi ljudožderi. A ima i mnogo gostoljubivih ljudi.

— Ali ne za našu vrst gostiju. Još nije vrijeme za to, Denise. Možda dok odrasteš.

Nisam baš dobro shvatio što je želio reći, ali ga nisam htio time gnjaviti, pa sam ga radije upitao:

— Da odeš svojoj kući, moraš popraviti taj diliktor. Kako ćeš ga popraviti?

— Treba mi neki metal. Zato sam i izišao da ga potražim. U vašim šumama može se naći metalnih predmeta.

Zacijelo je mislio na konzerve. Ali, koliko znam, u našoj šumi nije

bilo odbačenih konzervi. Rekao sam mu to.

— Onda ću ipak morati lobirati brod i pozvati svoje — prošušlja Gomaga.

— I onda ništa od mog leta! — bio sam razočaran. — Čekaj! — uskliknuo sam. Sinulo mi je nešto. Rekao je da mu treba metal. I srebro je metal, a ja sam imao srebrni servis.

— Možda ti ja mogu pomoći. Imam metala, ali ne znam hoće li ti biti dobar. To nisu konzerve. To je srebrni servis.

— Srebro! Bolje ne može biti. A gdje ti je to srebro?

Podigao sam kutiju sa servisom i otvorio je. Gomaga uze jednu žlicu, stavi je u vrh one naprave-purana, povuče neku polugu i aparat zašušti kao magnetofon.

— Treba mi još — reče Gomaga.

Dadoh mu još tri žlice i sve tri nestadoše u puranu. Nakon nekoliko minuta naprava je prestala šuštati. Gomaga ponovo pomakne nekakve poluge, povuče zaklopac u stranu i izvadi desetak pljosnatih kolutića i tri spiralne žice. Činio mi se zadovoljnim. Rekao mi je da malo pričekam i pošao prema letjelici.

— Hej, čekaj! — potrčao sam za njim. Možda će odletjeti bez mene, pomislio sam i rekao mu to. Gomaga je skupio svoja mala mačja usta i rekao:

— Dobro. Uđite i vi sa mnom.

Brod je iznutra bio fantastičan. Ljepši je od aviona. Kabina je bila metalnoplave boje, a između prozora bilo je desetak raznobojnih ekrana poput televizijskih. Ispod ekrana bile su kose crne ploče sa stotinama poluga i dugmadi. Ispred ploča bilo je šest žarkocrvenih velikih udubljenih lopti. Gomaga je otklopio ljubičasti ekran i nešto izvadio, a onda unutra poslagao one kolutiće i spirale koje je puran načinio od srebrnih žlica. Zatvorio je ekran pa mene i Dinu poslao u one crvene lopte. Osjećao sam se kao da sam uronio u more.

— Sad možemo na put koji sam vam obećao. Ne mičite se iz lopte dok vam ne kažem. Kimnuo sam glavom. Ni u avionu nisam smio odvezati pojas, ni ustati iz sjedala dok smo uzlijetali.

Izbrojio sam do dvadeset kad nam je Gomaga rekao da možemo ustati.

— Sada smo izvan Zemljine atmosfere. Kroz prozor možete vidjeti Zemlju — pozvao nas je.

Ugledao sam plavo-zelenu kuglu. Čudno! Nije baš bila previše nalik na globus koji smo imali u školi. Samo je bila okrugla. Pogledao sam lijevo i još bliže vidio drugu kuglu. Gomaga reče da je to Mjesec.

— Možeš li se spustiti na Mjesec kao i na Zemlju? Volio bih hodati po Mjesecu — rekao sam Gomagi.

— Mogu se spustiti, ali ti ne bi mogao hodati po Mjesecu. Bez zaštitnog odijela ne bi mogao disati, a ja nemam odijela za vas.

Bio sam razočaran i Mjesec me više nije zanimao. Nečeg sam se sjetio. Upitao sam Gomagu kako to da govori kao mi. Pokazao mi je neku gusjeničastu tubu sa strane glave.

— To je kompjutor sa svim vašim jezicima koje smo na Zemlji uhvatili. Čim uhvati nekoliko riječi, uklopi ih u cjelovit sustav i šalje u moj mozak. Mogu govoriti bilo koji od vaših jezika.

— Bar da ja imam takav aparat — rekao sam Gomagi.

— Ne bi ti koristio — reče Gomaga. — Tvoj mozak ne može primati ni prerađivati impulse iz ovog aparata.

Opet nisam razumio sve što je rekao, ali ako on kaže da meni aparat ne bi pomogao da govorim sve jezike, ja mu vjerujem. Do sada je bio pošten prema meni. I ja sam bio pošten prema mami, ali ona svejedno nije vjerovala da sam s Gomagom letio na Mjesec.

Dva puta smo obletjeli Mjesec i dva puta Zemlju. Onda je Gomaga rekao da Dina i ja opet moramo u lopte. Spustio je svoj leteći perec na ono isto mjesto gdje sam ga ugledao. Sunce je bilo već vrlo nisko nad drvećem. Pitao sam Gomagu hoće li opet doći.

— Kad ja slijedeći put budem dolazio na Zemlju, ti ćeš biti odrastao čovjek. Teško ćemo se naći, jer možda još ne bude vrijeme da se spuštamo slobodno. Onda je ispod bijelog ekrana izvadio mutnobijeli kliker i pružio mi ga. Rekao mi je neka dobro čuvam tu kuglicu i imam je uvijek uza se. Ako me bude želio vidjeti, kuglica će javiti gdje se nalazim. Želio

sam ga poljubiti od sreće, ali nisam znao da li bi to bilo pristojno. I mami sam pokazao taj kliker, ali je ona rekla da sam ga zacijelo dobio od nekog dječaka u selu, a ne od nekakvog zelenog Gomage, i kako bi stvarno trebalo da prestanem izmišljati. Još je rekla da se ne čudi što lažem, ali se čudi Dini, jer ona nikada nije slične gluposti imala na pameti.

Eto, ja sam lažac! Ali, volio bih da Gomaga nije lažac i da se stvarno vrati, makar kad ja budem odrastao. Zato ću čuvati njegovu kuglicu kao oko u glavi. Kad odrastem, postat ću astronaut. Možda ga tako prije sretnem negdje u svemiru. On će me prepoznati po kuglici. Želim još pričati s Gomagom. Toliko ga toga nisam stigao pitati.

Proti

Margaret St. Clair:

Prott

Preveo *Nikola Popović*

— Pročitaj to — reče astronaut. — Vidjet ćeš da je vrlo zanimljivo... da, pod određenim uvjetima. Nije ni dugačko. Jedan član spasilačke ekipe našao je to pričvršćeno uz signalnu raketu tamo izvan pojasa asteroida. Čini se da je tamo bilo duže vremena.

— Pomišljao sam da to odnesem nekome na univerzitetu ili bilo kome iz te branše, ali ne vjerujem da bi to nekoga zanimalo. Oni nemaju više vremena od ostalih.

Pružio je Foxu preko stola metalnu valjkastu kutiju i naručio piće za obojicu. Fox srknu iz čaše prije nego što je otvorio kutiju.

— Zar doista želiš da to baš sada pročitam? — upitao je. — Nije baš najprikladniji način da utučemo slobodno vrijeme.

— Svakako, ali ipak pročitaj. I tako nemamo pametnija posla.

Fox izvadi papir iz kutije i poče čitati.

*

Datirati dnevnik u dalekom svemirskom prostoru specijalan je problem. Čak filozofski problem? Mislim na ono beskrajno. »Kada je to sada?«, što je dovoljno kompliciranо i unutar nekog sunčevog sustava, pa čak i na površini nekog planeta. U biti je taj problem gotovo nerješiv, osim empirijski ili pod uvjetom da se uzme neko supervrijeme, golemi trenutak sadašnjosti koji će se prostirati preko svega, pokrivati sve. Pa bi tako i ove bilješke u dnevniku morale imati i nekakav datum, bar iz formalnih razloga. Uzmimo da je danas utorak — 21. IV — prema slobodnoj procjeni.

Neka bude utorak.

Toga utorka dakle, osjećao sam se vrlo čilo i bio sam dobro raspoložen — na »Ellisu«. »Ellis« je prava slika i prilika udobnosti i praktičnosti. Čovjek koji se na »Ellisu« ne bi osjećao ugodno, taj se

nigdje ne bi tako osjećao. Dakle, ovdje gdje se nalazim mogao bih navesti točne podatke pomoću kompjutora, ali mislim da je u ovim bilješkama dovoljno navesti da se nalazim u svemiru gotovo na granici područja, gdje se pojavljuju Proti. A moja je brzina približno jednaka onoj pri kojoj se pretpostavlja da se pojavljuju Proti.

Rekao sam već da se osjećam vrlo dobro i čilo. Ali, u tom dobrom raspoloženju negdje na rubu podsvijesti tinja spoznaja da sam osamljen. Normalna reakcija na vlastiti položaj duboko u svemirskom prostoru, bar tako ja mislim. No ponosim se jer osjećam da se nalazim na pragu jedinstvenog znanstvenog otkrića.

Četvrtak, 26. IV (moji su dani duži od dvadeset i četiri sata.) Danas sam postao potpuno svjestan svoje osamljenosti. Bojim se da možda neću naići na Prote, da se uopće neće pojaviti. Napokon, njihovo postojanje nije baš ni tako sigurno utvrđeno. A onda što će se dogoditi sa svim mojim planovima i sa pritajenom željom da se i ja nađem u panteonu slavnih pronalazača?

Dok sam još bio na Zemlji, sve se to činilo kao sjajna ideja. Znam da su i oni iz fonda, koji je financirao ovo putovanje, mislili isto tako kao i ja kada sam zatražio sredstva za projekt. Za ispitivanje životnih uvjeta i navika neprotoplazmatskih oblika života, a posebno njihov način razmnažanja; divno zar ne? Ali sada?

Subota, 30. IV. Još ni traga Protima. Ali, osjećam se nešto bolje. Pregledao sam svoju evidenciju i podatke i ponovo sam zaključio:

Oni postoje.

Bili su zapaženi na jednom golemom sektoru u dubini svemira u toku mnogo godina. Da bi sebe malo umirio, pregledavam činjenice koje su zabilježene o Protima.

Prvo to su neprotoplazmatski oblici života. (A kako bi bilo drugačije u ovom strujanju bez svjetla i bez topline?!)

Drugo, organizacija tijela im je vjerojatno na osnovi elektriciteta. Simmons, koji je bio elektrotehnički inženjer na Thoru, ustanovio je da se baterije prazne kada se u blizini pojave Proti.

Treće, oni se pojavljuju oko brodova koji se kreću određenom brzinom. Da li ih ta određena brzina privlači, ili postaju vidljivi samo na određenoj frekvenciji, to ne znamo.

Četvrto, ovako ili onako oni su inteligentna bića. Do izvjesne mjere su telepati, bar se tako tvrdi u izvještajima. Zato se i nadam da ću s njima moći komunicirati.

Peto, Prote su opisali — više na temelju dojimova nego nekih znanstvenih istraživanja — kao velika jaja.

Na osnovi ovih činjenica imao sam pretenzija da postanem suvremeni Kolumbo — ili, možda da budem precizniji, dr Kinsev — za Prote. E, pa dobro je to znati da se, ma kako bio usamljen, još mogu smijati svojim dosjetkama.

3. V — »Ellis« ima ekrane za promatranje iz svih kutova i svuda unaokolo, dakle ima pregled na svih 360 stupnjeva. Postavio sam automatski signal, koji je jučer zazvonio. Srce mi je zakucalo od gotovo bolnog uzbuđenja. Pojurio sam do ekrana.

Predmet je bio na prvi pogled oko pet metara dugačak, maglovito bjeličast. Naslućivala se velika žuta jezgra. Neka sam proklet ako ta stvar ne nalikuje na veliko jaje!

Odjednom sam shvatio zašto je svatko pretpostavljao da su Proti neki životni oblici, a ne, na primjer, maleni svemirski brodovi, roboti ili strojevi bilo kakve vrste. Ta je stvar imala nepravilnu, nelogičnu simetriju života.

Stajao sam tako i zurio u to nešto. Nije me uznemirilo, bolje reći nije ulijevalo nikakav strah, usprkos veličini. Uskoro je nestalo, udaljilo se od broda lako kao riba u vodi.

Čekao sam pun nade, ali se nije vratilo.

4. V — Nema Prota. Pitanje je: budući da tu u dubini sve mira ima tako malo svjetla, kako sam uopće uspio to da vidim? Nije svjetlucalo.

Sada mi je žao što ne znam više o elektrotehnici i srodnim znanstvenim disciplinama. No u centrali su držali da je bolje poslati čovjeka koji je stručnjak za tehniku istraživanja.

5. V — Nema Prota.

6. V — Nema Prota. Ali ja sam imao vrlo loš dan. Čudne su me misli obuzele.

8. V — Kao što sam već spomenuo u ovim bilješkama pale su mi na pamet čudne ideje (tako čudne da sam se osjećao kao da su neke membrane, što su me održavale, bile prenapete, a naviještale su približavanja Prota.

Upravo sam završavao ručak kada je zazvonio automatski signal. Požurio sam do ekrana. I eno, savršeno jasno vidljivi na tamnoj pozadini pojavila su se tri Prota. Dva su bila gotovo jednaka, jedan nešto manji. U mislima sam poricao stalno i iznova da sam vidio Prota nedavno, ali sada su preda mnom na ekranu njih tri. Ne uzbuđuju me niti me plaše, ali nekako mi čudno djeluju na razum.

Nakon nekoliko napetih sekundi došao sam k sebi. Pritisnuo sam dugme na aparatu za automatsko snimanje. Postavio sam ga tako da snima cio spektar isijavane energije. Bit će vrlo zanimljivo kada razvijem slike. Vidjet ću kakvom se frekvencijom najbolje mogu snimati Proti. I počeo sam — a to je bilo najteže — emitirati osnovne telepatske pozive. Svi koji su stekli telepatsku izobrazbu — to mogu.

Dosta sam dobro savladao osnove telepatije, a i u samoj praksi, ali nekakav poseban dar nisam imao. Sjećam se Mellwratha koji mi je u šali rekao baš prije nego što sam napustio New York da nikada neću imati neprilike s glavnom nevoljom prirodnih telepata: da telepatski emitiram željeni odgovor u nečiji mozak. Dakle, svaki nedostatak ima

i svoje prednosti.

Počeo sam emitirati osnovno pitanje: TKO? Možda je bila samo slučajna koincidencija, ali pošto sam poslao četvrti ili peti impuls sva su tri Prota iščezla s ekrana. Nisu se vratili. Čini se kao da ih je uzbunio moj pokušaj uspostavljanja veze. Ipak se nadam da nije tako.

Kada sam se uvjerio da se ne vraćaju i da se vjerojatno neće ni tako brzo vratiti, odlučio sam da razvijem filmove. One slike u području vidljivog svjetla pokazivale su da su Proti onakvi kakve ih vidimo golim okom. Infracrvene snimke nisu pokazivale ništa. Ali su zato najosjetljivije, ultraljubičaste snimke, pokazale nešto vrlo zanimljivo.

Dva Prota su se tu pojavila kao mreža svjetlucavih linija vrlo zamršeno isprepletenih. To me podsjetilo na sablasno svjetlo Coleridgeovih vodenih zmija koje su se kretale u zrakama svjetlucavo bijelog svjetla. Treći Prot, za kojeg sam pretpostavljao da je bio onaj manji, imao je tamnu siluetu s okruglom crnom sjenom u središtu. Ta sjena bi mogla biti jezgra.

Pitanje: da li se ove razlike u snimkama podudaraju sa stvarnim razlikama? Možda, ali mogle su nastati i kao razlike u razvoju.

Dalje pitanje: ako su razlike stvarne, je li to karakteristika koja bi među protoplazmatskim bićima odgovarala spolu? I to je moguće. Ali ovakva teoretiziranja za sada su samo nagađanja.

9. V — (Vidim da sam napustio pisanje dana prije izvjesnog vremena.) Nema Prota. Mislim da bi bilo zanimljivo ako bih pokušao opisati svoje dojmove o tim čudnim mislima na koje su me, vjerujem, naveli Proti.

Najprije je tu bio nekakav otpor. Nisam htio razmišljati o tome o čemu sam mislio. Nije to bilo zbog toga što su te misli bile same po sebi odbojne ili neugodne, nego zato što se nisu uklapale u moj način razmišljanja. Ne mislim da se nisu slagale s mojom ličnošću ili s preosjetljivošću prema ukupnosti razlika koje su mi se suprotstavile, nego nisu bile u skladu s mojom cjelokupnom biološkom orijentacijom razmišljanja.

Razlika između protoplazmatskog i neprotoplazmatskog oblika života mora da je golema.

Na drugom mjestu tu je bio i šok. Rekao sam da ne želim razmišljati o onome o čemu mislim, ali bilo bi jednako tako istina da sam rekao da ne mogu razmišljati o tome. Pretpostavljam, zbog osjećaja neefikasnosti.

I na trećem mjestu tu je prisutna i velika dosada. Nezadovoljstvo često može rezultirati dosadom, bar tako ja mislim. Nisam mogao prihvatiti vlastite misli. A kad bi ih prihvatio, osjećao sam dosadu. Bile su tako udaljene, tako neuhvatljive, da su doista postale nezanimljive.

Ali, kakve su bile same misli? Ne bih znao reći.

Kako je sve to zbrkano! Pa, dakle, ništa nije dosadnije od opisivanja neopisivoga.

Možda je ipak istina da je jedino biće koje bi moglo razumjeti Prota — neki drugi Prot.

10. V — Jesu li možda čudne misli bile rezultat pokušaja Prota da komuniciraju sa mnom? Mislim da nije tako. Više sam sklon vjerovati da su bili u blizini broda ali izvan »vidnog polja« da tako kažem, a ja sam uhvatio slučajno neko njihovo sporazumijevanje.

Dosta sam razmišljao o problemu sporazumijevanja s njima. Vrlo je nezgodno što se ne mogu projicirati vizualno svoje slike izvan broda. No imam Mathesonov aparat za signaliziranje i slijedećeg puta, ako ga bude, svakako ću pokušati i tim uređajem. Imam vrlo malo povjerenja u aparate. Intuitivno osjećam da će to morati biti telepatija i ništa drugo. Ali, ako oni odgovaraju na moje pitanje »TKO« bijegom... e, pa onda ću morati izmisliti nešto drugo.

A što ako pokušam komunicirati podijeljenim pitanjem? Dijelovi pitanja su vrlo teški za telepate, a za mene gotovo nemogući. Ali, možda je jedino u toj mogućnosti uspjeh. Napokon, pretpostavljam da su Proti nestajali i udaljavali se od broda na moje pitanje »TKO?«, jer im je telepatski kontakt sa mnom bio bolan.

Isti dan, kasnije, mnogo kasnije. — Sad su tu četvorica. Pokušao sam s dijelom pitanja i oni su nestali, ali su se poslije ponovo vratili. Pokušat ću još nešto.

11. V — Moja podijeljena pitanja — nešto o čemu sam čitao samo u novinama i nešto u što nisam vjerovao da ću ikada biti sposoban da učinim — dala su izvanredne efekte.

Ne otprve! Pri mojem prvom pokušaju Proti su jednostavno nestali s ekrana. Toga sam trenutka bio očajan. A onda s gotovo ljudskim oklijevanjem, nevoljko ali naklono, ponovo su se vratili. Okupili su se oko radara. Još sam jednom poslao prema njima svoje impulse; znoj mi je tekao niz leda od napora. I ostali su tu.

Ne znam što bih uradio da nisu ostali. Dijelovi pitanja vrlo iscrpljuju, jer uz tri normalne dimenzije uma, oni zahtijevaju i četvrtu pod pravim kutom prema ostalim trima. Telepat će me razumjeti što želim reći. A to otprilike znači uzdizati se povlačenjem vlastitih »hozentregera«. Neki stručnjaci drže da je to nemoguće. Ja još nisam siguran da sam uspio.

No ipak sam uspio. Odjednom je nastala pometnja i čitava zbrka komunikacija. Želio bih da ih zabilježim dok su još svježe u sjećanju ali sam previše umoran. Čak i napor da se sjetim svega sada je izvan mojih mogućnosti. Moram se odmoriti.

Isti dan, kasnije. — Spavao sam četiri sata... da li samo četiri? Mislim da još nikada nisam spavao tako dobro.

Rekao sam da sam htio zapisati komunikacije s Protima dok su me

još svježe u sjećanju. A sada mi se već čine tako daleko. Možda je to jer je predmet komunikacija bio povezan s nečim potpuno stranim.

Ali, prvi je dojam bio kao mlaz iznenadnih impulsa. To je bilo kao da otvarate bocu šampanjca koju ste prije toga dobro protresli.

Usred toga morao sam se truditi da sačuvam svoju mentalnu ravnotežu. Bilo je vrlo teško; nije čudo što sam nakon toga bio toliko umoran. Ali, nisam saznao osnovne stvari.

Prvo, identitet. Proti su individue i premda mi je njihov opis sebe samih umakao pažnji, oni imaju individualnu svijest. To nije mala stvar. Neki protoplazmatski oblici života imaju samo grupnu svijest. Svaki od četvorice Prota na malom ekranu bio je potpuno svjestan sebe, odvojeno od ostalih.

Drugo; razlike. Proti nisu samo svjesni svojeg identiteta, oni su svjesni i razlika između sebe. Mislim da te razlike odgovaraju onim razlikama na mojim slikama, na foto-pločama.

Treće: mjesto. Proti su sasvim svjesni da su ovdje a ne negdje drugdje. To se, možda, čini beznačajnim ili tako osnovnim da nije vrijedno pažnje. Ali ima cijela skupina protoplazmatskih oblika života na Veneri koji jedino znaju razlikovati Ja od Ne-ja.

Četvrto: vrijeme. Za Prote je vrijeme kao i za nas — nepovratni tok samo u jednom pravcu. U njihovu razmišljanju otkrio sam tračak diskriminacije između biološkog vremena i nečega drugog, ali ne znam čega.

Izvan ove četiri osnovne stvari sve ostalo je nesigurno. No ipak osjećam — a to je možda preoptimistički od mene — da je vrlo moguće dalje sporazumijevanje. Osjećam da bih mogao otkriti koji su njihovi optimalni životni uvjeti i kakve su im navike. Vjerujem da bih čak mogao otkriti i kako se razmnožavaju. Imam osjećaj kako žele da mi kažu nešto vrlo važno.

13. V — Danas ih je šest. Šest Prota. Prema mojim snimkama samo je jedan među njima imao tamnu čvrstu neprozirnu jezgru. Ostali su imali svjetlucavu ispruganu masu.

Komunikacije su bile otežane. Fizički me iscrpljuju. Opet sam imao osjećaj psihičkog pritiska, upornog traženja u njihovim emitiranjima poruka. Kada bih samo znao o čemu žele »razgovarati« bilo bi mi mnogo lakše.

Imam utisak kao da imaju neki psihički svrab i žele da im ja pomognem da se počešu. Smiješno, zar ne? Da, sada znam da je to bio onaj moj čudni osjećaj.

Pošto su otišli, vrlo sam pažljivo proanalizirao snimke. Isprepletena čvorasta masa nije jednaka kod svih. Ako su uzorci tih masa nepromjenljivi, čini se da su dva uzorka bila ovdje i ranije.

O čemu bi oni htjeli da razgovaramo?

14. V — Danas ima sedam Prota i komunicirao sam s njima o

prebivalištu. Ovo je vrlo izvjesno. Moglo bi se reći, — i mislim da će od sada svaku moju tvrdnju o njima biti teško kvalificirati — da oni nisu baš ograničeni na svemirske dubine bez svjetla i topline. Ni o tome ne tvrdim ništa određenije. Ali, čini im se, da sam uhvatio tračak nečega »čvrstoga« u njihovu razmišljanju.

Pusto nagađanje: da li dobivaju energiju od zvijezda?

U pozadini njihovih poruka uhvatio sam opet nagovještaj nečeg drugog. Nešto što istodobno privlači i odbija? Zastrašuje? Uznemiruje?

Ponekad mi se javi misao o komičnosti vlastita položaja. Uznemireni Prot! Ali, pretpostavimo da nema razloga zašto ne bi bilo i tako.

Svi moji posjetioci danas su bili od one vrste s isprepletenim mrežicama i prugama.

16. V — Nije bilo Prota ni jučer ni danas.

18. V — Napokon! Tri Prota! Prema snimkama njihovih mrežica, sva su tri bila ovdje već i prije. Počeli smo komunicirati o prebivalištima i što je s metaboličkim procesima u protoplazmatskih bića, ali kao da ih nije zanimao takav razgovor. Ubrzo su me napustili.

Ali, zašto su onda posjećivali brod? Iz znatiželje? Taj motiv sada više ne bi bio tako snažan. Ili, možda, zato što nešto žele od mene? Pretpostavljam da je to razlog. To mi kazuje kojim pravcem treba krenuti.

Idući put kada se pojave pokušat ću biti mnogo pasivniji u svojim komunikacijama. Pokušat ću da ih ne navodim ni na jedan određeni predmet. Ne samo zato što je to najbolja tehnika za intervjue, već je nužna želim li postići da što više surađuju.

20. V — Poslije uzaludnog čekanja jučer, danas se pojavio samo jedan Prot. U skladu sa svojom odlukom zauzeo sam prema njemu vrlo pasivan stav. Poslao sam poruku dobre volje i prijemljivosti te, čekao i promatrao Prota.

Više od pet minuta vladala je tišina. Prot se kretao u vidokrugu ekrana s nekim osjećajem nemira iako bi dakako to mogao biti i izraz nekog drugog osjećaja. Odjednom je počeo slati poruke užurbano i uporno. Ponovo sam imao dojam kao kada čep izleti iz boce šampanjca.

Bilo mi je vrlo teško slijediti smisao njegovih poruka. Nakon tri minute sav sam se oznojio. Komunikacije su mu bile opetovane, uporne i čini mi se vrlo ugodne. Nemam prikladnih riječi da sve to izrazim. Čini mi se da je u tim porukama bilo mnogo glagola.

»Slušao« sam pasivno, trudeći se da ostanem što pribraniji. Vrlo sam se začudio kada je Prot nastavio da šalje poruke. Napokon sam bio svjestan da se približavam točki kada će se intelektualna frustracija umiješati u moju telepatiju. Osmjelio sam se da jednostavno zatražim: »Molim određenije!« od svog sugovornika Prota.

Poruke su mu postale sporije a onda su prestale. Nestao je.

Što sam naučio iz tog razgovora? Da je najispravniji pasivni odnos i da će Proti slati poruke svojevoljno (istina vrlo konfuzno, bar što se mene tiče), ako ih se ne prekida pitanjima ili usmjerava na jedan predmet. Ali nisam otkrio što mi je emitirao Prot.

No ma što bilo, učinilo mi se da je to vrlo godilo Protu.

Isti dan, kasnije. Ponovo sam prelistavao svoje bilješke o sastanku s Protom. Što se to događalo sa mnom? Povjerovao sam već da sam slijep. Jer glavna tema o kojoj je Prot slao poruke — ugodne, ponavljane, uzbudujuće, one u koje nije trebalo sumnjati što su i u kojima je bilo toliko glagola — jest o njihovu spolnom životu.

Ako to pojednostavimo, zvuči gotovo smiješno.

Za sada ne znamo ništa, a kakva bi senzacija bila kada bismo znali o seksualnom životu Prota i kako se razmnožavaju. Mogli bi biti i dvospolci s tako visoko organiziranim životom kao što je naš (a je li naš baš tako visoko organiziran?). Možda njihov ciklus reprodukcije uključuje aktivnost dvije ili možda čak i tri razne vrste Prota.

Za sada sam vidio samo dvije svrste, one sa čvrstom tamnom jezgrom i one s mrežastom svjetlećom jezgrom. Dakako to ne znači da nema još vrsta.

Ali moram istaći: važna tema koju su mi emtirali Proti danas ima jednaku psihičku i emocionalnu vrijednost koju seksualni život ima za protoplazmatske oblike života.

(Sada sam se sjetio anegdote koju mi je pričala baka. Imala je običaj reći da u životu psa postoje četiri stvari koje on stalno ima na pameti: hrana, hrana, seks i hrana. Ona je držala jazavčara i dobro je to znala. Pitanje: Da li mi moja spoznaja o tome sada nameće pretpostavku kako je i kopulativna aktivnost jednako hranljiva kao kada se spajaju amebe?

Razmjena njihovih jezgri čini se da im povoljno djeluje na metabolizam.)

Pa neka bude i tako, bar ću imati nekakvu tezu koju ću provjeriti u komuniciranju s Protima!

21. V — Kada je zazvonio signal pojavilo se sedam Prota. Dok sam ih promatrao, dolazilo ih je sve više. Bilo ih je nemoguće prebrojati, ali svakako ih je bilo najmanje petnaest.

Počeli su komunicirati čim su stigli. Ne želeći ih omesti nekim usmjeravajućim pitanjem, pokušao sam ih »slušati« pasivno, ali za mene je to bilo kao da sam usred gomile koja govori u jedan glas. Poslije nekoliko minuta bio sam prisiljen zamoliti ih da poruke emitiraju pojedinačno.

I začudo, emitiranje je bilo potpuno sređeno.

Sređeno da, ali nerazumljivo. Toliko toga, da sam nakon dva sata morao prekinuti sporazumijevanje.

Prvi put sam tako nešto učinio.

Zašto sam to učinio? Moji motivi nisu potpuno jasni ni meni samome. Pokušavao sam sve primati pasivno, imajući na umu teoriju koju sam postavio o komuniciranju s Protima. (I dopustite mi da sada kažem kako nisam našao ništa što bi je negiralo.) Da, kako je vrijeme prolazilo sve sam se više čudio i to moje čuđenje postalo je gotovo bolno. Iz cijele te kaotične mase ponavljanog materijala, koji mi je bio upućen, nisam mogao oblikovati ni jednu jasnu ideju.

Nikada ne bih vjerovao da bi neka intelektualna frustracija bila tako teška da se jedva podnosi.

No komunikacije nisu bile tako teške kao jučer. Moram malo razmisliti o tome.

Počeo sam gubiti na težini.

21. VI — Već duže vrijeme nisam ništa zapisao u dnevnik. U međuvremenu, imao sam trideset i šest razgovora s Protima.

I što se može zaključiti iz tih sastanaka koji su tako teški i zamorni, a tako ugodni za Prote?

Prvo, sporazumijevanje s Protima postalo je mnogo lakše. Postalo je zapravo vrlo lagano. Neprestano osjećam kako im misli prodiru do mene u vrijeme kada im nisu dobrodošle — kada jedem, kada pišem ove svoje bilješke ili kad pokušavam spavati. Ali napor komuniciranja je mnogo manji i pretpostavljam da je to veliki napredak.

Drugo, u moru materijala koji sam primio, napokon sam uspio oblikovati jednu zaista jasnu ideju. To je da bi se u glavnom dijelu njihova komuniciranja jedan proces mogao riječima predočiti kao »... ati se«. Odmah sam dodao da točkice ne znače obavezno i nekakvu prostotu. Činjenica je da nemam pojma što znači ta riječ.

Značenja što mi padaju na um u vezi s tim su opijati se, derati se. Možda nije savim bez značenja da i jedna i druga riječ predstavljaju nekakvo stanje i raspoloženje. Komunikacija s Protima tako je nedovoljna da se ne može odbaciti nijedna mogućnost koja bi je razjasnila. Moguće je da taj »... ati se« nešto što je potencijalno vrlo opasno za Prote, ali to je samo nagađanje. (Vjerojatno sam na krivom putu.)

No svakako moj budući pravac je postao jasniji. Od sada ću pokušati svim raspoloživim sredstvima navesti Prote da to razjasne, taj »... ati se«.

Nema više bojazni da ću izgubiti kontakt s njima. Kada sam zapisivao ove riječi, oni su mi slali još dodatna razjašnjenja o tome.

30. VI — Vrijeme prolazi vrlo brzo i svaki je trenutak bio značajan. Imao sam pedeset i dva sastanka s Protima. Pojavljivali su se u masi od pretnaest do četrdesetak. Fotografski zapisi pokazuju da je devedeset posto onih koji su se pojavili sa svjetlećim mrežastim jezgrama.

Što sam saznao iz svih tih komunikacija? S gorčinom u srcu moram priznati: Ništa, ama baš ništa.

Previše sam ojađen da nastavim.

1. VII — Ne držim da nisam ispitivao svaki mogući pravac. Na primjer, jedno vrijeme se činilo da taj prokleti »... ati se« ima nekakve veze s križanjima svjetlećih mrežica u Protima. Kada sam pokušao slijediti tu ideju, naišao sam na negativan odgovor koji ih je čak veselio.

Naznačili su da je »... ati se« u vezi s bjeličastom površinom tijela, ali kad sam postavio pitanje što, dobio sam negativan odgovor. Obradio sam problem iz najmanje pedeset različitih uglova, ali sam morao napustiti dalja ispitivanja. Jer »... ati se « je ispalo da je električno, neelektrično, jednostruko, dvostruko, trostruko, mnogostruko, zajedničko, konstantno, i nikada ne ostvareno. Jedno vrijeme sam mislio da se odnosi na ugodne aktivnosti, ali Proti su mi signalizirali da je i to pogrešno.

Osim njihova neprekidna brbljava komuniciranja, o »... ati se« nisam ništa saznao.

(Već mi je zaista dosta i njih i njihova bezumnog izraznog brbljanja! Fraze naših komunikacija zvone mi u ušima još satima. Progone me kao prodorni miris ili tvrdoglavi dugotrajan ukus u ustima.)

Za vrijeme jednog sastanka Prot (s tamnom čvrstom jezgrom, mislim, ali nisam siguran) informira me da oni mogu živjeti pod vrlo različitim uvjetima, ako imaju u blizini nekakav izvor koji emitira energiju. Osim te male informacije imao sam dojam da je zahvalan što ga slušam. Njihovi se osjećaji, pomislio sam, mogu izraziti riječima: razumijevanje i simpatije.

Ne znam zašto tako misle. Već mi je dosta svega. Radije bih komunicirao s jatom morskih pasa koji su najprimitivniji telepati nego da i dalje slušam Prote.

Morao sam načiniti još jednu rupu na remenu za sat, da bi mi čvrsto stajao na ruci. To je sada već treća.

3. VII — Teško mi je da se koristim onim što sam do sada saznao, jer Proti komuniciraju tako pomamno. Imam premalo vremena da se odmorim od njihova komuniciranja. Sve jedno pa jedno, sve o istoj stvari. Moram to prekinuti: vratit ću se kući.

Da, kući. Možda sam doživio potpun neuspjeh u ovom projektu jer više ne mogu izdržati. Možda nijedan živ čovjek ne bi mogao postići više. Ne znam. Bolećivo želim pobjeći od njih i tih bljutavih poruka brbljavih mozgova. Kada bi samo mogao ne slušati ih, ili da ih zaustavim bar privremeno, mislim da bih tada mogao izdržati.

Idem kući. Stavio sam podatke o kursu u kompjutor.

12. VII — Jedva mogu razmišljati jer stalno šalju poruke kao

sumanuti.

Nisam toliki altruist i tako nesebičan da sebe osudim na doživotno slušanje Prota. No, ako sada krenem kući, a to je ono što mi nalaže instinkt, što će se dogoditi?

Proti će krenuti za mnom i ja ću dovesti čopor Prota na Zemlju.

Oni su strasno željeli da mi šalju poruke o »... ati se«. Otkrili su da je Zemljanin potencijalni receptor, primalac njihovih poruka. Moram sam sebe okriviti za to. Ako im pokažem put prema Zemlji...

Dilema je nevjerojatno komična. Ali je, na žalost, realna. Oh, vjerojatno postoji način da uništimo Prote, na Zemlji će ga već nekako otkriti. Ili, ako u tome ne uspijemo, morat ćemo pronaći način da živimo zajedno s njima. No opasnost je prevelika, ne mogu zahtijevati od svoga planeta da to prihvati. Ostat ću ovdje...

»Ellis« je vrlo jak i udoban brod. Prema mojim proračunima ima dovoljno zraka, vode i hrane za cijeli moj prirodni život. Morat ću se nekako snaći. Bit će sve u redu.

Osim Prota. Kada pomislim na njih srce mi se grči od očaja i ogorčenja. Pa ipak, znanstvenik mora biti iskren, nije sve tako očajno. Pomalo ih žalim i pomalo sam polaskan time što sam im potreban. A ja nisam ni sada potpuno bespomoćan i bez nade. Možda ću jednog dana — jednog dana! — razumjeti Prote.

Stavljam ovaj dnevnik u otpornu cilindričnu kutiju koju ću pomoću signalne rakete izbaciti iz broda. Napunit ću raketu gorivom iz rezervnog tanka. Kompjutor tvrdi da će raketa moći stići do gravitacijskog polja Sunčeva sustava.

Do viđenja, Zemljo. Ovo činim za tebe. Sjeti me se.

*

Fox spusti posljednju stranicu dnevnika na stol.

— Jadan čovjek — reče.

— Tja, da, jadan čovjek. Sjedi tamo daleko u dubini svemira iz godine u godinu i sluša te neznamštosu kako melju i razmišlja što bi to moglo značiti i kako je on spasio svijet.

— Pa ne bih rekao da osjećam baš mnogo simpatija za njega. Pretpostavljam da su slijedili signalnu raketu.

Tja, vjerojatno je bar dio njih krenuo za njom. Dobro je zamijesio stvar.

Nastala je neugodna tišina. Zatim progovori Fox.

— Bolje je da krenem. — Nestrpljivo doda: — I moji ta

kođer.

Kazali su jedan drugome zbogom na raskrižju. Fox je stajao i razmišljao. Možda, ipak, nije sve tako beznadno.

Malo kasnije mu nekakav ogavan glas poče zvoniti u glavi: »Htio bih da ti kažem nešto više o...ati se...«

Igla

Vesna Popović

— Nećete mi vjerovati, ali nekad davno čovjek nije bio jedino živo biće na Zemlji.

— Gluposti.

— Znam da zvudi nevjerojatno, ali kad se zbroje sve pojedinosti...

— Polako, kolega, niste na ulici, nego u naučnoj ustanovi, pa ako taj sternbergizam i zabavlja široke slojeve, mi znanstvenici smo pozvani da tim masovnim zastupljivanjima stanemo na kraj. Vaša je tema, uostalom, i bila to masovno oduševljavanje šund-temama i uvjetovanost takvih nezrelih reakcija u inače zdrave populacije.

— I baš s time u vezi sam razgovarao s mnogima koji...

— I nasjeli ste, naravno. To se, doduše, može oprostiti vašoj mladosti, ali vas moram podsjetiti da ste mi se obratili u želji da doktorirate, a fantastika s tim nema baš nikakve veze.

— Znam, znam — ali dokazi... Kad biste samo pogledali koliko se pojedinosti slaže.

— Nemam ja tu što gledati. Ja sam ozbiljan znanstvenik, a namjeravam to i ostati. A što se vas tiče, uvjeren sam da bi od vas mogao postati uzoran znanstveni radnik, ako se oslobodite tih ideja... Sve ja to shvaćam —uvijek ste bili ozbiljni, i ponekad je ugodno malo skrenuti, ali to morate nadjačati i ponovo se posvetiti ozbiljnom radu.

Bilo je besmisleno dalje nastojati; Ian je još nekoliko puta pokušavao da kaže nešto u prilog Sternbergovoj teoriji, ali mu je bilo jasno da neće postići ništa.

Zapravo, bio je razočaran. Do sada mu je sve što je radio išlo od ruke, profesori su ga cijenili, pa je vjerovao da će i prema Sternbergovoj teoriji biti blaži objasni li im netko iz njihova kruga (Ian se mnogo ponosio što spada u krug tih visokoobrazovanih ljudi, a kako su se oni prema njemu uvijek ophodili lijepo, sve je više držao i do sebe i svojeg položaja). Profesorovo kategorično odbijanje da sluša iznenadilo je Iana i povrijedilo njegovu taštinu. Naljutio se i razočarao, jer se u dubini duše nadao da će on — upravo on, a ne Sternberg (jer, i tko je, napokon, taj Sternberg, nije čak ni magistrirao, a Ian bi svemu tome dao naučno obilježje) — postati poznat po tome

da je jasno i nepobitno dokazao ispravnost najvećeg otkrića u povijesti. Naravno, bilo mu je jasno da je bio više nego naivan vjerujući da će tako lako običnim, kratkim i nespretno izgovorenim riječima pobiti vjekovno vjerovanje. Ali, Ian je isuviše držao do sebe a da bi se ljutio na svoju naivnost i nespretnost; radije se naljutio na profesora, pa se onako bijesan otišao požaliti Sternbergu na dogmatičnost današnje nauke, koristeći se pri tom kao argumentima i riječima koje je ranije čuo upravo od njega. Međutim, kako je bio isuviše bijesan, nije spazio onaj mirni Sternbergov osmijeh koji ga je uvijek pomalo nervirao, a ponekad i bacao iz takta.

Čovjek je, učila je nauka, u svojem razvoju prošao mnogo etapa, i još se razvija. Kad je nastala opasnost od nestašice kisika, razvoj je krenuo brže, a kad je nauka pronašla kako da se kisik oslobađa u velikim količinama iz spojeva koji ga sadrže, razvoj se usporio, ali nikad nije stao. Raznovrsnost sintetske hrane i osiguranje kisika čovječanstvu ipak su bili samo osnovni životni uvjeti, a čovjek je težio za nečim višim. Čovjek se razvija, nauka se razvija, novi vijek je raskrstio s mističnim zabludama prošlosti, koje su se kao legende zadržale i do današnjeg dana u onom najneobrazovanijem dijelu pučanstva. Zanimljivo je to vjerovanje ljudi u bogove i mitska stvorenja. Psihologija novog vijeka se bavila i tim fenomenom. Što to ljude tjera da se na takav način vezuju sa starim vijekom, mračnom erom koja čovjeku nije ostavila ništa do zabluda, ratova, krvoprolića i etike sputane bolesnim predrasudama. Što tjera ljude da se zaneseno vraćaju u mrak kad god im netko ponudi šansu da se podsjete na drevne zablude i mistične simbole? Što je to u dubini čovjekove psihe? — pitao se Ian, promatrajući prikaze drevnih mitova u kojima su se uz čovjeka pojavljivala bića bizarnih oblika, a ljudi ih ponekad čak i jedu — valjda je to simboličan prikaz nekog rata, želja za uništenjem neprijatelja, jer je ratova u starom vijeku bilo toliko da je čudo što je čovječanstvo uopće preživjelo. I što sada tjera modernog čovjeka da se vraća tim nimalo ugodnim mitovima?

Za Sternberga je Ian prvi put čuo kao maturant, i tada se njegovoj teoriji o istinitosti drevnih mitova nasmijao od srca. »Što sve ljudi ne čine da bi požnjeli uspjeh!« — pomislio je tada, i nikada mu nije palo na pamet da pročita ma i jednu riječ o toj glupoj ideji. »Svašta se kod nas dopušta« — mislio je. »ja, doduše, jesam za slobodu, ali je ne mora imati baš svaki šarlatan.«

Ian je uvijek bio ozbiljan, nikad nije učinio ništa nedolično, nije podlijegao iskušenjima, a ni u što ga niste mogli uvjeriti ako se ne pozovete na provjerene činjenice ili priznate umova. Uža i šira porodica ponosila se Ianom, njegovom marljivošću i uspjehom, te njegovom ozbiljnošću. Ian nikada nije imao problema sa »sukobom generacija«, a i družio se samo s ozbiljnim mladim ljudima koji

također nisu imali takvih problema. Nije osjećao potrebu da poput mnoštva neshvaćene omladine traži nešto oko čega bi se neslaganje sa starijom generacijom konkretiziralo, i zato mu nije bio potreban sternbergizam.

Bio je to zanimljiv fenomen. Mladi nisu bili nazadna duha, niti je to ijedna mlada generacija, pa ipak je u želji da se okupi oko nečeg novog prihvatila tu glupu teoriju koja vraća svijetu odbačene mitove nastale u mraku neznanja, krvoločnosti i predrasuda. Zašto upravo to mračnjaštvo? Zar zbog one u mladima uvijek prisutne romantike nasuprot racionalnoj stvarnosti: I zar uopće ima nečeg romantičnog u tom mračnjaštvu? Iana koji je upisao studij psihologije, zainteresirao je taj fenomen, i tako je i ne želeći morao upoznati osnove te čudne i potpuno nenaučne teorije.

Prvi put je vidio Sternberga kao student druge godine; slušao je Sternbergovo predavanje u omladinskom centru za rekreaciju (i ljuti se što mu je ustupljena tako lijepa dvorana), kako bi vidio čovjeka koji je uspio da s tako glupom idejom zaludi laike, te da vidi kako reagiraju posjetioci.

Morao je priznati da ga je iznenadila Sternbergova pojava. Očekivao je uobražena primitivca koji prepotentno ističe da će se svijet pokajati što odbija da ga sluša (Ian je uvijek i svugdje zamišljao ekstreme); umjesto toga, pojavio se miran čovjek od oko 300 godina, skromna držanja, ali govora koji zrači sigurnošću. — Ja ne tvrdim niti mogu tvrditi da imam pravo — rekao je odmah u početku. — Jedino što želim postići jest da se nauka pozabavi dokazima koje posjedujemo ja i moji istomišljenici. Da nauka te dokaze prihvati ili odbije na način koji ima veću snagu od podsmješljiva negiranja onoga pred čime zatvara oči.

Slijedio je detaljan prikaz onoga što je Sternberg nazivao dokazima — knjige, crteži, fotografije, dvo, i trodimenzionalni filmovi (zapravo, ostaci svega toga); prikazana su bića imala nevjerojatne oblike i imena —golema morska zmija koja napada brod, riba što ne samo da roni pod vodom nego i na može drukčije disati osim pod vodom (!), alge koje rastu u vodi, četveronožna dlakava stvorenja koja hodaju zemljom (dijelom i izvan nje), anđeli od svega najsličniji čovjeku ali s krilima, insekti koji bodu čovjeka i prenose bolesti (kako ih prenose?). Dovitljivi Sternberg spominje i mikroskopski malena bića. »Zašto bi civilizacija dovoljno napredna da ima mikroskop izmislila mikroorganizme? Zar je i to mit?« — pita Sternberg, a Ian je slušao, podsmješljivo očekujući da Sternberg sve što mu je dostupno okrene naglavce i nazove »dokazom«. Izraze starih jezika »životinje«, »biljke«, »mikroorganizmi« i druge, Ian je lako pamtio, jer je o mitskim stvorenjima mnogo čitao zanimajući se za psihologiju onih koji su ih izmislili.

Sternbergovo se predavanje moglo svesti na ovo: mitska stvorenja su uistinu postojala, jer se pojavljuju isuviše često u knjigama i filmovima koji se ne doimaju da su mitskog sadržaja (otkud to može znati Sternberg po tim bijednim ostacima?); nadalje, ljudi starog vijeka često su spominjali opasnost od zagađivanja koje uništava biljke i životinje (očito je da protiv tog »zagađivanja« nisu ništa učinili, smješkao sa Ian, jer ta glupa stvorenja ovdje očito ne postoje) i ugrožavaju čovjeka (dakle, zagadilo se sve osim čovjeka, ha, ha); zatim, spominjali su sredstva za uništavanje mikroorganizama. »Zar su se u svoju izmišljotinu toliko uživjeli?« — pitao ja Sternberg, i dodao: »Ne zaboravite da ovi nalazi datiraju nešto kasnije od doba koje je dalo jednog Einsteina.«

— Reći ćete da se pozivam samo na ostatke knjiga, slika... Ako su takva stvorenja zaista postojala, gdje su im ostaci? Ja, istina, imam neke bijedne nalaze koji, ako su ostaci čovjeka, onda je to morao biti strahovito deformiran čovjek. Ali, kad bi bilo više takvih nalaza, i kad bi nauka pristala da surađuje u ispitivanju tih nalaza, saznali bismo više o tim ostacima, bili oni dokaz ili protudokaz za moju teoriju. Čime se bavi današnja arheologija? Čime se bavi historija? Čime se bavi biologija? Čini se da se cijela nauka svodi na ono što je ljudima uostalom uvijek i bilo osobeno: na dogmatičnost s koje se pogled ne smije skrenuti. U nauku su se novi dokazi uvijek teško probijali, a kasnije su i oni postajali dogme, i ponovo sve iznova, i u tome nema razlike između starog i novog vijeka. "Uspjeti u nauci znači zapravo steći položaj tako da se veličaju ideje koje su prije sto godina držali besmislenima. Podsmijeh i negiranje glavne su metode priznatog naučnog rada.

Ovu posljednju rečenicu upotrijebio je Ian kad je, nakon neuspjela razgovora s profesorom Schultzom otišao da se požali Sternbergu — ali tada, nekoliko godina ranije, on je ogorčeno ustao i demonstrativno napustio dvoranu, crveneći se poput moralista kojem je netko naglo rekao gomilu nepristojnih riječi.

Pa ipak, njegov bijes nije bio samo reakcija na ono što je uvijek držao nepovredivom veličinom. Shvatio je, a to ga je i te kako ljutilo, da mu se Sternberg zbog nečega ipak dopao. Bilo je upornosti u tom čovjeku, snage koju je Ian malogdje imao prilike vidjeti, možda čak i nečeg fanatičnog... Sternberg je vjerovao u ono što govori, nije bio običan lovac na slavu — da li je, dakle, bio fanatik, ili su dokazi koje je posjedovao uistinu imali nekakvu vrijednost? Budući da u ovo posljednje nauka nije vjerovala, nije vjerovao ni Ian. A ipak, taj čovjek očito nije bio neuravnotežen, to jest ništa više neuravnotežen nego svaki drugi uporan čovjek koji, iako ga odbijaju godinama, ipak nastavlja započeto; ni na lažljivca nije nalikovao, bar ne na nekog sitnog lažljivca — varalicu koji zarađuje prodajući masi nekorisne

preparate tvrdeći da čini čuda (glupih li ljudi koji kupuju te svaštarije). Ian je bio bijesan zapravo zato što je želio, a nije uspio, stvoriti na brzinu zaključak o tome zašto neki ljudi znaju a neki ne znaju povući za sobom mnoštvo pristalica, kako bi na stručnom kongresu studenata psihologije pročitao svoj rad i požnjeo pohvale. Sternberg ga je potpuno zbunio jer se nije uklapao u ideju koju je Ian zamislio još prije nego je pošao da ga vidi. Na stručni kongres Ian je ipak otišao — spomenuo je one primjere koje je našao u knjigama, ali i one iz prakse koji su mu odgovarali.

Temu o uvjetovanosti masovnih reakcija Ian je zapostavio, uvidjevši da mu je profesor Schulz, koji se time bavi, manje sklon nego profesor Rozinskv koji se bavi psihologijom ljudi koji su iz različitih razloga dospjeli u zatvor. Tako je Ian, uvjeren da je njegov osobni uspjeh ujedno i uspjeh nauke u cijelosti, za diplomski rad odabrao temu kojoj je mentor pristao da bude profesor Rozinsky, a zatim je na sličnoj temi i magistrirao, prvi u svojoj generaciji. Perspektiva za napredovanje bila je dovoljno dobra da oduševi Iana temom koja ga prije toga nikad nije zanimala. A tada su se dogodile dvije stvari koje su podsjetile Iana na temu koja ga je zaokupljala ranije. Prva i svakako važnija stvar je bila da je pogrešno sračunao i da je napokon ipak profesor Schulz, a ne profesor Rozinsky pokazao veću sklnoost da ga primi za asistenta, a druga je bila ta da se u zatvoru koji je zbog pisanja magistarskog rada Ian često posjećivao, našao i Alex Sternberg, čovjek koji je svojedobno zadao Ianu mali problem oko izbora i selekcije činjenica koje će kao potvrdu za svoje stajalište navesti u radu za kongres studenata — bilo je to ipak dok je još bio samo nezreo student, pa se sada osjećao spremnijim za tu temu, a činilo mu se da nije naodmet ni da se kao budući asistent profesora Schulza pojavi s nekim suvislim mišljenjem, pa nije žalio truda da dugo i opširno razgovara sa Sternbergom.

Kako je Sternberg dospio u zatvor? — začudio se Ian, jer mu taj smireni čovjek nije nalikovao na nekoga tko »ometa javni red i mir«. Uskoro je saznao što se dogodilo. Želeći da spriječi Sternbergova naklapanja koja odvlače njihovu djecu od ozbiljnog rada i učenja, grupa se ozbiljnih građana pojavila na predavanju, odlučila da ne dopusti da se te bajke pričaju djeci koja u njih, na žalost, vjeruju. »Djeca« se, međutim, nisu složila, nastala je stiska, dernjava, protesti i napokon tučnjava u kojoj je Sternberg lakše ozlijeđen, a zatim kažnjen zatvorom u trajanju od mjesec dana i zabranom održavanja sličnih predavanja. Zabrana je ipak ukinuta još prije njegova izlaska iz zatvora, jer se nekoliko učenjaka (inače sumnjiva ugleda), novinara (koji su samo željeli da imaju o čemu piskarati, kao na primjer Angela Lux koja se žestoko protivila Sterbergovoj teoriji, a sada je svima silama nastojala da mu se ne uskraćuje sloboda, (ali zato da bi ona i

dalje zarađivala pišući članke u kojima pobija njegove dokaze), umjetnika (koji uživaju u ekscentričnosti) i pravnika (koji su imali povoda da diskutiraju o zakonima) žučno usprotivilo tom ukidanju slobode, Ian je zaista držao da previše slobode ne može koristiti, ali se usprkos ciničnim opaskama o onima koji su se založili za ukidanje zabrane, i sam obradovao što mu najbolji primjer za njegov doktorat neće nestati.

Naravno, nije rekao Steinbergu koji je pravi razlog ovog razgovora, radije se pozvao na svoj magistarski rad o psihologiji zatvorenika.

— Vi ste sasvim neobičan zatvorenik, — rekao je, a onda žureći da što prije načne glavnu temu, dodao — uz to, vaša je popularnost golema. Imate li vi sami nekakvo objašnjenje za tu popularnost?

Sternbergov osmijeh ga je upozorio: želi li da mu povjeruje, morat će se vještije koristiti frazama.

— Vi, svakako, spadate u one koji ne žele da mi vjeruju — rekao je Sternberg koji kao da se, a to se Iana neugodno dojmilo, zabavljao na njegov račun. — Međutim — nastavio je Sternberg — objašnjenje je jednostavno. Ako mojim dokazima pristupite bez predrasuda, uvidjet ćete da ih treba uzeti u obzir. Oni koji su to uvidjeli, slažu se ili ne slažu, ali svakako zamjeraju onima koji odbijaju da vide. To je sukob dvaju stajališta, zapravo... ne; to je sukob dvaju načina pristupa istom problemu, jedan je naučni a drugi nenaučni, ali je, na žalost današnja nauka izabrala ovaj drugi.

— Niste li malo prepotentni?

— Možda jesam, ali još nikoga nisam strpao u zatvor zato što se ne slaže sa mnom.

— Vjerujete li zaista u te svoje dokaze?

— Vjerujem da zaslužuju da ih se razmotri.

— Ipak — popularnost vam godi?

— Nemojte biti toliko uvjereni da mi je ugodno biti izubijan.

— Pa — nitko vas nije na to tjerao. Nešto vas je valjda potaklo da prihvatite taj rizik.

— Čini mi se da je to jedini način da se ti dokazi svakodnevno stavljaju svijetu pod nos.

— Zar je svijet toliko glup?

— Naravno da nije. Ali, kako da vidi ono što mu se ne pokazuje? Eto, vi ste, da uzmem vas kao primjer, vrlo inteligentan mladić.

— Hvala.

— Oh — nema na čemu — to samo po sebi i nije kompliment. Vi ste izraziti protivnik moje teorije. Zašto? Dva su razloga: prvo, vi niste vidjeli ni jedan dokaz, i drugo, vi ih i ne želite vidjeti. Kada bi vas netko naveo da pogledate, možda bi vam se učinilo da griješim, ali da je potrebno tu grešku i dokazati. Za sada, međutim, moram dokazivati da vi griješite što odbijate a priori moje dokaze.

— Varate se. Bio sam na jednom vašem predavanju.

— Zaista? A što ste proučavali? Dokaze ili možda mene?

— Pa — mogu reći da vam nisam vjerovao. Pozivate se na ostatke drevnih spisa, i to je sve.

— A na što se poziva današnja nauka? Na poznato ime koje tvrdi da je čovjek starog vijeka morao jesti minerale jer ničeg drugog nije bilo (a nije ih bilo zato što ih ni danas nema!) a ja tvrdim da je natrijev klorid, kuhinjska sol, jedini prirodni mineral koji je jestiv i da drugih nikada nije ni bilo. I prema onome što uči današnja nauka, kad je počelo nestajali hranjivih minerala, čovjek starog vijeka prešao je na sintetsku hranu, pa su onda zbog opasnosti od nestašice kisika proizveli uređaje koji rade slično, kako se u mitovima tvrdi da biljke oslobađaju kisik. Stare knjige uporno pišu o nestašici biljne i životinjske hrane, a mi uporno o nestašici minerala, a ne znamo koji su to uopće bili minerali. Stare knjige spominju zagađivanje okoline, masovno istrebljivanje životinja i biljaka, biološke ratove; spominju bolesti koje su uzrokovali mikroorganizmi i sredstva što su služila za njihovo uništavanje — neka od tih sredstava i danas se proizvode u druge svrhe, a mi ne znamo njihovu prvobitnu namjenu. Cijela se današnja nauka osniva na pretpostavci bez dokaza; ja nudim dokaze, a nauka ne samo da ih negira, već se i bori protiv njih. A zašto? Zato što je akademik Rubens doktorirao potvrđujući Gilbertovu teoriju da je čovjek jedino moguće živo biće na Zemlji. A kako je nastao? Čak ako je i došao odnekud, negdje postoje razvojne faze, i zašto one ne bi mogle ići u više pravaca, a ne samo prema Čovjeku? Zato što tako tvrdi akademik Rubens, najpoznatiji biolog našeg vremena. A zašto on tako tvrdi? Zato što mu je Gilbert bio mentor kad je doktorirao. Nema dokaza, nema ničega, metode su mu... Vidite li ovu modricu na mojem lijevom oku?

— Jasno da je vidim.

— Eto, to su metode kojima se služi današnja nauka. A to nije ništa novo. To su metode kojima se služila svaka dogma još u starom vijeku: i religijska, i naučna, i moralistička. Čovjek je ostao isti, i otkud mu pravo da samo stari vijek naziva erom divljastva i predrasuda?

— Mnogo pričate. Međutim, vi biste mogli ignorirati sve protivnike i organizirati ekspediciju koja bi pronašla uvjerljivije dokaze.

— Ah, drago dijete, zar mislite da ste mi rekli nešto novo? Znate li koliko stoji takva ekspedicija?

— A što je s novcem od knjiga i predavanja?

— Ne zarađujemo na tome.

— Zaista?

— Prihvaćam uvjete koje mi nude, a oni nisu sjajni.

— Mogli biste skupljati priloge od onog mnoštva svojih pristalica.

— Pa da svršim u zatvoru zbog naplaćivanja »poreza na budale«?

Suprotno vašem dojmu o meni, ja sam ipak najobičniji miran građanin koji se zatvora užasava baš kao i svatko drugi.

— Rekao bih da se ipak ne vladate kao običan miran građanin, iako se zgražate zbog istih stvari.

— Ne znam. Siguran sam samo u to da su moji argumenti ispravni. Mi ne živimo u novom vijeku, mladiću. Ovo je mračan srednji vijek.

Ian ga je pustio da priča. Užasavao se nekih stvari o kojima je čuo, ali je bilo u interesu nauke da dokuči kakav je zapravo taj čovjek koji diže toliku prašinu ni oko čega.

Sternberg je izašao iz zatvora, a Ian je postao asistentom profesora Schultza. Došlo je vrijeme da doktorira, pa je izabrao temu koju je Schultz rado prihvatio, i u želji da kao mentor što više pomogne mladom kolegi, dao mu je nekoliko korisnih savjeta. Možda je rješenje ipak u osnovi Sternbergove teorije; on spominje mitološka bića, a u čovjeku postoji nešto što ga vuče ka maštanju. Možda nam nedostaje maštanje, mitovi... Poslušajte malo pažljivije što on zapravo tvrdi; tu se negdje nalazi odgovor na pitanje otkud ta masovna psihoza.

Da ga mentor nije na to uputio, Ian bi i dalje ignorirao svaki Sternbergov »dokaz«. Sada je, međutim, počeo slušati. Strpljivi Sternberg, iako je znao što Ian zapravo želi, predočio mu je dokaze, sve do posljednjeg, čak i nekoliko kostiju čudnih oblika. Dugo je Ian pokušavao sve to uklopiti u unaprijed stvoren zaključak, dok odjednom nije uvidio da mu se rješenje nameće samo po sebi: Sternbergovu teoriju prihvatilo je mnoštvo ljudi, jer postoji velika vjerojatnost da je sve što on tvrdi istina. Shvativši to, Ian se najednom začudio upornosti kojom je odbija cijeli naučni svijet, i zaključio da to može biti samo zato što Sternberg ne zna pravi pristup; ali zato on, Ian, čovjek iz tog kruga, može učiniti da se ideja napokon prihvati, i da, naravno, pobere zbog toga zasluženu slavu. Mali rizik da ga odbiju ali bi mu, zbog mladosti, to i oprostili, a veliki uspjeh ako bude nekog rezultata. Učiniti to, ili dočekati četrdesetu godinu kao Schultzov asistent — tu dileme nema. Treba se potruditi, biti uporan, ovu neobičnu temu naučno razraditi...

Schultz ga je ljubazno ali jasno otpravio iz kabineta, i Ian se spustio na zemlju. Ne — tako neće ići. On to mora učiniti bez Schultzove ili bilo čije pomoći, on mora biti mladi naučni radnik koji je u teškim uvjetima podržao Sternberga, a njegovu teoriju učinio naučnom. Sternbergova upornost i Ianov smisao za sistematičnost učinit će teoriju naučnom, a njih dvojicu slavnim — Sternberga u javnosti, a Iana u krugu učenjaka a preko Sternberga i u laičkoj javnosti jer i to ne treba zapostaviti, to su oni ljudi koji vam odaju najveće počasti.

Međutim, uzevši Schultzovo odbijanje kao dobro iskustvo, Ian nije više želio da riskira. Nastavio je prikupljati materijal za svoju

doktorsku disertaciju, a Sternberga je izbjegavao da podrži javno. A onda se dogodilo nešto što ga umalo nije natjeralo da se opredijeli — Sternberg je pronašao financijera za malu istraživačku ekspediciju, i pozvao Iana da se pridruži.

Najprije je Ian htio odbiti — ali, palo mu je na pamet bolje rješenje. Obratio se Schultzu i stao ga uvjeravati da će njegova psihološka analiza biti mnogo potpunija pridruži li se ekspediciji gdje će te ljude promatrati na djelu. Schultz se, doduše, nije s njim suglasio, ali mu je odobrio odlazak, a mjesto asistenta će ga čekati.

— To će morati biti vrlo značajan rad, kolega, nakon ovog ustupka — rekao je Schultz, a Ian je i vjerovao da hoće.

Novac potreban za ekspediciju dao je Haskin, bogati senilni čičica koji se oduševljavao svakojakim djetinjarijama, te bi se njegovu razumu moglo svašta prigovoriti kad poštovanje prema bogatstvu ne bi bilo ozbiljna prepreka. Tako je Sternberg dobio novčanu pomoć; teže je, međutim, bilo prikupiti članove ekspedicije. Svi oni koji su rado podržavali Sternberga ili nisu bili voljni ili nisu bili spremni ili nisu bili sposobni da budu korisni članovi. Ian je sa zadovoljstvom uoči da spada među najobrazovanije članove, pa mu, dakle, velika većina ne može konkurirati u stjecanju slave za taj veliki poduhvat. Trebalo ie još samo pričekati da se Sternberg oporavi od batina koje mu je na ulici nanijela grupa ogorčenih građana, i da odsjedi kaznu zatvora koja mu je izrečena zbog naplate »poreza na budale« (sakupljanja priloga koji su prethodili Haskinovu). Haskin ga je napokon oslobodio kazne, plativši ne malu svotu, i ekspedicija je krenula.

Polazak je bio pun poleta i entuzijazma, a Ian je prvi put vidio Sternberga zanesena i bez onog neugodnog osmijeha.

— Nikada neću shvatiti što vas tjera da podnosite sve tegobe. Otkud vam toliko energije?

— Nema više tegoba, sada nas čeka pravi rad. Zar nije vrijedilo truda?

— Zapravo, jest. Ali, većina bi ljudi odustala nakon svih nevolja kakve ste doživjeli. Znam — uvjereni ste da imate pravo. Ali, može se živjeti i bez toga. Slavu ne tražite, jer je već imate. Novac vas mnogo ne privlači. što zapravo očekujete da ćete dobiti?

— Ništa slično. Ne znam kako da vam to rastumačim. Jeste h kadgod osjetili da morate nešto učiniti — dovršiti nekakav posao, iako niste vjerovali da ćete ikad raditi, čak vam se i ne mili da to radite, ali se dogodilo da ga morate dovršiti, jer vam ne da da spavate, ne dopušta vam da živite normalno — jednostavno vam ne da mira.

— Da budem iskren, to mi se nikad nije dogodilo... osim kad sam spremao ispite.

— Jeste li ikada imali hobi poput slikanja, pisanja, nečeg sličnog?

— Oh, nisam. Za mene je uvijek postojala nauka i samo nauka.

— Ima i učenjaka — slikara ili pisaca.

— Pitanje je koliko su oni uopće ozbiljni.

Sternberg se osmjehnuo, i Ian osjeti nelagodnost pred tim osmijehom. Sternberg ga je, iako to nikad nije rekao, očito držao nezrelim.

— Vi to možda ne možete shvatiti — rekao je. — Niste upućeni u naučne metode koliko ja. Znate, u nauci postoje izvjesna pravila, i ne možemo ih krojiti kako nam se dopada — osjećao se neugodno izgovarajući to, jer je volio Sternberga, ali mu se činilo da je samo tako mogao održati svoj ugled pred sa mim sobom. Osjećao se nekako inferiornim pred Sterbergom.

Sternberg se, međutim, i dalje osmjehivao:

— Mislim da sam imao dosta prilike da upoznam ta pravila.

— Svakako, ali iz drugog ugla.

— Jednom davno — upravo iz vašeg ugla. Kad sam doktorirao, učinilo mi se da je vrijeme da se odreknem raznih hobija...

— Kad ste... što?

— Doktorirao... Čemu se čudite? Ja sam arheolog. Pa, što mislite, otkud mi svi ovi nalazi?

Ian se uistinu zapanjio — više nije znao što da misli o Sternbergu. Puna je dva dana izbjegavao da razgovara s njim. Ian je čak i pred samim sobom skrivao da je karijerist, ali pred Sternbergom mu se ta pomisao i sama nametala i tjerala ga da osjeća neki nejasan stid. I protiv svoje volje cijenio je Sternberga više no ikoga prije, volio ga je, i među njima je nastalo čudno prijateljstvo koje je počivalo na neslaganju a ipak je bilo čvrsto.

*

Otok Fortuna bio je neugodno mjesto udaljeno pet dana plovidbe od najbližeg kopna, ime (fortuna = sreća) mu nije nimalo odgovaralo izgledu, a Ian ga je zamrzio od prvog dana. Bio je prostran, dijelom pjeskovit, dijelom stjenovit, a uključen je u plan naseljavanja za slijedećih deset godina; otoke su tek odnedavno počeli naseljavati, naročito one udaljenije, jer su uređaji za proizvodnju hrane tamo bili mnogo skuplji nego na kopnu, a od naseljenika se nije moglo očekivati da se služe priručnim napravama koje su se lako kvarile. Zašto je Sternberg uobrazio da upravo na tako neprikladnom mjestu za stanovanje treba tražiti ostatke civilizacije koje su bile na mnogo nižem stupnju razvoja od današnje koja još nije u stanju da se tu naseli? Ian je odlučio da o takvim pitanjima ne misli — mora imati povjerenja u Strenberga, jer, inače, nema svrhe da budu zajedno.

Istovarili su opremu i vođeni Sternbergom krenuli u pretraživanje otoka. lanu se sve to učinilo besmislenim, počeo se pitati nije li

skrenuo pameću da s ovim luckastim ljudima gazi pijesak i penje se po stijenama zbog ideje toliko nemoguće da samo luđak može vjerovati u njenu istinitost.

— Gledaj, školjka! — uzviknula je Elaine uzimajući taj rijetki i lijepo oblikovani predmet. Školjke su bile nakit divljaka iz starog vijeka, i čovjek se morao diviti tehnici izrade i finoći oblikovanja, ali i zgražati se nad primitivizmom koji ih je navodio da čak i u te savršene predmete smještaju nevjerojatna, izmišljena bića. Školjke su bile skupocjena rijetkost, i Elaine se pobunila kad joj je Sternberg oduzeo tu vrijednu stvarčicu i klasificirao je kao prvi nalaz. — Sramota — gunđala je poluglasno. — Nismo se tako dogovorili.

— Ah, prestani — naljutila se Angela i dodala više za sebe: — Ovaj Sternberg zaista nije u stanju da odabere prave ljude. — Svi su znali da se Angela Lux i Alex Sternberg ne podnose, pa njenoj opasci i nisu obratili pažnju, iako je bilo svojstveno Angeli da govori ono što zaista i ne misli. Angela je bila jedan od rijetkih novinara koji pišući protiv Sternberga nisu zauzimali podsmješljiv stav, već su se trudili da zdravom logikom pobiju njegove tvrdnje. Kao čovjeka ga nije podnosila, a niti on nju, pa ipak ju je pozvao da se priključi kao promatrač. Grupa se sada dobro zabavljala slušajući ih kako se prepiru, a činili su to svakodnevno.

Ostatke drevnog grada pronašli su zahvaljujući upravo Angeli, unatoč tome što je uporno tvrdila da je samo promatrač i da neće ni prstom maknuti. Zaustavili su se, pregledali teren, i uskoro počeli sistematski istraživati.

Iako su roboti bili savršeno programirani, Ian je brzo uvidio da rad nije ni lak ni romantičan. Divio se Sternbergovoj energiji. Činilo mu se da je taj čovjek neumoran — ustajao je prvi, lijegao posljednji, pratio robote, spuštao se u jame sa nesigurno postavljenim potpornjima, sam kopao uvjeren da će to učiniti pažljivije od robota; ostatak energije trošio je na prepirke s Angelom. Zamjerali su jedno drugome svaku sitnicu, gložili se kad bi god stigli, i činilo se da im je to duševna hrana. Angela je zaista svugdje gurala svoj nos, pa nije ni čudo da je prvu nezgodu doživjela upravo ona: upala je u živi pijesak. Dok su svi članovi uspaničeno i užurbano trčkarali u želji da pomognu, a Ian čak upropastio dva robota, poslavši ih u živi pijesak odakle se više nisu vratili, Sternberg je vezao uže oko povećeg kamena i pošao po Angelu. Bio je, međutim, miran dok oboje nisu stali na čvrsto tlo, a tada je počela svađa žešća no ikad prije.

— Zar od tolikih ljudi baš tebi moram biti zahvalna? —

— Budi mi samo toliko zahvalna i vrati se odakle si došla. Samo nam praviš neprilike.

Grupi nije promaklo da su prešli na »ti« — ipak, to nije umanjilo njihovu nesnošljivost.

Unatoč Sternbergovoj neiscrpnoj energiji, rezultati su bili slabi. Grupa je počela gubiti nadu i prvotni entuzijazam. Prva je odustala Elaine. Odlučila je da se vrati mami i tati koji su joj lijepo govorili da pomodarstvo nije vrlina, i da joj je bolje da prihvati posao u muzeju. Kod kuće će Elaine roditi i bebu, a bebin otac Sergej također će, naravno, napustiti ekspediciju i poći s voljenom ženicom. A kad već oni idu, onda će s njima poći još petoro od neuspjeha umornih članova. Sternberg se nije protivio — činilo se, ipak, da je razočaran više nego što pokazuje.

— Tako ti i treba — zvocala je uporna Angela — kad vodiš sa sobom nezrelu balavurdiju. Uvijek sam tvrdila da ne znaš procijeniti ni ljude ni situaciju.

Taj put se nisu posvađali jer je Sternberg samo promrmljao »možda«, i povukao se. Da ga oraspoloži, predložila mu je Angela da počnu ispitivati živi pijesak — ako je ona upaia unutra, moralo se to događati i svemu živom što je, prema Sternbergu, postojalo na Zemlji. To, istina, ništa nije značilo, jer se teren mijenjao tko zna koliko puta, ali su svi pomalo očajnički pristali na tu zamisao.

Nisu pronašli ništa. Nakon bezuspješnog traganja punog razočaranja, vratili su se ostacima drevnog naselja. Bio je to prvi poraz, pomalo besmisleno lutanje. Sternbergove i Angeline svađe nikoga više nisu zabavljale. Ljudi su bili umorni, željni promjene i razonode, postali su međusobno nesnošljivi, i većina bi se najradije vratila kući, samo kad bi to netko drugi spomenuo.

Usred noći, dok su svi mirno spavali, najednom je Sternberg utrčao u nastambu vičući:

— Pronašao sam! Pronašao sam kost koja mora da je pripadala životinji!

— Gdje? Kako? Govori! — ali se činilo da je Sternberg isuviše umoran da bi bilo što rekao. Blatnjav i razderane odjeće stropoštao se na krevet i zaspao istog trenutka.

Ianu se pronađena kost učinila malo nezgrapnom i ništa više, a liječnik Joseph Lenskv je potvrdio da nalaz zaslužuje pažnju. Ljudi su živnuli — bio je to početak serije nalaza, istina nepotpunih, ali ne bez značenja. Angela je snimila seriju fotografija, ali joj je Sternberg zabranio da šalje bilo kakve izvještaje dok ne završe posao.

Ali, ja imam obaveze prema svojem časopisu — pokušavala ga je uvjeriti, no ni ovaj se put nisu posvadili. Angela je počela vjerovati da Sternberg ipak ima pravo.

Tek kad su iscrpili nalazište, Sternberg je odlučio poslati skupinu ljudi da s nalazima pokuša uvjeriti autoritete u ispravnost poduzimanja ekspedicije. Nalazište je, istina, bilo prilično siromašno, ali je Sternberg bio uvjeren da može poslužiti kao dokaz. Grupa je, međutim, naišla na žestoko suprotstavljanje, te je odlučila da se više i

ne vrati. Vratila se samo Angela, vraćajući Sternbergu njegove »dokaze«.

— Te budale nećeš uvjeriti ni ako im doneseš živu životinju. Pomislit će da je robot. Rekla sam im što mislim o njima; sada sam, naravno, nezaposlena, postajem socijalan problem. Hoćeš li me zaposliti?

— Hoćeš li i dalje zabadati nos gdje ne treba?

— Naravno, jer sada ću biti član ekspedicije.

Sternberg je promrmljao nešto nejasno i povukao se.

Mjeseci su prolazili u bezuspješnom traganju. Roboti su se vraćali oštećeni, izgrebeni nekakvim čudnim linijama, a Sternberg je razbijao glavu da dokuči porijeklo tih ogrebotina. Pokušao je i da svugdje slijedi robote, ali ništa nije otkrio.

Smrću bogataša Haskina ekspedicija se definitivno raspala. Nasljednici nisu pokazali nimalo volje da i dalje troše novac na glupe pothvate.

Ostalo ih je četvoro — Sternberg i Angela, liječnik Joseph Lensky koji je morao brinuti o Angelinu ozlijeđenu zglobu (ponovo se bila našla gdje ne treba i pala s litice), i Ian čije se odobreno odsustvovanje s radnog mjesta nije moglo skratiti.

U toku zajednički provedenih dana, Ian se zbližio s Josephom. Sviđao mu se taj mladi ambiciozni liječnik, možda upravo zato što su im životni putovi bili vrlo slični. Razumjeli su jedan drugog, i u razgovoru s njim Ian se nije osjećao inferiornim kao pred Sternbergom.

— Nema smisla sada odustati — glasno je mislio Joseph. — Previše smo već zabrazdili, i jedino što bismo dobili bio bi podsmjeh.

— Nije baš tako — primijetio je Ian — ti si liječnik, i dužan si liječiti čak i one koji se oduševljavaju suludim idejama. A ja ih, kao psiholog, ispitujem... Uzgred, jesi li opazio da su se ono dvoje prestali prepirati?

— Oh, to je samo zatišje. Alex je utučen zbog one knjige (ako se ta neidentificirana gomila može tako nazvati) koju si pronašao u ostacima one nastambe, pa je Angela tiha jer podnosi samo ravnopravne protivnike.

— Zbog one knjige koja tvrdi da su anđeli čista mitologija?

— Da — čak su i ljudi starog vijeka to znali.

— A lijepo sam mu predložio da tu knjigu jednostavno uništi... a on uporno nastoji da sve uzme u obzir. Pazi što ti kažem, taj čovjek nikad neće uspjeti u životu.

— Mene mnogo više zabrinjava njegovo stanje. Posustao je, rekao bih da je na rubu sloma. Da nema onih tajanstvenih ogrebotina na robotima, on bi bio gotov; to ga jedino još drži, svega su ga zaokupile te ogrebotine... Oh, Alex, gdje si bio? — upitao je kad se Sternberg

pojavio blijed i pomalo drhteći od umora.

— Nigdje — odgovorio je Sternberg bezvoljno. — Je li se Angela vratila?

— Nije — a odakle?

— Ne znam. Rekla je da smo joj svi dosadili, i da uzima sebi dan odmora. Nije dopustila da je pratim.

— Osjećaš li se dobro?

— Ne baš, vrti mi se u glavi... Valjda nije opet zapala u neku nepriliku — ta je žena fenomen — ako nema nimalo prilike za neki problem ona će ih stvoriti. Ne odaziva se preko primopredajnika, a nigdje je ne mogu pronaći. Tražim je već satima.

— Ne brini, vratit će se.

— Hoćete li je potražiti? Meni je zaista zlo... Ta žena nam samo pravi probleme. Prokleti njezin fair-play. Sto puta bi nam bilo lakše da nije prešla na našu stranu...

— A meni se nekako čini da si se zaljubio u nju.

— Vjerojatno — promrmljao je Sternberg tupo — ali ona je zaista nemoguća.

— Meni je sasvim simpatična... Ne brini, potražit ćemo je.

I Ian i Joseph su je tražili, bezuspješno cijele noći. Tražili su je i slijedećeg dana sva trojica. Tek su je predvečer čuli kako doziva iz spilje iz koje se nije mogla izvući. Okliznula se i pala udarivši glavom u kamen, te izgubila svijest. Kad je došla k sebi, vidjela je da joj se primopredajnik pri padu smrskao, dozivala je, ali je nitko nije čuo.

— Što ti je to po rukama? — upitao je Sternberg.

— Pa, valjda ogrebotine od pada.

— To ne može biti od pada.

— Ne slušaj ga, Angela —nasmijao se Joseph — opsjednut je ogrebotinama. Glavno je da je tebi dobro.

Slijedećeg jutra Angela je izjavila da se loše osjeća i da će ostati u krevetu. Joseph je bio uvjeren da je to od potresa mozga, međutim, predvečer je Angela dobila visoku temperaturu i počela se tresti, a koža oko ogrebotina se zacrvenjela.

— Ne brini — uvjeravao ju je Joseph — to je mala psihička reakcija — ali baš nije bio mnogo uvjeren u ono što govori. Nikada prije nije vidio bolesnika poput Angele — okolina ogrebotina na rukama je postajala sve crvenija, bolna i otečena, pazušni limfni čvorovi jako povećani, a temperatura je čas rasla, čas padala. Dok je bespomoćno trčkarao oko nje, Joseph je uhvatio Sternbergov zgranut pogled.

— Nisam vjerovao da se to može dogoditi — šaptao je. — Nisam vjerovao... što da kažem?... Nisam vjerovao u istinitost svega što tvrdim...

Joseph ga je povukao u stranu:

— O čemu to govoriš?

— U nju je prodro neki mikroorganizam.

— Gluposti. Mala reakcija na pad — to je sve.

— Ona će umrijeti. Mi se ne znamo braniti od mikroorganizama, a ona je bolesna...

— Odmori se, vidjet ćeš da će sve biti dobro.

— Ništa neće biti dobro. Jesi li kada vidio sličnu bolest? Znam da nisi. Možda smo i mi zaraženi. Ako se vratimo, zarazit ćemo cijelo neotporno čovječanstvo. Moramo ostati ovdje... Samo da već oni koji su se vratili nisu prenijeli zarazu... Je li robot popravio radio? Htio bih zvati da vidim da li se nešto dogodilo...

— Alex, smiri se, molim te. Nikakvi kako ti kažeš mikroorganizmi ne dolaze u obzir.

— Bilo bi to masovno ubojstvo. Ubio bih ih sve kao i Angelu... Ja sam ubio Angelu... Nisam mislio da bi se to moglo dogoditi — a dogodilo se...

— Prestani!

— Svi će pomrijeti... Zar tako da trijumfiramo, zar tako da im dokažemo da imamo pravo — time što ćemo ih pobiti... Ne — ne mi... Ja sam kriv...

— Ti si zaista poludio. Čak ako je tih stvorova nekad i bilo, danas ih više nema.

— Misliš?

— Naravno. Reci mi kako bismo se uspjeli zauvijek zadržati samo na ovom otoku?

— I, vjeruješ da će Angela ozdraviti?

— Sigurno. To je samo reakcija na potres mozga. Imao sam mnogo takvih slučajeva — lagao je.

— Mogu li nešto učiniti? Ogavno je biti toliko bespomoćan... Kad ozdravi, oženit ću se s njom... to jest, ako bude htjela... ovo će biti posljednja neprilika u koju sam joj dopustio da upadne... Misliš li da će pristati?

— Uvjeren sam da hoće.

— Ipak joj nisam smio dopustiti da ide sama. Pitam se što ju je to izgreblo.

— Nekakva neravna stijena, a što bi drugo?

— Nije stijena, to je... kao da je nešto živo.

— Nemoguće, Alex. Nas četvoro jedina smo živa bića kilometrima naokolo. Odakle ti te sulude misli? Mislim da bismo se morali vratiti.

— Kakva je vrsta životinje to mogla učiniti?

— Alex, ne postoje životinje! Sve su to samo mitovi! Zar ne vidiš da ti nitko ne vjeruje? Čovjek je jedino živo biće na Zemlji, utuvi to sebi već jednom u tu tvrdu glavu. Ne postoji ništa slično životinjama!

— Morala je biti mala životinja...

— Udarit ću te, Alex!

— Morala ie biti mala...

— Zaista ću te udariti!

— Pronaći ću što je to, jer ako... — umuknuo je jer ga je Joseph udarcem pesnice oborio na pod.

— Zašto si to učinio? — upita Ian iznenađeno kojeg je također potpuno zbunila Angelina bolest.

— Ne znam. Ne mogu ovo više podnijeti. Moramo otići odavde. Je li robot popravio radio? Htio bih pozvati letjelicu.

— Ne može se popraviti, ispraznila se baterija.

— Neka je spoji na neku drugu.

— Ne može, nema priključnih dijelova.

— Neka ih napravi.

— Treba mu mnogo vremena. Mislim da se možemo vratiti samo ovim minijaturnim brodićem a i njega treba popraviti.

— Imamo lj mi uopće nešto što nije pokvareno?

— Nemamo. Možemo samo čekati, i ne gubiti živce. Radije se posveti Angeli.

— Ne mogu — ne znam što da učinim. Nemoćan sam. Ako sama, vlastitim snagama ne ozdravi, nema joj spasa. Svi ćemo poludjeti kao Alex, počet ćemo vjerovati u bajke, i bit ćemo izgubljeni. Molim te, odmah pošalji robota da popravi brodić, dok se i on ne pokvari.

— Ne misliš se, valjda, na toj ljusci vratiti kući?

— Nego na čemu? Zar misliš da će nas netko tražiti? Mi za njih više ne postojimo.

— Uvjeren sam da se javnost živo zanima za Sternberga.

— Gluposti! Nakon toliko vremena nitko se više ne zanima za nas.

— Zaista tako misliš?

— Naravno.

— Onda bismo trebali početi misliti kako da se izvučemo.

— Pa, to ti sve vrijeme i govorim.

— U redu, poslat ću robote da poprave brodić. Ogavnog li osjećaja da sam potratio toliko vremena. Napisat ću doktorsku disertaciju, uzimajući kao primjer čovjeka koga više nitko ne pamti...

— Ne misli sada na to. Što je izgubljeno, ne može se vratiti. Misli kako da se izvučemo odavde.

*

Nakon Angeline smrti, jedva se moglo razgovarati sa Sternbergom. Ni Ian ni Joseph nisu više ništa radili, ali kao da Sternberg nije mnogo mario za to. Po cijeli je dan lutao otokom, zavlačio se u spilje i vraćao se blijed i umoran, bez imalo volje da razgovara. — Moram pronaći što ju je izgreblo — to je nešto živo — mrmljao je neprestano.

— Alex, budi razuman — uvjeravao ga je lan. — Kako je nešto

moglo preživjeti samo na ovom otoku? Ovdje uvjeti nisu ništa povoljniji nego drugdje. To je tvoja fiksna ideja, nije ti dobro, ozbiljno ćeš se razboljeti. Uskoro će roboti popraviti brodić. Zašto se ne bismo vratili?

— Ima nečeg u spiljama, a to je nešto nije samo izgreblo, već i ujelo... Isti tragovi kao i na robotima... Ali, zašto samo jedan ujed? To nešto se uplašilo... Do kada ču govoriti samo »nešto« i »nečega«?... Zašto se ne pokaže? Možda se boji svjetla? Možda se uplašilo svjetla?

— Poludjet će — prišapnuo je Joseph lanu — da ne kažeš da je već poludio. Što nas sprečava da ga na silu uguramo u brod?

— Prije svega, brod još nije popravljen. A, i teško mi je da ga povrijedim. Čini mi se da bi to bio udarac koji bi ga potpuno slomio.

— Mi tu nismo ništa krivi, niti možemo išta učiniti. Ako ostanemo ovdje, poludjet ćemo kao i on. Pitanje je: on ili mi... Pa, zar ti to ne shvaćaš?

— Imam povjerenja u svoj razum. Neću poludjeti, a ako ti poludiš, bit će to samo od straha da ti se to ne dogodi... Uostalom, ne mislim da je Alex baš toliko skrenuo.

— Eto, znao sam — poblesavit ćeš, baš kao i on. I onda ću vas morati obojicu vući na silu.

— Nećeš morati. Ja namjeravam otići odavde čim to bude moguće. Misliš li da meni nije svega dosta? Jedino nam je preostalo da čekamo da roboti poprave brod.

Jedne se večeri Sternberg vratio noseći u bočici nešto čudno — bilo je veliko oko četiri milimetra, prilično se brzo kretalo tankim nožicama, a u Ianu je izazivalo odvratnost.

Ż Ubola me je — rekao je Sternberg zbunjeno. — Stala mi je na ruku i ubola me. Ništa ne razumijem, samo znam da ako se ne razbolim, onda ona ne prenosi zarazu, i mogu je ponijeti sa sobom... Je li dva mjeseca čekanja dosta da to vidim? Možda je malo? Ne smijemo preuzeti taj rizik da prenesemo zarazu... Zašto više ne osjećam nimalo radosti? Ovo bi mogao biti dokaz vrijedan pažnje...

— Daj da vidim kakav je to ubod — reče Joseph. — Pa — ne izgleda da je vrijedan spomena. Jesi li siguran da te je to ubolo?

— Mislim da je upravo to.

— Dobro, sad imaš svoj dokaz, i možemo se vratiti. Brod će uskoro biti spreman.

— Ali, ne, to nije ono što je ogreblo Angelu.

— Alex, moramo se vratiti kući. Ovo postaje besmisleno. Sternberg je šutio.

— Josephe — reče napokon — hoćeš li mi učiniti uslugu?

— Naravno. Kakvu?

— Opisi mi ovo što se nalazi u bočici.

— Sive je boje, stalno se kreće, nešto je manje od pola centimetra

..,

— Hvala ti.

— Zašto?

— Ja sam... Ne znam... Pomislio sam da mi se možda privida... Vladate se prema meni kao da sam poludio, i onda, možda zaista i jesam... Da li zaista postoji to u bočici?

— Da, Alex, tu je.

— Pa, ipak, ako mi se ne privida i ovaj razgovor, zašto ste vas dvojica tako hladni? Zar ne shvaćate kakvo je to otkriće?

Joseph i Ian se zgledaše. Zaista, nisu ni pomislili na to.

— Gubimo moć rasuđivanja sva trojica, Alex. Moramo se vratiti. Ponesi taj stvor sa sobom neka ti posluži kao povod za organiziranje nove ekspedicije. — Ian je već zamišljao sebe u novinskim naslovima »TROJICA UČENJAKA PRONAŠLA ŽIVOTINJU«.

— Samo ovu jednu? A ako ne preživi7 Ili čak preživi, a nitko ne povjeruje da je to životinja? Ni prijašnjim dokazima nisu vjerovali. Treba nam još samo malo vremena. Nemojte sada šuštati, momci.

— U redu — suglasila su se obojica.

— Suludih li ideja — prišapne Joseph Ianu. — On zaista vjeruje da bi mogao zaraziti cijeli svijet.

— Šuti i slušaj ga — prekinuo ga je Ian. — Možda je i nastran, ali je učinio ono što nas dvojica sami nikad ne bismo uspjeli: pronašao je životinju.

— Pitam se čime li se hrani. — mrmljao je Sternberg. — Ako se ne varam, stari spisi tvrde da zato bode... Ali, koga je mogla bosti prije našeg dolaska?

— Alex, ne razbijaj glavu nepotrebnim pojedinostima. Dokazat ćeš svoju teoriju, što još hoćeš? Eto, ostat ćemo još dva mjeseca, pronaći ćemo još nekoliko tih stvorova i dokazat ćemo da si imao pravo. Više od nas ne možeš tražiti.

— Ali, Iane, mora postojati još nešto — ono što je ogreblo Angelu, siguran sam u to... Možda ju je ogreblo prije nego što je pala — možda je zato i pala... Josephe, da li se nakon potresa mozga gubi pamćenje?

— Zaboravlja se obično ono što se zbilo prije samog ozljeđivanja.

— Mislio sam: možda je ona negdje stavila ruku, nešto ju je ogreblo pa se trgnula i pala.

— To nikada nećemo saznati. Samo, kad bi to »nešto« bilo ovdje, zašto bježi od nas?

— Možda ga samo nismo znali opaziti. Tražili smo ostatke, a ja sam ovo sivo stvorenje opazio tek kad me je ujelo, a ne kad se sa stijene spuštalo na moju ruku. Ne obraćamo pažnju na ono što se kreće, mislimo da se to osipa kamenje... Istina, nikad i nije bilo u našoj blizini, ali je bilo u Angelinoj blizini... Da pokušamo tamo potražiti?

— U onom kamenjaru? Zašto bi... Što ti je?

— Učinilo mi se da se nešto miče. Nije važno, vjerojatno mi se priviđa. Kad nešto očekuješ da ćeš vidjeti, onda to i vidiš... Da pokušamo tamo potražiti?

— Kako god ti kažeš. Ali, ostajemo dva mjeseca i ni časa duže.

Vrijeme je protjecalo u upornom traženju. Ipak je jedini zaključak do kojeg su došli bio da su kožne promjene koje su nekad držali lokalnom alergijskom reakcijom na supstance kojima su rukovali, zapravo bile ubodi tih stvorova, i da ih ti stvorovi i dalje bodu, ali ih ipak ne vide i ne mogu ih uhvatiti. Sternbergov čudni sivi stvor nazvali su Igla i polako su je počeli držati maskotom. Naizmjenično su je hranili gurajući prst u bocu, i Ian bi smijući se uzviknuo:

— Sve za nauku! — kad god bi na njega došao red.

Sternberga je, međutim, mučilo pitanje koga su one ubadale prije nego su se pojavili oni. Uočio je neke čudne tragove i pokušao ih pratiti, ali su se gubili na stjenovitom terenu. »Možda je neki robot ostavio taj trag« — pokušavao je Ian da misli logično, ali tragovi su zaista bili neobični.

A onda se, noću, pojavila životinja. Stajala je na otvorenom prozoru i buljila u Josepha sitnim očima.

— U pomoć! — povikao je Joseph prestravljeno; Sternberg je skočio iz kreveta i ugledao životinju kako hitro nesta je s prozora. Potrčao je za nom u noć, a lan je uložio mnogo truda da smiri šokiranog Josepha i natjera ga da mu ispripovijeda što se dogodilo.

Sternberg se vratio u zoru.

— Snimio sam ga — rekao je zadihano. — Mislim da me je foto-bljeskalica zaslijepila koliko i njega jer ga u kretanju nisam ni mogao ispravno usmjeriti, ali sada ćemo pogledati slike .. Evo, ova je sasvim jasna, to je...

Josehov krik ga je spriječio da nastavi.

— Makni to! — vrištao je. — To ne postoji! To je varka! Priviđenje! Nemaš pravo da me time plašiš!

Umirili su ga jakom dozom sedativa i pogledali snimke. Životinja je imala četiri noge, šiijatu glavu, uši koje su stršale, a ostraga vrlo dugačak izdanak koji je Sternberg nazivao repom.

— Pogledaj, Iane — to je štakor, ogavna životinja koja proždire svoje srodnike. Od svih životinja... a stari spisi spominju mnogo divnih životinja... upravo se ova morala održati: Štkor i Čovjek, kakve li ironije!

— Misliš li da je štakor ogrebao Angelu?

— Gotovo sam siguran u to.

— Nije li bilo neoprezno što si tako potrčao?

— Htio sam ga uhvatiti, ali ga nisam uspio ni dotaći... Čitao sam ponešto o štakorima. Zanima li te?

— Pričaj.

— Posjeduju određen stupanj inteligencije u odnosu na druge životinje, iako je bilo i pametnijih. Jedu svašta, pa čak i jedni druge, a rekao bih da je to bio i jedini način da prežive. Živjeli su u kanalizacijama, bili su vrlo prljavi i prenosili su svakakve zaraze, to jest mikroorganizme koji su izazivali bolesti. Ljudi su ih trovali, ali su štakori vrlo društvene životinje, i ako jedan strada, svi se povlače. Pretpostavljam da su se čim smo mi naišli, povukli u stranu jer mi smo za njih nešto novo, kao i oni za nas. Angela je, vjerojatno, slučajno nabasala na jednog. Polako su, valjda, počeli osjećati da nismo opasni, pa su nam se približili — Mislim da je Joseph imao mnogo sreće Što ga je opazio na vrijeme, jer je mogao doživjeti Angelinu sudbinu.

— A »Igle«?

— Pretpostavljam da se hrane ubadajući Štakore.

— Oprosti mi, Alex, ali meni se sve to čini nevjerojatnim. Sve si to, doduše, povezao, ali nekako previše isforsirano.

— Dobro, možda griješim, ali je činjenica da i »igle« i štakori postoje; u to si se uvjerio vlastitim očima.

— Tko će nam vjerovati?

— Kad uhvatim nekoliko štakora, vjerovat će. Moram ih samo upozoriti da prenose mikroorganizme... To tek nitko neće vjerovati.

— U to ni ja ne vjerujem.

— Kad je Angela umrla, Joseph je uzeo uzorak kože i sadržaja limfnog čvora. Tamo se nalazi nešto, pogledaj i sam.

— Vidio sam. Joseph kaže da to može imati sto značenja. Alex, ti pretjeruješ. Došli smo do velikog otkrića... ali, to je otkriće još mnogo teže dokazati nego kad si tražio samo ostatke nekad živih bića. Nemoj sada pretjerivati s tim mikroorganizmima. Budi bar jednom razuman i ne istrčavaj. Želim biti pošten prema tebi, i vjeruj mi da tako iskren nisam bio ni prema kome. Meni je stalo do uspjeha, imam šanse da ga postignem, i ja ću ga postići. Nikome neću dopustiti da mi se nađe na putu. Ako ne uspijemo pohvatati nekoliko štakora... jer fotografije nisu nikakv dokaz, mogao si fotografirati i lutku... ja te neću podržati, i ne računaj na to. Neću govoriti protiv tebe, ali ne očekuj od mene ništa više od toga. Nisam spreman da se žrtvujem ni za kakvu ideju, kao što se ti žrtvuješ. Pogriješio sam što sam te slijedio ovamo i ne želim još jednom pogriješiti. Zavolio sam te, Alex, želim da ostanemo prijatelji, ali i prijateljske su žrtve ograničene. Ja, uostalom, i nisam vidio štakora, već samo sliku. Ja drugo i ne mogu tvrditi, već da te ne držim lažljivcem i varalicom, a to ti neće mnogo koristiti. Umoran sam, Alex. Za sve vrijeme što smo ga ovdje proveli, ovo je prvi put da se pojavio štakor. Tko zna koliko će vremena proći sada kad se uplašio i pobjegao? Mi se uskoro moramo vratiti, jer nam je oprema znatno ispod minimuma. Vratit ćemo se nas trojica među svijet. Zar misliš da

će oni povjerovati trojici usamljenika? Sjećaš li se koliko nas je bilo? Svi su odustali, jer su uvidjeli isto što i ja. Ako i povedeš sa sobom novu ekspediciju, koliko će opet vremena proći? I što je, napokon, štakor? Ogavna životinja koje su se ljudi nastojali riješiti. Što će čovječanstvu štakori, »igle« i mikroorganizmi? Živimo sretno i zdravo, pa neka tako i ostane. Ne možeš učiniti više nego što si učinio. Povuci se. Jednom će netko ponovo načeti istu ideju, sjetit će se tvojih nastojanja i tvog imena, i to će ti biti nagrada, a sada se smiri, vrati se svome poslu. Ti možeš raditi vrlo zanimljive poslove, i cijenjene i dobro plaćene.

— Iane, unutar slijedećih deset godina ljudi će početi naseljavati Fortunu. Zar da ih zadesi Angelina sudbina?

— Priznajem, toga se nisam sjetio. Ali, zar misliš da će ti netko povjerovati?

— Neće — ali moram pokušati. Možda će ipak koristiti.

— Alex, ni ja ne vjerujem u te tvoje mikroorganizme. Davali smo »Igli« prst da ga ubode, i ništa se nije dogodilo.

— Ali, Angela je ipak umrla od onih ogrebotina a ogrebla ju je životinja.

— Joseph kaže da je umrla od posljedica pada, a on je liječnik i ja mu vjerujem... Alex, ti pretjeruješ, svugdje vidiš zaraze, sve ti se čini opasnim...

— Možda pretjerujem, ja i ne znam tako mnogo o starim mitovima. Možda i griješim; pa ipak, ako postoji ma i najmanja mogućnost da sam u pravu, zar ne bi to trebalo ispitati?

— Ne postoji takva mogućnost. Jednostavno smo predugo izolirani, pa nas obuzimaju sulude ideje.

— Ali, životinje postoje, vidjeli smo vlastitim očima.

— Jest, možda, ali ih nismo uspjeli uhvatiti, i počinjem vjerovati da je to sasvim nemoguće.

— Ništa nije nemoguće, pa ni to da negdje na Zemlji još postoje bijedni ostaci biljaka i životinja. Zamisli, Iane, kada bi čovjek pronašao sve te ostatke, i ponovo stvorio onaj životinjama i biljkama bogat svijet. Zamisli, možda negdje, skrivena od ljudskog oka, još postoji neka mala biljka. Zar da je umjesto opreznog istraživača pronađe neki neupućeni doseljenik na nekom otoku poput Fortune...

— Fantaziraš, Alex. Tražili smo i nismo ih pronašli. Zašto bi to netko uspio slučajno?

— A zašto ne bi?... I ako pronađe samo biljku ili životinju, dobro će proći. A ako bude i mikroorganizama?

— Oh, prestani s tom glupom mitologijom!

— S glupom mitologijom? Pa, mi smo vidjeli mitska stvorenja živa!

— Jesmo, ali ih nismo uhvatili, i tko zna koliko još vremena treba za to. Naša je oprema takva da se moramo vratiti. Koliko će vremena

proći prije nego što ponovo prikupiš novac za takvu ekspediciju? Koliko vremena treba opet provesti u traženju? Moje odobreno odsustvovanje uskoro ističe. Moram birati između ovog jada s tobom i zavidne budućnosti kojoj sam već usporio tok. Ne vjerujem da sve ovo što smo do sada radili ima ikakvu svrhu, i nisam spreman da nastavim... Alex, htio sam zaista biti sasvim pošten prema tebi, i zato ti sve ovo i govorim na vrijeme, da ne računaš na mene. Ja više nemam vremena. I ne želim potratiti svoj život kao što si ti potratio svoj.

*

Posjet Rubensu je protekao točno onako kako je Sternberg i očekivao.

— Ne, kolega, vaši snimci ne mogu biti nikakv dokaz, toliko su loši da, zapravo, mogu predstavljati svašta. Štakori?— smiješno. Tko da u to vjeruje? Vi ste, kolega, dugo bili izolirani, nije ni čudo da su vam se od stijena počeli privi đati oblici koje ste i željeli vidjeti. Odmorite se, razmislite malo o tome. Nekada ste bili vrijedan mlad čovjek. Još se možete vratiti ozbiljnom naučnom radu.

Sternberg napipa bočicu u džepu. Zar da mu i to pokaže? Zašto? Nema smisla, znao je da nema smisla, a »Igla« će uskoro uginuti, i više neće biti dokaza da je ikada postojala. Što se zapravo, dogodilo s Angelom? Je li to zaista mogao biti mikroorganizam? Možda je bio nekakav otrov? Je li moguće da se s takvim simptomima javi potres mozga? Toliko toga nerazjašnjenoga krije Fortuna, a Sternberg je znao da ni fizički, a ni svojim znanjem neće nikada biti u stanju da to sam odgonetne. Možda da još jednom pokuša? Prolazeći pored spavaće sobe akademika Rubensa, otvorio je i zatvorio vrata...

Ian Samson doktorirao je iste godine s temom koja ga je zanimala oduvijek. Spomenuo je one primjere koje je našao u knjigama, i one iz prakse koji su mu odgovarali, i osjećao se nekako nezadovoljno uviđajući da neće baš mnogo briljirati. Ipak, imati za mentora profesora Schultza značilo je mnogo, jer se on umio i te kako pohvalno izraziti o radu svojeg mladog kolege.

Sternberg je nastavio ne samo da propagira svoju teoriju o istinitosti mitova, već i da upozorava svijet na opasnosti koje možda vrebaju pri naseljavanju otoka. Nije znao jasno definirati ništa od svega toga, govorio je o nejasnim predodžbama, i unio u svoju teoriju previše fantastike. Uskoro više nije bilo posjetilaca na njegovim predavanjima, niti mu je itko htio štampati knjige. Njegove paranoidne ideje o opasnim mitskim mikroskopskim prikazama napokon su postale potpuno nezanimljive, a navodni snimci štakora smiješni. Mlada generacija, nekad zaokupljena pomalo romantičnim sternbergizmom, vratila se sada ozbiljnom radu, što generaciji odrasloj

u vrijeme najjačeg čovjekova progresa i priliči. Tehnika je napredovala, progres je svladao prenaseljenost usavršivši mogućnosti naseljavanja udaljenih otoka. Sagradit će se tvornice, naselja, prometnice i život će na udaljenim otocima biti jednako tako udoban kao i na kopnu; ljudi će naći svoj životni prostor...

Joseph Lensky napravio je blistavu karijeru. Vrativši se na svoje staro radno mjesto, bio je predmet šala svojih kolega jer je gubio vrijeme kao član lude ekspedicije, pa se, ne mogavši to izdržati, preselio. Sve češće se budio noću s kricima, znojan i usplahiren, trudeći se da što prije odagna sjećanje na užasnu životinju na prozorskom okviru koja mu se sada pojavljivala u snu.

»To ne postoji! To ne postoji!« — ponavljao je uporno. Dizao se iz kreveta, palio svjetlo i čitao knjige koje pobijaju mogućnost da su mitološke prikaze ikada postojale. Kao ogorčeni protivnik sternbergizma, pozivao se na medicinske i biološke činjenice iz mnogih knjiga, i javno je izjavljivao da Stemberg laže i da ničeg sličnog nema. Uskoro je, međutim, sternbergizam prestao biti popularan, a Joseph je shvatio da je prikupio dovoljno materijala za opsežan naučni rad koji je još jednom potvrdio nepobitnost stajališta akademika Rubensa. Najjači argument na kojeg se Joseph pozvao bili su ostaci drevne knjige što ih je bio pronašao Ian, a u kojoj je jasno vidljivo da su čak i ljudi starog vijeka znali da su anđeli, pa prema tome i ostalo, čista mitologija. Najveći uspjeh Josepha Lenskog, koji ga je doveo u sam vrh svjetske nauke, bio je rad o svecifičnoj vrsti reakcije na traumu koja se pojavljuje u nekih ljudi kao autoimuni proces, o kojim promjenama svjedoče i nalazi specifične morfologije kod uzetih uzoraka tkiva. On je prvi takav slučaj opisao kod Angele LUX, ali je takve slučajeve kasnije sretao sve češće u svojoj praksi.

Akademik Rubens napisao je još jednu briljantnu studiju o naučnom radu. »Najveći neprijatelji nauke« — pisao je taj veliki čovjek — »jesu dogmatičnost, neelastičnost ideja i krutost. Naše pokoljenje, srećom, nema tih teškoća, jer se naša zdrava populacija zna oduprijeti karijerizmu i sitnim ciljevima...» I baš ga je tada prekinuo u radu taj suludi fantast Alex Sternberg. Otpravivši ga što je brže mogao, vratio se pisanju posljednjeg poglavlja, a onda je pošao na zasluženi počinak.

Tek što ga je svladao prvi san, osjetio je ubod, pa još jedan, pa opet... Upalio je svjetlo. Nešto sivo i ne veće od pola centimetra, hitro je prešlo s njegove ruke na krevet pa na zid. Instinktom predaka zgrabio je bunovni učenjak svoju cipelu i njome prignječio Iglu uza zid, te nastavio mirno i nesmetano spavati...

Pacijent

Edna Maine Hull:

The Patient

Preveo *Božidar Stančić*

RAK NAPOKON POBIJEĐENI — London, 23. kolovoza 1943. — Iz pouzdanih se izvora saznaje da u bolnici za bolesnike od raka na Zapadnoj obali počinje opći postupak liječenja raka. Ta je bolnica za vrijeme rata veći dio svoje aktivnosti opet posvetila vojnim svrhama, ali jedna od njezinih ekipa pod upravom izvrsnog učenjaka dra Lyalla Bretta nastavila je istraživanja u vezi s rakom, o čemu će uskoro izdati službeno saopćenje.

*

U sumraku je avion jedva nalikovao na zamjetljivu mrljicu. Vjerojatno je ugasio motor jer čuvar u vojnoj bolnici Bill Dobbs nije ništa čuo. Njegov drug kraj njega je ustao.

— Do vraga! — reče. — Padobran. Pogledaj!

Bili je zurio u polumrak, ali je uskoro rekao nervozno:

— Pa ti imaš reflektore, Pikes. Uperi ih u mrak.

Mlaz reflektorskog svjetla proparao je mrak i zapljusnuo bijeli predmet.

— Zaboga! Prazan je!

— Opet ovi nacisti! — živo će Bili. — Pripazi malo, idem pogledati što je to.

Padobran je nestao iza nekog brežuljka na pedesetak metara od njih. Bili je trčeći prešao čistinu i stigao na vrh brežuljka upravo kad je mjesec obasjao taj kraj.

Ništa. Ipak, jasno je vidio psa. Prošao je kraj njega, puzeći, bez glasa, i nestao u jaruzi punoj šipražja. Padobranca nigdje. Nitko se nije micao. Bili dohvati poljski telefon:

— Možda sanjamo — reče ali ovdje nema nikoga.

Deset minuta poslije toga nejasan oblik nalik na psa pojavio se u

dvorištu bolnice. Zatim su se počeli formirati njegovi sastavni dijelovi i pretvorio se u muškarca. Čovjek je ušao odlučno u bolnicu i mirno je rekao sestri u prijemnoj kancelariji:

— Ja sam Peter Grainger. Mogu li razgovarati s pomoćnikom doktora Bretta, doktorom Carstairsom?

*

Ż Dr Lyall Brett je digao glavu kad je dr Carstairs ušao u njegov ured.

— Lyalle — reče Carstairs. — Tu je. Imamo ga.

Brett ga je sumorno gledao.

— Tko je ovdje? Recite već jednom. Mislio sam da spavate.

— Spremao sam se, ali ni za kakve pare nisam htio ovo propustiti. Ne bih mogao oka sklopiti. Lyalle, svakako treba da s njime razgovarate još noćas! Odmah!

— Harry, o kome vi to govorite? Tko je ovdje?

— Upravo sam primio Petera Graingera.

— Svejedno ne shvaćam — počne Brett. — Još jedan bolesnik u ovu kutiju od sardina? Jeste li ludi? Kamo ste ga smjestili?

— Noćnu i dnevnu dežurnu sestru stavio sam u jednu sobu. Da su im oči bile pištolji, bio bih već mrtav. Ali, Brett, uvjeravam vas da ne smijemo potcjenjivati ovoga čovjeka. Sjećate se da sam vam pričao o pacijentu što je došao u Institut za rak Carla Hambera u New Yorku prošle godine, o čovjeku koji je tražio lijeka kod svih šarlatana i svih instituta za rak na svijetu? Neizlječivi bolesnik od raka. Svake ga godine operiraju. Otkrivaju mu tumore u grlu, u plućima, u glavi — a on još živi. Najslavniji »rakaš« u svijetu. Kad biste ga mogli izliječiti...

Brett se namršti.

— Jest, sad se sjećam da sam čuo za njega. Kažete da ga Hamber nije uspio izliječiti? Prema onome što ste mi pripovijedali, Hamber i ja primjenjujemo iste metode, a on je bio u prednosti. I da nije onako tragično poginuo...

— Da, Lyall — reče blago Carstairs. — Eksplozija koja, ga je ubila odjeknula je iste večeri kad je došao Grainger. Slijedeće sam noći otputovao iz New Yorka da bih došao k vama na rad. Upoznao sam tada Graingera. Kad je danas dolazio, pitao je za mene. On, vjerojatno, o raku i o znanstvenicima koji ga liječe zna više nego itko. — Carstairs se počne smijati i doda ironično: — Uostalom, on više riskira nego vi. Njegov je ulog u igri veći. Da ga uvedem?

Brett je neko vrijeme oklijevao. Zatim će:

— Neka uđe. Ali vi idite na spavanje.

*

Čovjek se razlikovao od predodžbe koju je o njemu imao Brett.

Stasom je zauzimao cijeli okvir vrata. Zračio je životnošću. Toplim je glasom rekao:

— Doktore Brett, temelji li se vaš sustav na prehrani?

— Točno.

— Ah, vitamini. Mogu li znati koji omjer vitamina A, B, C i D uzimate? Koji je vaš čudotvorni broj?

Brett je imao čudan dojam da je on na klupi za ispitivanje. Nije mu to smetalo. Sretao je samouvjerene bolesnike, premda ne tako energične. Nasmiješi se pomalo nervozno.

— Zašto ne sjednete, gospodine Grainger? Iznijet ću vam ukratko svoju metodu. — Gledao je kako mu se muškarac približava mačjom gracioznošću.

— Čudim se, gospodine Graingeru, kako i vaš moral nije nizak kao u ostalih bolesnika. Oni trpe...

— Imam ja još iznenađenja za vas — mirno će čovjek.

Brett ga je pažljivo promatrao, svjestan skrivena smisla u njegovim riječima. Nakon nekog vremena on se odluči da nastavi razgovor.

— Pošto sam završio fakultet, htio sam imati što širi temelj kako bih se mogao boriti protiv raka. Ostavimo po strani one što izrađuju skupe uređaje kako bi olakšali muke ljudima što nose u sebi uznapredovali rak koji se ne može operirati. Htio sam nešto što bi zaustavilo bolest u bilo kojem stadiju razvoja, tako da bi bilo koji liječnik mogao reći: »U redu, radite to i to i bit ćete izliječeni za kratko vrijeme.« Pitao sam se: »Što rade ljudi i što ima životnog utjecaja na njihovo zdravlje?« Odgovor je bio jednostavan kao i pitanje: oni jedu. Na tone hrane. Svijet je tako organiziran da zadovoljava tu osnovnu potrebu. — Zanio se, digao se i pogledao Graingera. — Potrebno je ustanoviti dnevne potrebe tijela za vitaminima nekom jednostavnom metodom kako bi je cijeli svijet mogao upotrijebiti, nešto što bi razaralo potencijalnu kanceroznost svake stanice. Kao što znate, rak je samo anarhično dijeljenje stanica i...

Grainger ga prekine čvrstim glasom:

— Vidim da ste na dobrom putu. Zato treba da umrete i vi i svi koji znaju vašu tajnu.

— Kako? — zausti Brett.

Tek sada, kad su mu posjetiteljeve riječi doprle do svijesti, Brett se ukoči i pažljivo ga pogleda. Nastala je tišina. Brett sjede u naslonjač. Nije se plašio, ali se osjećao jadno i beznadno. Uzdahnuo je.

— Zašto me želite ubiti? Ja sam, vjerojatno, jedini na svijetu koji vas mogu izliječiti.

Posjetitelj je odmahnuo glavom. Oči su mu u polumraku blistale.

— Nisam ja lud, doktore Brett. Na vašu nesreću, upravo širina vašeg uspjeha prisiljava me da vas ubijem. Ali, da vam postavim jedno

pitanje: možete li zamisliti čovjeka koji je fizički savršen?

Brett pomisli kako bi možda mogao dobiti na vremenu bude li oduljio razgovor. Počeo je oprezno.

— Takvo bi biće moralo imati sposobnost sveopćeg prilagođavanja. Dakle, amorfizma, promjene oblika po volji, što bi iziskivalo temeljit rast stanica i tkiva kao...

Prekinuo se usred rečenice raširenih očiju. Prije nego što je uspio nastaviti, Grainger je blago rekao:

— Jest, doktore Brett, kao i rak. A vi razarate mogućnost slobodnog rasta stanica, čovjekovu nadu da će postići savršenstvo, snagu tako potpunog prilagođavanja da bi mogao plivati, letjeti i živjeti u bezračnom prostoru, u bilo kakvim uvjetima.

Brett je ostao zgranut.

— Vi ste ludi! To je nemoguće! Zar ne vidite što vam se dogodilo? Godinama ste živjeli u neprekidnoj opasnosti od smrti zbog raka. To vam je postala opsesija. Vi...

Prekinuo ga je snažan i treperavi strančev glas.

— Čovjek je na pragu izvanredne sudbine. Nikad do sadanije bilo toliko slučajeva raka u svijetu. Začuđuje što nitko ništa ne sumnja, a to je jedina bolest koju ne uzrokuju bakterije. Shvaćate li sada zašto morate umrijeti? Neće me uvjeriti nikakva vaša obećanja. Suprotstavljate se amorfizmu iz više razloga. Već sama pomisao na to je nepodnošljiva i protivna svakoj logici, pomislit ćete. Ili ćete možda pomisliti da je ovaj naš razgovor samo san preopterećena mozga? Ne, morate umrijeti, kao što je umro i Hamber i drugi prije njega, jer niste ograničili svoja istraživanja na to da olakšate boli ili na to da liječite samo neke oblike raka. Neko sam vrijeme letio vlastitim krilima, ali takav je transport prespor u svijetu brzine.Danas sam uzeo avion da bih došao ovamo, pretvorio sam se nakratko u padobran, pa u psa. Sve za tri sata. Sad shvaćate što želim: obraniti ljudsku vrstu od njenih znanstvenih genija.

Brett je razmišljao kao u snu. Mogao je pritisnuti neko dugme koje mu je bilo nadohvat ruke. Ali došli bi samo bolničari. Morao je prekinuti takvo razmišljanje jer se čovjek pred njim počeo preobražavati i preobrazio se. Preobrazilo mu se tijelo i lice u sjajan predmet. Odjednom je na podu bila sjajna bomba.

— Pazi! — govorio je u strahu Brett sam sebi. — Pazi! Treba paziti na toga bolesnika!

Sve je nestalo u strahovitoj eksploziji.

Cijeli je sat trebalo pokretljivim čovjekovim stanicama da se skupe u snažnoj želji za kohezijom. Polako, u tami, Peter Grainger je opet poprimao oblik. Ostao je nepomičan nekoliko trenutaka promatrajući ruševine vojne bolnice. Zatim nestane u noći.

*

Sutradan je Ministarstvo unutrašnjih poslova objavilo izjavu:

»Na zapadnoj se obali osjetila avionska zračna aktivnost. Oštećena je jedna bolnica. Nekoliko je osoba poginulo ili je ranjeno. Nema vojnih gubitaka.«

Put u Stvarnost

Lidija Razumović

»Ne, ne ne... oh bože!« — čuo je sebe kako vrišti. Zatim je tu bio samo osjećaj beskonačnog padanja, onda nekakva lakoća, kao let u visinu. Na kraju je ostao osjećaj mira i neka vrst potpunosti.

Tada je prvi put čuo glasove. Bio je to ugodan umirujući šapat koji je prodirao negdje duboko u njega. I kroz njega.

— On postoji — šapne Prvi glas. — Kada je došao?

— Upravo sada — odgovori Drugi glas.

— Hoće li moći ostati? — upita Treći glas.

— Zašto ne, ispunjeni su svi preduvjeti. — U Prvom glasu ipak su se osjećale lagane vibracije sumnje. — On je sada biće

»To je ludo«, mislio je on. »Ja sam Tom, ili Tomica kako me je zvala mama, ili službeno Tomislav. I naravno da sam biće, nisam valjda stroj ili drvo. Glupost!«

Onda se odluči upitati:

— Gdje sam ja to, molim?

— U Stvarnosti — odvrati Prvi glas.

Tom je malo mislio o tom podatku, i onda mu se učini suvišnim:

— Naravno da sam stvaran, to znam i sam. Ali kamo sam to dospio?

— U Stvarnost — strpljivo odgovori Prvi glas.

»Tako, očito, nećemo stići daleko« — mislio je Tom. Mogao je pokušati zaobilazno:

— Tko ste vi?

— Bića! — Drugi glas je to izrekao onako kako se odrastao čovjek obraća djetetu. Tom je baš zaustio da ih pita gdje to oni žive, ali je i sam znao odgovor: u Stvarnosti. Sve to skupa nije imalo za sada previše smisla.

— Pitam gdje sam? Da li me razumijete, koja država, koji kontinent koji dio Zemlje ili svemira? — nastavio je dalje uporno Tom.

— Pitanje je tako nebitno, tako ***materijalističko***! — u nepoznatom

Četvrtom glasu osjećalo se nešto poput zgranutosti.

— Stvarnost ne poznaje granice, ni prostorne ni vremenske. Ona postoji svugdje i postoji uvijek, zato i jest Stvarnost. Sve ostalo su, više ili manje, njezini privid. Mi smo ti htjeli samo zaželjeti dobrodošlicu. Rijetki su slučajevi da čovjek stigne do nas, a i tada je vrlo zbunjen. Ti si sada na pragu Stvarnosti. Imao si sve preduvjete da uspiješ ući u Stvarnost. U času ulaska bio si u punom misaonom naponu — prepoznao je Tom blage vibracije Drugog glasa.

Pokušao je malo srediti misli. Drugi glas očito misli na naš projekt. Tu je potpuno u pravu. Posljednjih mjesec dana on se skoro nije ni micao iz Instituta. Često bi ga tamo zatekao i novi dan. Cijela je ekipa radila naporno. »Puni misaoni napon«, rekli su oni, i imali su pravo. Prošle noći mu se činilo da će mu se glava rasprsnuti od napora, ali je nastavio raditi jer je imao osjećaj da je na pragu jedne nove ideje.

Čim je počeo misliti o poznatim stvarima vratio mu se malo osjećaj sigurnosti. Zato odluči nastaviti tim putem. Oni drugi su očito poštovali njegovu šutnju. Nitko ga nije ništa pitao.

Sjećao se početaka projekta prije nekoliko godina. Bile su to zamorne borbe oko financiranja projekta, beskonačne sjednice po nekakvim komisijama, odgovaranje na stotine nepotrebnih i nebitnih pitanja. Koliko li ih je samo truda stajalo da pokušaju pobliže rastumačiti ljudima koji nisu ništa znali o fizici što su to ubrzivači atomskih procesa. (Možda su se samo još sjećali da postoje nekakva Newtonova tri zakona, ili da su u školi učili o Einsteinu koji je izmislio tamo nekakvu formulu o vezi između mase i energije). Dakle, trebalo je uvjeriti takve ljude da se odvoje sredstva za nove i skupe aparature. Trebalo je pokušati protumačiti na pristupačan način što je to kritična masa, subatomske čestice i slično, i onda po deseti put odgovarati na pitanje: »A čemu to može konkretno poslužiti?«

A što je najgore, pri tome je stalno imao osjećaj da gubi vrijeme uzalud. Vrijeme je prolazilo a oni su tumačili i tumačili kako znanost nema sličnosti s nekim trgovačkim poslom gdje se odmah pita za dobit. Bar ne u početku istraživanja. A njihov projekt je zaista bio nešto novo, čak i za njih.

Ipak, uspjeli su. Nabavljeni su potrebni uređaji i u općem oduševljenju počeli raditi na projektu. Istina, rezultati su još mnogo zaostajali za entuzijazmom, ali uvijek je tako. Napreduje se korak po korak. Ali se radi! Mijenjali su odnose napona struje, mijenjali jakost i pravce magnetnih polja, pokušavali utjecati na međudjelovanja atomskih sila, provodili beskrajne sate nagnuti nad vrpcama iz računara. Oduševljeno prihvaćali nove ideje. Zatim su vrlo strpljivo obrađivali jednu po jednu. Većinu su morali odbaciti, ali svaka ostvarena bila je mali korak dalje. I tako mjesecima.

— Da, težak je takav put do spoznaje — bio je to blagi Prvi glas.

Tom se prene iz vlastitih misli.

— Jesam li govorio glasno? — zapita.

— Nisi, ali si mislio.

— Pa, kako...? — ostavi Tom pitanje nedovršeno.

— Mi komuniciramo misaonom energijom. Ne trebaju nam tako primitivna pomagala kao što su glasnice ih pluća.

— Ne razumijem, još ništa ne razumijem! Ili bolje reći, sada tek ništa ne razumijem? — Onda nastavi gotovo prkosno: — Ja i tako nisam nikada vjerovao u nekakvu parapsihologiju ili tome slično. Činjenice su osnova svega. Ono što se može izmjeriti i opisati. — Tada mu se potkrade misao »Ma kakva je to sada komedija s tom Stvarnošću?« Istog se trena malo postidi, sjetivši se da mu »oni« čitaju misli.

Prvi je glas i dalje pokazivao mnogo strpljenja. — Pokušat ću ti rastumačiti na nekom primjeru. Kamen postoji, ali samo u materijalnom smislu. To je ono što čovjek naziva »neživa tvar«. Pri tome čovjek uopće i ne pomišlja da komunicira s tim kamenom.

Tom ponovo nehotice pomisli, »To je bar jasno, tko je pametan još pokušao razgovarati s komadom stijene?«

Prvi se glas ne obazre na tu upadicu.

— Zatim postoji ono što ljudi nazivaju »živim svijetom«.

To znači da ta materija ima neke odlike nedostupne ostaloj materiji. I u tome ima izvjesne hijerarhije, već prema mogućnostima misaonih procesa. Virus, koji je na granici živog i neživog, na dnu je ljestvice. Amebu zovete nižim životnim oblikom od, na primjer, mačke. Majmun je već na mnogo višem stupnju; čovjek čak može i komunicirati s majmunom na primitivan način. Osim toga, majmuna se može i naučiti nečemu. Na vrhu te ljestvice stoji gordo Čovjek. On ima veliki dar mišljenja i dvije vrlo dragocjene sposobnosti: moć govora kao sredstvo izmjene misli, te pismo kao mogućnost da slijedećim generacijama prenese svoje znanje.

»Pa to nije ništa novo«, pomisli Tom. Više se uopće nije trudio da govori. Sada je prvi put uočio da on Glasove nije ni slušao ušima, nego ih je jednostavno osjećao negdje duboko u sebi. Ne bi čak znao ni odgovoriti kojim su se poznatim jezikom služili (a on se jako ponosio svojim poznavanjem četiriju, takozvanih »svjetskih« jezika). Sada kao da je hvatao čiste misli u letu.

— Konačno imaš pravo — uplete se malo arogantno Četvrti glas.. — Misao ne treba nikakvo zaodjevanje u nekakav »engleski« ili »ruski« ili bilo koji jezik.

Tomu je Četvrti bio malo antipatičan i on uputi svoju misao Prvom glasu:

— Još ne znam ništa više nego prije. Nemam pojma kako sam dospio ovamo i otkuda sada mogu da čitam misli?

— Polako, doći ću i na to. Dakle, jesi li se ikada zapitao koji bi bio dalji stupanj na toj ljestvici prelaska od nežive materije, to jest samo materije, do materije koja najbolje misli: čovjeka?

Tom se osjeti uvrijeđen. Nazvati Čovjeka »materijom koja misli«! Ali, zapravo, ta je definicija bala prilično točna.

— Ne znam, nisam se nikada bavio tim problemima.

— Misao, misao bez materije!

— To je nemoguće! — Tom je nastojao vratiti ponovo poljuljanu duševnu ravnotežu.

— Bit će bolje bitne činjenice pridošlici izložiti polako. Dajte mu vremena da se privikne. Rađanje je uvijek šok. — Drugi glas je vibrirao nekim zaštitničkim osjećajem, i Tom mu uputi impuls zahvalnosti.

— Impuls zahvalnosti! — bio je zgranut. — Na koji sam ja to sada način počeo razmišljati? To je ludo!

— Ali je istinito. — Prvi se glas očito trudio da ga umiru A tada se vratio na osnovnu temu. — Dakle, misaona energija i spoznaja! To su viši stupnjevi. Najviši za koje znam. Ali, ni ja sam ne znam dovoljno da bi tvrdio da je tu kraj. Možda postoji još nekakav svijet o kojem ništa ne znam, kao što ljudska bića ne znaju ništa o Bićima. A mi postojimo paralelno s vašim svijetom, vašim materijalnim svijetom.

— Od kada?

— Oduvijek!

— Kako to da mi o tome ne znamo ništa? Nemogući su takvi paralelni svjetovi u dugom trajanju, a da se nikada ne sretnu.

— Odgovorit ću ti jednim pitanjem. Ljudi priznaju, na primjer, mravima da su izvanredni organizatori, da se mogu sporazumijevati, pa i da imaju neke zametke inteligencije. I to je sve istina. Mravi imaju vlastiti privid potpunog života, baš kao što i čovjek ima svoj privid. Zamisli sada da područje na kojem je mravinjak počne kontrolirati čovjek. On može čak intervenirati i u samom mravinjaku. Na primjer, može pregraditi dio mravinjaka staklom da bi promatrao život u mravinjaku. To je, istina, gruba usporedba, ali, zar misliš da će mravi znati o čemu je riječ? Misliš li da će biti svjesni tog nadzora jedne sposobnije misli nad svojom zajednicom?

— Ne, vjerojatno neće — priznao je Tom protiv volje. — Tada mu se vrati malo borbenosti. — Ili će ipak opaziti da se je nešto promijenilo.

— To je istina. Štoviše, mogu se činiti i neki zahvati unutar zajednice. Mogu im se oduzeti zalihe hrane, ili povećati. Oni će biti na neki način iznenađeni, pokazat će neke manje poremećaje u vladanju, ali to ne znači da će čovjek moći s njima uspostaviti takav kontakt da bi postali svjesni njegovih namjera i vlastita položaja u čovjekovu svijetu. Mravlji svijet i čovjekov svijet postoje jedan uz drugi, ali ne

mogu živjeti ravnopravno jedan s drugim. Čovjekova misao je sposobnija i on može nadzirati mravlji svijet, ali mrav ne može čovjekov.

— Da li on može shvatiti tu paralelu? — u Trećem glasu bilo je sumnje.

Tom se osjeti izazvanim:

— Jasno da mogu. Hoćete reći da Bića mogu nadzirati čovjekov svijet, a čovjek pri tome ništa ne zna o... o...

— O Stvarnosti — nadopuni ga hladno Četvrti glas.

— Da, o Stvarnosti, o pravom, potpunom i trajnom postojanju, bez opterećenosti problemima materije u bilo kojem smislu. On je to sasvim lijepo shvatio. — Drugi glas ga je ponovo blago ohrabrio. Zato Tom upravi svoju misao njemu.

— Što je Stvarnost?

— Misao i znanje. Znanje i spoznaja. Ne brini, znat ćeš sve o tome. Još si na početku i za sada su tvoje misli dio nas, ali će uskoro i naše znanje postati dio tebe.

— Ako imate toliko znanje, a to je beskrajna moć, zašto ne uđete u čovjekov svijet, zašto nam ne pomognete? Vi nam ne želite zlo, zar ne?

— Eto vidite, on postavlja prava pitanja! — Drugi glas bio je razdragan.

— Koliko čovjek može dati dobra mravima, a da ne poremeti bitno njihovu zajednicu? Neka im dade vječitu toplinu ili obilje hrane zauvijek. U početku će život teći kao i prije, ali mnoge radnje su u međuvremenu postale suvišne, poremetit će se međusobni odnosi i kroz slijedeće generacije ta će se zajednica izroditi i biti osuđena na propast. Postoji Opći zakon koji brani slična gruba zadiranja u čovjekov svijet. Čovječanstvo može opstati samo u vlastitoj borbi za napredak i znanje. Sve dobiti na dar, značilo bi uništiti čovjekovu najveću vrijednost: vječitu žeđ za novim znanjem i sposobnost da se uvijek iznova potvrđuje odgovarajući na sva moguća pitanja — javi se ponovo Prvi glas blago i poučno.

— Opći zakon?

— Da, Opći zakon uprogramiran u Bića. Opći zakon mudriji i od Stvarnosti. Ne pitaj za njegov nastanak, jer mi to ne znamo. Zato se i ne usuđujem reći da smo mi na kraju ljestvice spoznaje.

Tom je imao nekakav nejasni osjećaj kao da on to već odavno zna. Kao da mu se u mozgu pomiče neka zavjesa koju nikada ranije nije uspio otvoriti. Sve je to sada bivalo jasno samo od sebe.

— Zar baš nikada ne dirate u čovjekov paralelni svijet? Zašto bar malo ne pomognete? — ipak je upitao.

— Misliš li da bi mogao mrava poučiti u fizici? — Četvrti je glas bio ponovo podrugljiv, ali se Tom nije obazirao na to.

— Oh, ponekad to ipak možemo — zavibrira blago Prvi glas — ali to ovisi o Čovjeku. Ponekad Čovječanstvo daje umove koji mogu primiti Misao. Dođe do proboja i mi s takvim umovima možemo održavati vezu i oprezno im uputiti djelić spoznaje. Jesi li se ikada upitao otkuda iskrsnu u pojedinim trenucima povijesti ljudskog roda blistavi umovi puni ideja koje su daleko ispred svog vremena? Leonardo da Vinci, Ruđer Bošković, Nikola Tesla, Einstein... da ne nabrajam dalje. Ti su umovi sposobni za izvjesnu višu komunikaciju, sposobni da primaju potpuno nove spoznaje. Ponekad takvi ljudi neizbrisivo ostavljaju svoj pečat na čitavu epohu jednog naroda pa i svijeta. Ti se, doduše, ne baviš poviješću, ali sigurno znaš za Imhotepa, graditelja najstarije piramide kod Saqqare. Ali nije on bio samo arhitekt; dao je Egipćanima znanje o medicini, umjetnosti, usavršio pismo i umješnost upravljanja državom. Podario im znanje o astronomiji. Poslije je bio proglašen bogom. Ali, nije on bio bog, bio je to samo neobično sposoban um. Sposoban da komunicira na višoj razini, da misli apstraktno, i dovoljno hrabar da se ne preplaši vlastitih spoznaja. Ljudi kažu da je Leonardo da Vinci veliki slikar, ali malo ih razmišlja o tome da je bio veliki izumitelj. Ili, zar se ne ponosiš svojim sunarodnjakom Ruđerom Boškovićem? Taj veliki fizičar, matematičar i filozof odjednom je toliko toga znao o gradnji materije. Bila je to čista spoznaja, jer gdje li je u to doba mogao provjeriti svoje zamisli? Divni... divni ljudi! — Prvi je glas bio iskreno oduševljen.

— Kako određujete koje ćete znanje dati? — upita Tom.

— Ništa mi ne određujemo, svaki mozak upija onoliko i samo ono što može smisleno obraditi. Jer što bi u svom dobu Bošković mogao učiniti sa znanjem, na primjer, o nuklearnoj fuziji? Ali on je mogao spoznati i obraditi teoriju o atomskoj strukturi materije, i to je bio novi kamen temeljac za druge ljude koji će raditi dalje da bi jednom kasnije čovjek zaista izveo nuklearnu fuziju. Razvojna linija čovječanstva nije pravac, to je krivudava linija.

— Zar nikada nećemo saznati?

— Ljudi će znati kada budu spremni za to. Jer čovjek je ipak posebna vrsta koja napreduje sporo ali nezaustavljivo, tražeći odgovore na sva pitanja koja si uopće može postaviti. Trajat će dugo u ljudskim mjerilima, ali dogodit će se!

— Ja sam čovjek, i ja sam uspostavio svjesnu i ravnopravnu vezu s vama. Vidite da je moguć izravan kontakt — odgovori Tom nezadovoljno.

U Prvom glasu osjetilo se lagano ustručavanje kada se javio:

Ż Ti nisi prvi čovjek koji je postao Biće, to se ponekad događa, ali kao što sam već rekao za to su potrebni posebni uvjeti koji nastaju rijetko.

— Znam, rekli ste mi već da treba biti u punom misaonom naponu. Znači li to da s istim velikim misaonim naponom mogu i natrag? Što će biti ako to i učinim?

— Uskoro ćeš početi upijati znanje, štedi energiju za to — umiješa se Treći glas.

— Ako, ipak, upotrijebim svoju misaonu energiju za povratak? — zainati se Tom.

Opet se umiješa Prvi glas.

— Nismo ti objasnili sve uvjete. Za ulazak u Stvarnost potreban je veliki misaoni napon, ali to nije dovoljno. Kao neka vrst vala nosioca potreban je golem energetski val. Potrebna su golema isijavanja energije.

— Energije, koje energije?

Ali i prije nego je i dobio odgovor, Tom je znao.

— Bila je potrebna silna energija oslobođena u atomskoj eksploziji u Institutu. Energija koja je oslobodila tvoju misao, razbivši čak i atome od kojih se sastojalo tvoje materijalno tijelo!

Pustošenje

Pamela Sargent:

Desert Places

Preveo *Krunoslav Poljak*

Kraj svijeta može nastupiti na mnogo načina. I, dakako, mnogo ovisi o tome čiji je svijet kojem je došao kraj.

— Nije mi jasno što očekuješ da ćeš vidjeti danas, ne znam kako uopće naožeš nešto opaziti — mrmljala je Tiel Obrine. Gledala je maglu na ulicama, kolute dima koji su se sporo uvijali i odvijali između uskih prolaza i polako pokrivali popločane ceste.

— Zaveži — odvrati Eggar Knute. Buljio je u veliki starinski televizijski ekran i čučao na petama. Na ekranu se pojavila još jedna popločana ulica slična onoj koju je Tiel Obrine gledala kroz prozor. Eggar je vidio samo maglu i mutne obrise visokih uskih drvenih kuća s obje strane ulice. Činilo se kao da se zgrade naginju jedna prema drugoj preko uske ulice.

— Pokušaj na kameri broj tri — reče Man Mountain L'ono. Man Mountain je rezbario komad drveta. Velike su mu šake oprezno pridržavale drvo i strpljivo pomicale nož. U drvetu je rezbario lik Tiel Obrine. Pogledao je prema Tiel i vidio je kako zuri kroz prozor, oslonivši ruke na nešto preširoke bokove i kako desnom nogom lupka po podu. Crna joj je kosa bila čvrsto spletena oko glave.

— Tiel! — vikne Eggar. — Daj mi pivo!

Ona se okrene i pogleda sitnim blijedoplavim očima. Bijelo lice kao da je fosforesciralo u prigušenoj svjetlosti.

— Nisam...

— Zaveži, glupa kobilo, i donesi mi pivo. — Na to Tiel stisne šake i odgega prema kuhinji.

— Pokušaj na kameri tri — reče Man Mountain još režući drvo. Eggar pritisne dugme i ugleda još samo jednu usku ulicu pokrivenu maglom. Eggar je buljio u ekran.

— Evo ti — zagunđa Tiel mašući otvorenom limenkom piva pred

Eggarovim licem.

On pruži ruku, uzme limenku i drugom rukom uhvati Tiel za ruku.

— Sjedni — reče.

— Pusti me!

— Oprosti, draga, sjedni. — Tiel sjedne ne gledajući u Eggara. Podbradak joj je podrhtavao. On joj prebaci ruku preko ramena.

— Ne plači!

— Ne plačem.

— Nisam ti smio reći da si glupa kobila.

— Ja to jesam.

— Ne, nisi. — Eggar je poljubi u čelo a zatim se ponovo okrene prema ekranu. Promatrao je kako se zgrade koje su bile najudaljenije od kamere tresu a zatim polako ruše. Pritisne dugme i ekran se zamrači. — Prokletstvo — obrati se Tiel — morat ćemo se uskoro odseliti.

— Oh, Eggare valjda ne opet — Tiel ustade i ode do prozora, a zatim se okrene prema Eggaru. — Ne možemo ponovo sve to preseljavati.

— Nećemo ponijeti sve — reče Eggar — samo moje uređaje, nekoliko kamera i nešto tvojih stvari.

— Nekoliko blokova niže postoji dobar stan — reče Man Mountain, — Nik i ja već smo ga razgledali. U blizini parka. U njemu je hladionik pun hrane koji još funkcionira, a u kuhinji smo našli stotinjak konzervi. Lijepo mjesto!

— Dosta mi je svega — odvrati Tiel — hoću se negdje smiriti.

— To ćemo i učiniti — reče Eggar.

— Opet pokušaj na kameri tri — reče Man Mountain. Eggar uključi ekran. Srušilo se još nekoliko kuća a jedna od onih letjelica lebdjela je uz meko brujanje nad ruševinama. Ostale zgrade su se polako rušile na ulicu. Ekran potamni.

— Prokletstvo! Morat ćemo se sutra odseliti.

— Mrzim selidbu — reče Tiel — deprimira me a moram se i privikavati na novi stan.

— Postoji stan udaljen svega nekoliko blokova — reče Man Mountain, — Nik i ja smo ga razgledali.

— Lako je njemu govoriti — ljutito reče Tiel Eggaru — on mora preseliti samo nož i nekoliko komadića drveta. Ali ja nikad neću uspjeti prenijeti sve svoje haljine. Zar stalno moram nositi iste stare stvari?

Man Fountain prestade rezbariti i podigne pogled.

— Izgledaš dobro i bez haljina, Tiel — reče i pogleda zbunjeno.

— Ne mogu neprekidno biti gola.

— Ja ću ti ih prenijeti — reče Man Mountain — ne brini. Ako bude potrebna i godina dana, prenijet ću ih.

— Idem malo prileći — reče djevojka i izađe iz sobe.

— Ja ću ih preseliti — ponovi Man Mountain i opet nastavi rezbariti — čak ako bude potrebna i godina dana. — Na prozoru se iznenada pojavi nacerena bradata glava i jedna ruka mahne Eggaru.

— Uđi — vikne Eggar. Mršav muškarac, plešući, uđe kroz vrata s bocom u ruci.

— Halo, Nik — javi se Man Mountain. Mršavko se spusti u naslonjač i potegne dug gutljaj iz boce.

— Kamera tri je danas propala — reče Eggar Niku — uskoro ćemo se morati preseliti. Man Mountain kaže da ste našli dobar stan nekoliko blokova niže.

— I jesmo — odvrati Nik — upravo sam se uselio u jedan stan preko puta tog stana. Dakako, nemam tako mnogo stvari kao vi — on pogleda u Eggarove kamere.

— Ovaj put uzimamo samo najpotrebnije. Postavit ću kameru na ovaj blok a zatim ćemo otići.

— Gdje je Tiel — upita Nik.

— Malo je umorna. Vjerojatno se odmara. Ne vjerujem da će biti raspoložena za bilo što.

— Pokušat ću je razvedriti — reče Nik pijući. — Čim vidi moje nago tijelo, zamolit će me.

— Ako je želiš razvedriti — umiješa se Man Mountain — pomozi mi preseliti njezine stvari.

— Kad selite?

— Sutra.

*

Eggar je stajao na ulici držeći televizijsku kameru dok je Man Mountain iznosio posljednji kovčeg s Tielinim haljinama.

Nasred ulice već su bila dva kovčega puna haljina i kozmetike. Na jednom od njih potišteno je sjedila Tiel.

Man Mountain spusti kovčeg koji je donio iz kuće na leđima, priđe malenoj djevojci i stavi joj svoj veliki dlan na rame.

— Hajde, razvedri se Tiel, obećao sam ti da ću preseliti sve tvoje stvari.

Za to vrijeme Eggar je tražio po okolnim kućama mjesto na koje bi postavio kameru.

— Osim toga — nastavi Man — našli smo lijep stan. Vidjet ćeš. — Tiel ga pogleda i slabo se nasmiješi.

Magla se digla ali je nebo bilo oblačno i vrlo sivo. Eggar je, tražeći mjesto za kameru, osjećao kao da ga to nebo pritišće i da samo uske drvene kuće drže oblake u visini i sprečavaju da se poput bujice sruše na okolne ulice.

— Hej, Tiel, gdje da stavim ovu kameru?

— Ne znam.

— Stavi je na krov i vidjet ćeš cijelu ulicu — predloži Man Mountain.

— Za to nemam dovoljno žice — Eggar se odšeće do ugla, pogleda poštanski sandučić s kojega se gulila boja. Stajao je pokraj sandučića i gledao niz ulicu prema Tiel, Manu Mountainu i kovčezima.

— Stavit ću je na poštanski sandučić — vikne Eggar — ako je postavim baš ovdje...

— Hej, Nik — vikao je Man Mountain mašući rukama. Eggar se osvrne i opazi mršava bradata muškarca kako s rukama u džepovima ide prema njemu.

— Nešto si zabrinut — reče Eggar Niku. Nik slegne ramenima. Obojica krenuše ulicom. Man Mountain je natovario jedan kovčeg na leda a Tiel je držala u ruci veliku torbu od grubog platna.

— Hoćemo li, napokon, početi seliti te stvari? — reče Tiel.

— Hoćemo— odvrati Eggar — dođi sa mnom na tren unutra, Nik. — Dvojica muškaraca uđoše u kuću. Eggar je spakirao staru televizijsku opremu u kutije koje su ležale nasred poda salona. — Pornozi mi da ih prenesem, Nik.

— Smijem li te nešto pitati, Eggare?

— Naravno.

— Hoćeš li postaviti koju kameru na južnoj strani? Eggar sjedne na rub stolice i pogleda Nika.

— Zašto bih postavio bilo što prema jugu? Selimo se na jug i zato sam sve stavio na sjever: tri kamere: jedna prema sjeveru, druga prema sjeveroistoku i treća prema sjeverozapadu. Postavljam jednu na kraju ovog bloka a ostale dvije ću postaviti kad se preselimo...

— Pa, samo sam pitao. Danas sam lutao prema jugu, ne znam koliko blokova, ali prilično sam se udaljio tako da sam mogao biti...

— U čemu je stvar, Nik?

— Čini mi se da sam čuo kako se ruše neke zgrade.

Eggar je šutio.

— Zato sam pomislio da bi možda bilo dobro i tamo staviti jednu kameru.

— Čuj — uzdahne Eggar — možda ti se samo učinilo da si čuo nešto. Ili se neka stara kuća srušila sama od sebe, neka od onih koje nisu naročito čvrste.

— Predlažem da dođeš sa mnom i da pogledamo kad preseliš te stvari.

Eggar se sjetio doživljaja iz djetinjstva kad je uzeo torbu s jelom i lutao gradom iz znatiželje da vidi dokle se prostire. Izgubio se, dva je dana tražio svoju kuću hodajući u krugovima. Roditelji su bili izvan sebe od straha. Uskoro poslije toga prvi su se put preselili i, kako je vrijeme prolazilo, sve su se češće morali seliti.

— Dobro. Ponijet ću jednu daljinsku kameru — Eggar ustade i uputi se prema prozoru, pogleda uvis prema nebu.

— Što je, Eggare?

— Čini mi se da sam nešto čuo. — Brujanje koje je Eggar čuo postajalo je sve glasnije. Nik mu se pridruži kod prozora. Iznad njih je bila jedna od onih sitnih srebrnastih neprozirnih letjelica i tiho zujala. Dvojica muškaraca su je gledali kako lebdi a zatim je otišla. Eggar je bio zbunjen.

— Čudno — reče Nik — što li samo radi ovdje?

*

Tiel je pjevuckala dok je brisala prašinu s pokućstva. Pošto su se preselili, bila je potištena, ali je Eggaru laknulo, a malo se i iznenadio, kad je počela energično čistiti stan i spremati stvari. Tada je priznala da se vrijedilo preseliti i da je nova kuća lijepa. Ponudila je i Niku da se useli zajedno s njima ali je Nik to odbio, Što je Eggar i očekivao. Nik je volio dolaziti na razgovor ili spavati s Tiel ali je želio veći dio vremena biti sam.

Tiel je brisala prašinu i pjevušila, a Man Mountain je ležao na sofi rezbareći. Eggar se osjećao nelagodno a nije znao zašto. Dan prije odveo je Tiel u šetnju u obližnji park i taj ga je park podsjetio na park koji se nalazio u blizini jednog od stanova njegovih roditelja, sada tamo daleko na sjeveru.

— U onom je parku živjela neka luda starica — rekao je Tiel — u nekoj staroj kolibi.

Nekoć su živjeli ljudi koji nisu bili takvi kakvi smo mi, koji su se vladali drugačije nego što priliči ljudima i koji su nas nastojali otjerati sa zraka i svjetla...

— To je samo jedan od načina objašnjavanja — govorila je starica.

U davno doba govorili su nam o čudesima i pokušali nas navesti na zlo a mi smo se pobunili i potjerali ih iz naše sredine...

— To je laž — rekla je starica. — Pokupili su se i otišli svojom voljom, i to nije bilo tako davno, možda u doba moje bake.

Njihovi duhovi lete iznad nas, sablasti onih koje je uništio ponos, ubit će svakog tko se usudi otići predaleko...

— Praznovjerna izmišljotina. Kako će inače rastumačiti djeci zašto nestaju ljudi? — Eggar goreći od želje da prenese novo znanje, sve je ispričao roditeljima i zbog toga dobio batina. Zapovjedili su mu da više ne prilazi parku: zabrana nije bila potrebna jer je starica poslije nekoliko dana spakirala stvari i nestala: uništila ju je, rekao je Eggarov otac, njena vlastita drskost. Eggar je upamtio pouku.

Eggar priđe televizoru i upali ga. Bila je to jedina ostavština od njegovih roditelja i predaka. Zatim je uključio redom kameru jedan, dva, tri. Na ekranu je vidio samo uske popločane ulice i stare kuće. On isključi ekran. Na vratima se začu kucanje.

— Uđi, Nik — pozove Tiel.

— Eggare, imaš li danas posla?

— Ništa posebno.

— Da malo odemo u šetnju?

— Mogli bismo. — Eggar ustane. — Hoćeš li poći s nama? — upita Mana Mauntaina.

— Ne idem nikamo — odvrati veliki muškarac — odmaram se.

— Samo ti idi — reče Tiel. Eggar i Nik izađoše. Nebo je bilo sivo, a vjetar hladan.

— Pretpostavljam da želiš ići na jug — reče Eggar.

— Da — Nik izvadi iz džepa pljosku, gucne iz nje, a zatim je vrati u džep.

— Ne vidim razloga, ali svejedno. — Oba muškarca krenu na jug šuteći. Eggar se pitao nije li Nik opet popio previše.

— Čuo sam sinoć jednu od onih letjelica, iznad naših kuća — reče Nik. Eggar i on već su hodali skoro tri sata. Sjedili su na ogradi na suprotnoj strani stare kamene kuće i nekoliko drvenih zgrada. Na većini prozora više nije bilo stakla.

Eggar je podrhtavao sjećajući se bajki iz djetinjstva o srebrnastim letjelicama. Govorili su mu da su u njema zatvoreni zli duhovi. Sada nije znao da li još u to vjeruje.

— Nisi mogao čuti. Ja nisam ništa čuo.

— Čuo sam, ravno iznad mene — Nik izvuče pljosku — zacijelo si spavao.

— Da ja nisam čuo, Man Mountain bi čuo. On ima lagan san. Probudi se ako netko samo promijeni ritam disanja.

— Pa jesi li ga pitao da li je čuo?

— Rekao bi mi sam da je čuo.

— Pođimo dalje — Nik ustade.

— Čuj, Nik. Ne možemo tako hodati danima. Umoran sam. Čemu tolika zabrinutost. Vratimo se kući.

— Još samo nekoliko blokova, Eggare, i odustajem.

— Dobro — Eggar ustane i njih dvojica nastave put niz ulicu. Eggar je bio ljutit. Morao je reći Niku neka nastavi sam umjesto da ga ohrabruje prateći ga.

Šutke su koračali još nekoliko minuta. Eggar je gledao u tlo i u sebi psovao Nika.

A tada ga Nik zgrabi za ruku.

— Pogledaj! — Nik pokaže naprijed. Eggar pogleda.

Pred njim se popločana ulica dizala preko nekog brežuljka ali kuća oko nje više nije bilo. Vidio je samo ruševine i sablasne kosture nekoliko zgrada koji su se nagnuli prema ulici.

— Zaboga — promuca Eggar i sjedne na rub pločnika. Tresao se.

— Rekao sam ti — govorio je Nik prebacujući težinu tijela s jedne

na drugu nogu. — Rekao sam ti da sam nešto čuo.

— Ne vjerujem u to — odvrati Eggar ne dižući se. — Uvijek smo se selili sa sjevera na jug. Još dok sam bio dječak.

— Rekao sam ti.

— Uvijek smo se selili na jug. Nik, najbolje je da odavde odemo.

— Dođi — reče Nik pomičući noge tako brzo da se činilo da pleše. — Dođi, Eggare.

— Ti nisi pri sebi. Hajdemo odavde.

Mršavi bradati muškarac se okrene i poče ga gledati.

— Idem preko tog brežuljka. Eggare, možda s one strane ima kuća. Dođi.

— Neću.

— Što ti je? upita Nik i dalje plešući. — Ah, znam. Zli će nas duhovi uništiti. Pa, sada se konačno namjeravam uvjeriti hoće li zaista tako biti — Eggar je podrhtavao počeo se plašljivo ogledavati. Nik ga je nekoliko trenutaka gledao a zatim se okrenuo i pošao ulicom prema vrhu brežuljka. Eggar ustade i brzo krene kući ne usuđujući se ogledati.

*

— Nika nema već više od mjesec dana — reče Tiel, krene prema prozoru i pogleda van.

— Ne brini za njega — reče Man Kountain — Nik voli biti sam. — Man Mountain je izrezivao iz drveta repliku stare klupe u parku.

Eggar je gledao u televizijski ekran. Svakih nekoliko minuta prebacivao je sliku s jedne na drugu kameru. Vidjele su se samo kuće i popločane ulice. Buljio je u ekran.

— Da ga potražiš, Eggare?

Tiel sjedne uz njega.

— Ne brini — javi se Man Mountain. — Nik voli samoću. Vratit će se kad osjeti želju za tobom.

Tiel ustade.

— Prokletstvo — opsuje kroz stisnute zube. — Ti tu samo sjediš i cijeli dan rezbariš i grizeš nas. — Ona bijesno pogleda Eggara. — A ti također samo tu sjediš i buljiš u taj prokleti ekran. Ni za što se ne brineš. Konačno, on je naš najbolji prijatelj.

Tiel poče koračati po sobi.

— To je nepravda — reče Man Mountain uvrijeđeno. — našao sam sve te konzerve i donio ih ovamo, sve sam.

— Nema ga od onog dana kad ste vas dvojica otišli u šetnju — nastavi Tiel — zar ti nije rekao kamo ide?

— Našao sam ih i sve ih sam ovamo donio — ponovi Man Mountain.

— Ne, nije mi rekao kamo ide — Eggar ugasi televizor.

— Mogao bi bar pogledati! Vjerojatno će se uskoro vratiti — viknula je Tiel i stisnula šake. — Mogao bi ga bar pokušati pronaći. Možda je bolestan. Ali ne, ti samo sjediš cijelog dana pred tim ekranom — zatim se okrene Manu Mountainu — a ti samo rezuckaš drvo i bacaš iverje po podu.

— Sve to rezbarim za tebe. — Veliki je muškarac bio obeshrabren. — Kažem da rezbarim za tebe, Tiel.

— U redu — reče umorno Eggar i ustade. — Potražit ću ga samo da prestaneš prigovarati. Sutra krećem.

— On je možda bolestan, Eggare!

— Dobro, idem odmah. Samo ne znam kamo da krenem. — Eggar se polako uputi prema vratima. — I preporučio bih ti da se ispričaš Manu Mountainu. On ti nije ništa učinio.

Tiel je zbunjeno stajala nasred sobe.

— Ništa se nije dogodilo, Tiel — reče Man Mountain. —

Nisam ti ništa zamjerio.

Eggar izađe, krene niz ulicu i zaustavi se na uglu. Skrene i poče hodati prema zapadu pokušavajući ne misliti na to gdje bi morao tražiti Nika, pokušavajući ne misliti kamo je Nik otišao kad su posljednji put bili zajedno.

Eggar se bojao.

Poslije nekoliko minuta ponovo je skrenuo i uputio se na jug.

*

Eggar je stajao na mjestu na kojem je posljednji put vidio Nika i gledao prema vrhu brežuljka. Neke su ruševine bile raščićene i popločani kolnik je bio prilično čist. Počeo se penjati i svakih bi nekoliko minuta zastao da se odmori.

Kad se nalazio na tri četvrtine puta, čuo je brujanje letjelica, ali glasnije nego što ga je ikada prije čuo. Eggar se šćućurio na ulici i, dok je gledao uvis, ruke su mu se tresle. Tri su mu letjelice prošle iznad glave leteći na zapad. Pričekao je da se izgube u daljini ponavljajući riječi za koje mu je majka rekla da će umiriti zle duhove, a zatim se nastavi penjati uz brežuljak. Brujanje je postajalo sve glasnije.

Stigao je na vrh i podigao glavu.

Cijeli je pejzaž bio srebrnast, visoki srebrnasti pravokutnici i manje srebrnaste kupole — sve se to dizalo dokle je dopirao pogled, a u daljini su se vidjele srebrnaste spirale koje kao da su dopirale do neba. Eggar klekne i poče gledati male srebrne letjelice kako zuje oko zgrada i pokretne metalne trake na mjestu gdje bi morale biti ulice.

Pokušali su nas zarobiti, pretvoriti u strojeve koje obožavaju, zatvoriti nas u školjke kao ljuskare...

— Mi samo nismo marili za njihov način života, sinko — govorila je starica. — Ni oni nisu marili za naš i zato mislim da smo mi u

njihovim očima izopćenici.

Dva srebrna kukca prolete mu iznad glave i stanu lebdjeti iznad njega. On poče govoriti litaniju protiv zlih duhova buljeći u srebrni krajolik. Letjelice su još lebdjele iznad njega.

Eggar se okrene i pobjegne.

*

Eggar prebaci na kameru jedan. Stare se kuće zanjišu i sruše. On prebaci na kameru dva i pogleda kako njegova stara kuća nestaje u hrpi ruševina. Prebaci na kameru tri. Kuće su se već rušile a iznad njih su lebdjele dvije srebrne letjelice. Ekran potamni.

Tiel je sjedila s Manom Mountainom na sofi priljubivši se uz njega i zarivši lice u njegova široka prsa.

— Uskoro ćemo morati seliti. Možemo ići na zapad — reče Eggar.

— Želim se, napokon, negdje nastaniti zastalno — zajeca Tiel.

— Ali, uvijek smo išli na jug — reče Man Muntain,

— Najpametnije je da počnemo pakirati stvari — reče Eggar buljeći u ekran.

— Uvijek smo išli na jug — ponovi Man Mountain — još dok sam bio malen.

Eggar je sjedio pokraj ekrana i čuo tiho brujanje letjelice koja im je letjela nad glavama. Neprirodni će uskoro završiti svoj posao, mislio je. Uskoro neće više biti kuća. U kamenitom vrtu ima mjesta samo za uglačano kamenje i srebrne ornamente: za skakavce nema mjesta.

Kutija za sve

Zenna Henderson:

Anything Box

Preveo *Nikola Popović*

Vrlo često, kao što je i ovdje slučaj, autorica piše o djeci, o djetetu koje se bori protiv namjere društva da kako otvrdnjuje tjemena kost i sama duša mora biti zatvorena u lubanji. Iz pera nekog drugog pisca bila je to ružna priča... a u Zenninoj...

Mislim da je to bilo dva tjedna nakon početka škole kada sam posebnu pažnju obratio Sue-Lynn. Dakao, njezino sam ime zapazio ranije i automatski sam provjeravao koliko je zrela, sposobna i ostale mogućnosti, kako to već čine svi učitelji prvih tjedana nastave. Pokazalo se da je zrela i sposobna pa nije bilo nikakve bojazni za njen uspjeh, te sam stavio na stranu podatke o njoj s bilješkom: »Previše tiha«, zajedno s ostalim, o kojima nisam morao brinuti sve dok žamor i galama prvih dana nisu pomalo jenjali.

Sjećam se dana kada sam je zapazio. Zavalio sam se u stolicu da se malo odmorim od vođenja malih vrelih ručica kroz zakučaste crtarije. Soba je bila puna bezbrižnog žamora zadovoljnog razreda koji napreduje a da đaci u njemu i ne znaju da utiskuju »plavo« u svoju memoriju istodobno kada i na papiru. Razmišljao sam o tome kakve će se individualnosti početi pokazivati među tih 35 prvoškolaca, kada sam prvi put zapazio Sue-Lynn.

Završila je zadatak mnogo prije nego ostali, kao i obično, a sjedila je za stolom nasuprot meni. Opružila je palac na stolu, a prsti su joj bili svinuti kao da drži nešto. A to nešto mora da je bilo ugodno, lijepo i dragocjeno, što ste mogli razabrati po mekoći kojom je držala to nešto. Malo se nagnula naprijed naslonjena na rub stola grudima i potpuno je zaokupljena gledala ispred sebe. Lice joj je bilo smireno i sretno. Usne kao da su joj bile malo pomaknute u jedva primjetljiv nježan osmijeh. Zapazio sam kako je podigla oči i pogledala me toplo

kao da je htela sa mnom podijeliti zadovoljstvo. A onda se nešto izmijenilo! Stisnula je palac uz prste i protrljala ih polagano, zatim je stavila jednu ruku preko druge i pogledala ih potpuno nezainteresirano kako to već djeca umiju.

Taj je događaj privukao moju pažnju i počeo sam zapažati Sue-Lynn. Kada sam je svjesno promatrao, opazio sam da veći dio slobodnog vremena zuri u stol između ruku vrlo nenametljivo, tako da je jedva privlačila moju pažnju. Brzo je prelazila preko najzanimljivijih lekcija da bi utonula u promatranju. Kada ju je David gurnuo za vrijeme odmora, i kada je krv potekla iz ranice na koljenu, ona je previjanje i lice ovlaženo suzama brzo prebrodila pa joj se na licu ukazao onaj poznati zadovoljni mir, tako da je minutu kasnije bila bez suza i ponovo vrlo ozbiljna. Mislim da ju je David gurnuo zbog njezinog gledanja. Znam to jer je dan prije došao k meni sav crven u licu.

— Učitelju! — vrištao je. — Ona gleda!

— Tko gleda? — pitao sam odsutno pregledajući neki rječnik, tražeći neke lakše riječi za vježbu.

— Sue-Lynn. Ona gleda i gleda!

— U tebe? — pitao sam ga.

— Pa... protrljao je prstom nos i ostavio na gornjoj usni trag balca. Prihvatio je papirnati rupčić i kada je obrisao nos, stavio je rupčić u džep. — Ona gleda u svoj stol i priča laži. Ona kaže da može vidjeti...

— Što može vidjeti? — moja je znatiželja porasla.

— Svašta — reče David. — To je njezina kutija za sve. Ona može vidjeti sve što zaželi.

— A da li te boli to što ona gleda?

— Pa — kolebao se, a onda provali iz njega. — Ona kaže da je vidjela kako me ugrizao jedan pas zato što sam joj uzeo olovku. — Pokušao se zbrkano, verbalno, povući. — Ona misli da sam joj uzeo olovku, a ja sam je samo našao — spustio je pogled. — Vratit ću joj.

— Nadam se — rekoh smijući se. — Ako ne želiš da te gleda, onda ne čini takve stvari.

— Odurne li djevojke — mrmljao je i sjeo na svoje mjesto.

Mislim da ju je slijedećeg dana gurnuo da joj se osveti za onaj pasji ugriz.

Nekoliko puta kasnije odšetao bih do zadnjeg zida učionice, ponekad iza nje, ali ona me je uvijek ili vidjela ili osjetila kako dolazim i igra prstima bi prestala. Samo jednom mislim da sam opazio nešto, ali prsti su joj se igrali sa svjetlom koje je dolazilo kroz prozor i vjerojatno je bilo samo to.

Djeca se ne povlače bez razloga, pa iako Sue-Lynn nije prakticirala nijedan otvoreni način povlačenja, počeo sam razmišljati o njoj. Promatrao sam kako se vlada na igralištu, što me je još više zbunilo.

Činila je sve na svoj uobičajeni način. Kada bi se lavina djece sručila poslije završetka sata i ona bi pojurila s njima ništa je u toj masi koja vrišti, trči i tiska se, nije izdvajalo od ostalih, kao povučenu Sue-Lynn. Ali, nakon nekoliko minuta pojavila bi se iz gomile raskuštrana, rumenih obraza, prašnjava, s jednim žnirancem što je virio iz cipele, i kao nekom čarolijom, tako sam sebi to rastumačio, odjednom je postala uredna i čista. I ponovo je bila ozbiljna, po strani, kraj stepenica, te je prstima prihvaćala ono nešto što je jedino ona znala, što je, i ostala je tako dok nije zazvonilo zvonce i otrglo iz tog sanjarenja.

I svaki put, prije no što bi se pridružila gomili na vratima, stavila bi ruku u džep kao da nešto skriva. Očito je bilo da je uvijek morala spremiti tu svoju kutiju za sve. Ponekad je ostavljala nešto na izbočini stepenica.

To me je toliko zaokupilo da sam jednom prišao i rukom prešao po izbočini. Naravno, nisam našao ništa. Pošao sam za učenicima brišući prašinu s prstiju, a Sue-Lynnine oči su blistale od veselja dok me je gledala. Ruke je vragolasto zaokružila ispred sebe a palci su joj milovali neki nevidljivi čvrsti predmet dok su djeca ulazila u učionicu.

I ja sam se nasmijao jer sam vidio da je zadovoljna što me je nadmudrila. To je bilo tako veselo povlačenje da sam zaboravio na zabrinutost. Bolje da se tako zabavlja nego na neki nezgodniji način.

Možda ću jednog dana naučiti da šutim. Da sam to bar naučio prije tog dugog popodneva kada smo se mi učitelji prvoškolaca okupili u atmosferi mirisa tinte, oblaka duhanskog dima i neprekidnog žamora, kada sam dopustio Alfi da me navuče da progovorim o tome kako da riješimo neke probleme u vladanju djece. Ona je bila preokupirana prevelikom galamom svojih dječaka i beskrajnim čavrljanjem djevojčica, a ja sam tada — zahvaljujući svojoj gluposti — iznio kao primjer vladanje Sue-Lynn koje bi trebalo biti predmet naše pažnje mnogo više nego provale dječje neobuzdanosti.

— Hoćeš reći da ona samo sjedi i gleda u ništa? — Alfin je glas zabrujao upitno.

— Pa bar ja ne vidim u što gleda — priznao sam. — Ali ona, očito, vidi nešto!

— Ali to su halucinacije! — glas joj se povisio za oktavu. — Čitala sam jednu knjigu...

— Točno! — Marlena se nagne naprijed da otrese pepeo u pepeljaru. — Čuli smo to, čuli, već mnogo puta.

— Dakle! — šmrknu Alfa. — Bolje je to nego nikada ne pročitati ni jednu knjigu.

— Čekamo dan — Marlena otpuhne dim kroz ustreptale nosnice — kada će pročitati još jednu knjigu. Ova je morala biti neobično debela.

— Oh — sikne Alfa, — Ta je knjiga bila o... — onda je pocrvenjela

i naglo okrenula glavu od Marlene.

— U vezi s našom diskusijom — reče ona — meni se čini da to dijete ima ozbiljne mentalne smetnje. Možda su čak psihopatske ili tako nešto... — Oči su joj sjevnule kada je o tome razmišljala.

— Oh, ne znam — rekoh iznenađeno, osjećajući potrebu da branim Sue-Lynn. — Postoji nešto u vezi s njom. Ona nije onako bojažljiva: »nemoj me ponovo tući«, kao što je to veći dio povučene djece. — I s bolom sam se sjetio jednog dječaka s kojim sam radio, a koji je sada kod Alfe prisiljen da šuti nakon svega onog što sam učinio da se malo oslobodi. — Ona je vrlo sretna i uravnotežena ličnost, osim što ima taj mali čudni plus.

— Dakle, ja bih se zabrinula da je moja — reče Alfa.

— Tako sam sretna što su moja djeca sva normalna — reče zadovoljno. — Ja stvarno ne treba da se zabrinjavam. Vrlo rijetko imam problema s djecom osim s nestašnima i brbljavcima, a njih se lako smiruje malo oštrijim glasom i pljuskom.

Marlena me pogledala podsmješljivo uspoređujući Alfu sa mnom, a ja sam se okrenuo i uzdahnuo. Biti tako sretan, hm, pa tome pomaže samo neznanje.

— Bilo bi bolje da učiniš nešto s tom djevojčicom — doviknula je Alfa napuštajući sobu. — Ona će biti sve gora i gora. Degenerirat će. Mislim da je tako pisalo u knjizi.

Znao sam Alfu već dugo i vjerovao sam da znam koliko od njezina pričanja valja odbaciti, ali sam ipak počeo brinuti o Sue-Lynn. Možda je to bio poremećaj koji je bio mnogo dublji od onih što sam obično susretao. Možda se dijete može i smijati umiljato, suzdržavati osmijeh, pa ipak negdje u svojoj nutrini skriva malog čovječuljka ludosti.

Oh — rekao sam sebi izazovno — možda ona doista ima »kutiju sa sve«. Možda ona zaista gleda u nešto dragocjeno. Tko sam ja da bih to mogao poreći?

Kutija za sve! Što se sve može vidjeti u takvoj kutiji za sve? Želje? Osjetio sam kako mi je brže zakucalo srce kada je Sue-Lynn slijedeći put sastavila prste. Duboko sam uzdahnuo da bih ostao na stolici. Bila je to ponovo njezina kutija za sve, ali ja ne bih mogao vidjeti svoje želje u njoj. Ili, možda, ipak? Naslonio sam obraz na ruku i zagledao se u raspored sati. Kako samo uspijevam da sve to stignem posvršavati, Čudio sam se ne prvi put.

Onda sam osjetio nečiju prisutnost kraj mojeg lakta. Okrenuo sam se i sreo Sue-Lynnine širom rastvorene oči.

— Učitelju? — riječ je bila izgovorena lagano kao dašak.

— Izvoli! — Osjetio sam da me iz nekog razloga Sue-Lynn voli toga trenutka. Možda zbog toga jer je njezina grupa prešla toga jutra na novu knjigu. Možda zato što sam opazio da ima novu haljinu Čiji su je nabori činili vrlo ženstvenom i ljupkom, ili možda jednostavno zato

što je kasno jesensko sunce obasjavalo njezin stol. Ali, učinilo mi se da me je ona voljela svom svojom dječjom dušom, pa kako nije kao ostala djeca običavala da nespretno grli ili daje slinave poljupce, ona mi je svoju ljubav ponudila svojim ručicama.

— Pogledajte moju kutiju, učitelju. To je moja kutija za sve.

— Oh, zar? Mogu li je malo pridržati?

Napoikon, držao sam u rukama — nježno ili s razumijevanjem ili hrabro — tigrove čarolije, žive čegrtuše, zmajeve zube, male mrtve leptire — dakle, stvari koje sam mogao vidjeti isto kao i ovu kutiju za sve. Preuzeo sam zamišljeni kvadratić od nje pažljivo, što sam pokazivao licem i pažljivim kretnjama.

Ali, primio sam nešto što je imalo težinu, kakvoću i bilo doista stvarno!

Zamalo da sam TO ispustio iz prstiju iznenađen, ali Sue-Lynn mi je pomogla da TO zadržim. Prstima sam TO obuhvatio, osjetivši dragocjenu toplinu i pogledao dolje u TO. U Sue-Lynninu kutiju za sve.

Trčao sam bosonog kroz travu koja je šuštala. Košulja mi je lepršala kada sam obišao drvo jabuke. Topli vjetar strujao mi je pored ušiju i škakljao me. Moje srce je poskočilo i istopilo se od zadovoljstva kada su me njegove ruke...

Zatvorio sam oči i progutao knedlu dok sam rukom čvrsto držao kutiju za sve.

— To je prekrasno! — prošaputao sam. — To je doista prekrasno, Sue-Lynn. Gdje si je dobila?

Ona brzo trže ruku.

— To je moje — reče prkosno. — To je samo moje.

— Svakako — rekoh brzo. — Budi pažljiva. Nemoj je ispustiti.

Ona se blago nasmiješi kada je načinila kretnju kao da je sprema u džep.

— Neću — ona se potapše po džepu vraćajući se na svoje mjesto.

Slijedećeg dana bilo ju je strah da me pogleda, možda iz bojazni da bih mogao nešto reći ili je pogledati upitno, ili je podsjetiti, što bi sada bila neka vrst izdaje, ali kada sam se ja samo uobičajeno nasmiješio bez odavanja naše tajne, primirila se.

Jedne večeri, nekoliko dana kasnije, kada sam se naslonio na mjesečinom obasjani prag na prozoru i pustio da mi kosa načini sjenu na licu, sjetio sam se kutije za sve. Da li bih je i ja mogao načiniti? Da li bih i ja mogao zaokružiti to bolno iščekivanje, to izvan dohvata u životu, taj tihi krik u meni da ga pretvorim u kutiju za sve? Povukao sam ruke s prozora, načinio kvadrat prstima i palcima i tako sam zaokružio dio horizonta u tami. Zurio sam u praznu pačetvorinu dok mi nisu zasuzile oči. Uzdahnuo sam i nasmijao se gorko i prstima uokvirio lice gledajući u noć. Imati magiju tako blizu, osjetiti je kako

vam škaklje po prstima, a opet biti tako ograničen da je ne možete dohvatiti.

Mnogo kasnije Alfa je uspjela da me ponovo natjera da se zabrinem za Sue-Lynn.

Imali smo radni sastanak jednog jutra dok su djeca trčkarala po dvorištu na svježem zraku. Ona mi sikne u uho.

— Koja je od njih? Ona mala nenormalna.

— Nemam nenormalne djece — rekao sam oštrim glasom. Tek sam tada shvatio na koga misli.

— Pa, ja ipak držim abnormalnim zuriti u prazno. — Gotovo se mogao osjetiti otrov u njezinim riječima. — Koja je?

— Sue-Lynn — rekao sam oklijevajući. — Igra se sada pokraj ograde.

Alfa ju je promatrala od glave do pete, dok se Sue-Lynn u kratkoj suknjici, koja joj je jedva pokrivala ružičaste nožice, igrala »Škole«. Alfa pljesne smežuranim rukama i puhne u njih. — Pa ona djeluje dosta normalno — reče.

— Ona je normalna! — odrezao sam oštro.

— E, pa neka me vrag odnese! vikne Alfa. — Ti si kazao da nije normalna, a ne ja!

Zvono je spasilo Alfu od neugodna nastavka. Ne znam nekoga tko bi bio tako duboko nesvjestan osnovnih stvari, a tako osjetljiv na tričarije. Ali, ona je ponovo uspjela da me uznemiri, što se tiče Sue-Lynn, i ta je zabrinutost došla do punog izražaja nakon nekoliko dana.

Sue-Lynn je došla u školu pospana i vrlo tiha. Nije izradila domaću zadaću i zaspala je za vrijeme odmora. Krivio sam za to TV i pretpostavljao da će sve biti u redu čim se dobro ispava. Ali, slijedećeg dana Sue-Lynn je briznula u plač i tresnula Davida tako da je pao.

— Zašto, Sue-Lynn! — Digao sam Davida s poda i uhvatio Sue-Lynn za ruku. Ona se istrgne i ponovo baci na Davida. Zgrabila ga za kosu i gurnula svom snagom prema zidu, zatim je pesnicama pokrila oči i sama otišla u magareću klupu, okrenula glavu u kut i tiho jecala.

— Što se to dešava? — pitao sam iznenađenog Davida koji je sjedio raširenih nogu na podu i jednom se rukom držao za glavu. — Što si učinio?

— Rekao sam samo »lupežova kćerka« — reče David. — Tako je pisalo u novinama. Mama mi je kazala da je njezin tata lupež. Zatvorili su ga jer je opljačkao jednu benzinsku stanicu. — Na licu mu se vidjelo da ne zna treba li plakati ili ne. Sve se dogodilo tako brzo da još nije ni znao je li ozlijeđen.

— Nije lijepo tako nekoga vrijeđati — rekao sam nemoćno. — Sjedi na svoje mjesto. Ja ću se kasnije pobrinuti za Sue-Lynn.

Ustao je hitro i trljao svoju glavu sjedajući na mjesto. Razmišljao je kako bi od toga napravio što veću predstavu, ali nije znao kako. Grčio

je lice ne bi li potekla još koja suza ali suza nije bilo.

— Odurne djevojke — mrmljao je dok sam gledao prema Sue-Lynn. Držao sam je na oku slijedećih pola sata dok sam nastavio rad u razredu. Prestala je jecati i ramena su joj se opustila. Držala je ruke u krilu i znao sam da se tješi svojom kutijom za sve. Pokušao sam razgovarati s njom kasnije, ali ona je bila tako zatvorena i toliko očajna da nismo mogli uspostaviti kontakt. Sjedila je tiho i gledala u mene dok su joj se ruke tresle u krilu. Čovjeka zaboli srce kada vidi da se dječje ruke tako tresu.

To poslijepodne digao sam glavu s knjige koju sam im čitao, privučen kao nekim krikom da bih spazio Sue-Lynnine zaplašene oči. Pogledala je okolo začuđeno, a onda ponovo u ruke, u prazne ruke. Otišla je do magareće klupe i pružila ruku ispod klupe. Vratila se na svoje mjesto s rukama kao da nosi nevidljivu težinu. Prvi put, očito, morala je otići po svoju kutiju za sve. To me je zbunilo tako da mi je bilo neugodno cijelo poslijepodne.

U toku dana suđenja vodio sam posebnu brigu o Sue-Lynn. Ona se ponovo priklonila svojoj kutiji za sve. I uvijek kada je trebala kutiju, morala je otići po nju ako ju je ostavila negdje.

Sve se češće protiv volje budila iz tih snova otvorenih očiju. Napokon je došao dan kada sam je morao protresti da bih je probudio.

Posjetio sam joj majku, ali me ona nije mogla, ili nije htjela razumjeti. Osjećao sam se kao da sam neki lovac na senzacije koji je želi odvojiti od misli na muža, iako ga nisam ni spomenuo, ili možda baš zato što ga nisam spomenuo.

— Ako nije dobra, samo je istucite — reče ona umorno, prebacivši malo dijete u naručju s jedne strane na drugu.

— Slažem se sa svim što učinite. Ja sam već iscrpljena. Nemam više snage i za djecu.

Dakle, Sue-Lynni je otac osuđen na zatvor. Slijedećeg dana u školi poslije prvog sata dođe mi David nespretno na prstima i prošaputa mi hripavo: — Sue-Lynn je ponovo zaspala otvorenih očiju, učitelju.

David se vrati na svoje mjesto pokraj Sue-Lynn koja nije ništa opazila. On je dirne prstom. — Rekao sam ti da ću te prijaviti.

I pred našim zgranutim očima ona se prevrne sa stolice kao neka lutka. Pala je na pod i ležala dalje smireno kao mala lutka od kartona s jednom rukom držeći nešto nevidljivo. Rastavio sam joj prste i gotovo sam zaplakao, osjetivši kako je nestalo čarolije pod mojim teškim dodirom. Odnio sam je dolje u ambulantu i tu smo je obrisali mokrim ručnicima. Konačno je otvorila oči.

— Učitelju? — prošaputala je jedva čujno.

— Da, Sue-Lynn — uzeo sam njezine ruke u svoje.

— Učitelju, ja sam skoro pala u moju kutiju za sve.

— Ne, ne bi mogla — odgovorio sam. Ti si prevelika.

— Ali, tamo je i moj tata — reče ona. — Tamo smo živjeli.

Pogledao sam joj blijedo beskrvno lice. Možda je u mojim riječima bila izražena sva iskrena briga za nju. Nadam se da u njima nije bilo ni zavisti ni utjecaja Alfinih opaski kada sam nastavio čvrstim glasom.

— To je samo igra — rekoh. Njezine ruke se trznuše iz mojih. Vidio sam da je nezadovoljna. — Ta tvoja kutija za sve je samo za zabavu. To je kao Davidov konjić kojeg drži u klupi, ili Jackov mlazni avion, ili kada se igrate s velikim medom za vrijeme odmora. To je igračka, ali to nije stvarno. Ne smiješ misliti da je stvarna. Kutija je samo za igru.

— Ne! — povikala je mala. — NE! — vikala je prkosno i digla se s ležaja gledajući nas očima otečenim od plača. Potražila je rukom pod jastukom i ispod pokrivača kojim je bila pokrivena.

— Gdje je? — upitala je plačnim glasom. — Gdje je? Vratite mi je, učitelju! — Ona se nagne prema meni i rastvori mi sklopljene ruke. — Gdje ste je stavili? Kamo ste je sklonili?

— Ne postoji kutija za sve — rekao sam mirno držeći je na svojim grudima i osjećajući kako se lomi i moje i njezino srce.

— Vi ste je uzeli! — grcala je. — Vi ste mi je oduzeli! — Otrgla mi se iz ruku.

— Zar joj ne možete to vratiti? — pitala me je šapatom bolničarka. — Ako je tako nesretna bez nje? Bilo što...

— To je samo imaginacija — rekao sam namrgođeno. — Ne mogu joj vratiti nešto što ne postoji.

Premlada je! — pomislio sam ogorčen. Premlada je da bi znala kako su želje srca samo igrarije.

Dakako liječnik nije kod nje našao ništa neprirodno. Majka je prešla preko toga kao preko sitnice i Sue-Lynn se slijedećeg dana vratila u školu, tanana, ravnodušna. Gledala je kroz prozor odsutno s rukama položenim na klupu. Zakleo ssun se sam sebi da nikada, nikada više neću oduzeti nekome njegovo vjerovanje, a da mu ne nađem u zamjenu nešto bolje. Što sam pružio Sue-Lynn? Što sada ima bolje od onoga šio sam joj oduzeo? Otkuda mogu znati nije li ta njezina kutija za sve bila jedina mogućnost da svlada sve grubosti stvarnosti? I što sada kada sam joj to oduzeo?

No, uskoro je ponovo počela normalno učiti, pa i igrati se. Počela se ponovo smiješiti, ali nije bilo pravoga smijeha. Nastavila je normalno dalje, osim što je ostavljala dojam ugasnute svjetiljke. Plam je otišao zauvijek kamo je otišlo i povjerenje i vjerovanje. Nije više dijelila svoje osmijehe meni niti je imala ljubavi napretek. Njena su ramena uvijek izmicala mojem dodiru.

I onda sam jednoga dana shvatio da Sue-Lynn pretražuje našu učionicu. Kriomice, povremeno, iz dana u dan, pretraživala je svaki kutak učionice. Pretražila je svaku kutiju s igračkama, svaku hrpicu

gline, svaku policu i ladicu, svaku torbicu. Metodički je pretraživala iza svakog reda knjiga i svaku klupu, dok napokon nije pretražila sve, osim mojeg stola. Pojavljivala se svaki put kraj mojeg lakta kada sam otvarao neku ladicu. Oči su joj hitro pretražile svaki kut ladice prije nego što sam je zatvorio. Ali, kada sam htio da joj uhvatim pogled, ona je odmah gledala u stranu i uvijek bi našla prikladan izgovor zašto je došla k meni.

Ona ponovo vjeruje u tu kutiju. Nije mogla prihvatiti da je kutija nestala. Ona ju je ponovo htjela imati.

Ali, ona je ipak nestala, mislio sam nezadovoljan sam sa sobom. Ona je stvarno nestala. Uistinu nestala.

Glava mi je bila teška od mučna sna i tuga me je ščepala potpuno. Iščekivanje je teret koji se jedva može podnijeti. Dok su ostala djeca veselo zamorila, igrajući se sretno, bludio sam pogledom kroz prozor, sve dok nisam uspio da se sam sebi nasmijem. Smijeh je prijetio da se pretvori u nešto drugo, pa sam se zato brzo vratio za svoj stol.

Mogao sam i sada kao i u bilo koje drugo vrijeme da raščistim stol, pomislio sam. Pronašao sam kredu u boji za koju sam već mislio tko zna gdje je nestala. Pružio sam ruku u duboku donju desnu ladicu. Tu je bilo svega i svačega. Nekih slika, fotografija, slomljena praćka, neka nagrizena crvena guma, spužva, neke poderane teke, nekakva čarapa, spajalica, mala lopatica za ugljen, plastičan pelikan s velikim uhom. Ispod svih tih tričarija napipao sam nekakvu pačetvorinu. Ah, to bi mogao biti onaj komad plastelina koji se izgubio! Razgrnuo sam papire i podigao ruku s kutijom.

Bili smo ponovo zajedno. Napolju svijet je bio čarobno lijep. Vjetar je blago puhao kroz prozore. U nutrini sve brige i iščekivanja, svaka razdvojenost i usamljenost nestale su i bile zaboravljene, veličina im se smanjivala nježnošću sklopljenih ruku i nigdje više nije bilo straha od razdvajanja, nigdje potrebe da se bude bez toga. To je bio sretni završetak. To je bila...

Pa to je bila Sue-Lynnina kutija za sve!

Srce mi se smirilo kada je san iščezao... i opet počelo tući kada sam to shvatio. Pa ja sam je imao sve vrijeme ovdje! U svojoj ladici za sve i svašta!

Ustao sam potresen, prikrivajući nevidljivu kutiju rukom. Sjeo sam i stavio pažljivo kutiju na stol, pokrivajući je dlanovima. Pogledao sam Sue-Lynn. Ona je završavala crtanje. Bila je vrlo savjesna ali bez veselja. Sada će ponovo sjesti mirno i čekati sve dok joj ne kažem da radi nešto drugo.

Alfa bi to prihvatila. I bilo je moguće da je Alfa jednom u svom ograničenom načinu mišljenja imala i pravo. Možda su nam potrebne halucinacije da bismo se pokretali, svi mi, osim takvih, kao što je Alfa. Ali, ako idemo tako daleko da pokušavamo sebe prisiljavati i gurati u

nepostojeći svijet mašte i želja...

Sjećam se kako je Sue-Lynn pala kao lutka sa svoje stolice. Iz neke velike unutrašnje potrebe ona ju je pronašla ili izmislila? Tko bi to mogao znati? Nešto tako opasno za jedno dijete. Mogao sam vrlo lako da joj vratim tu sreću i radost ali po koju cijenu!

Ne, dužnost mi je bila da zaštitim Sue-Lynn. Samo zrelost, zrelost rođena iz tuge i osamljenosti koju je Sue-Lynn tek počela upoznavati — mogla je preuzeti da se koristi kutijom za sve, razumno i bez opasnosti.

Srce mi je počelo snažno udarati kada sam počeo micati ruke i spuštati dlanove s vrha oblikujući stranice te...

Sjedio sam za stolom uzdrhtao, bez daha, vlažnih dlanova s osjećajem kao da sam bio vrlo daleko od ove male učionice. Možda sam i bio. Možda sam bio tamo gdje sam mogao vidjeti sva čudesa ovoga svijeta u jednom jedinom trenutku.

— Sue-Lynn — pozvao sam je. — Dođi ovamo kada budeš gotova.

Ona je kimnula glavom bez osmijeha. Pospremila je svoje crtaće papire, spremila škare i došla do mog stola.

— Imam nešto za tebe, Sue-Lynn — rekoh otkrivajući kutiju.

Oči joj se zaustaviše na stolu. Gledala je nezainteresirano u mene. — Završila sam crtanje.

— Da li ti se sviđalo?

— Jest — odgovorila je. Bila je to čista laž.

— Dobro — slagao sam i ja. — Ali pogledaj ovamo. —Prstima sam zaokružio kutiju za sve.

Ona duboko uzdahne i sva se ukoči.

— Našao sam je — rekoh brzo, plašeći se da se razljuti. — Našao sam je na dnu svoje ladice.

Naslonila je glavu na stol čvrsto stisnutih ruku, s očima uprtim u kutiju, dok joj je lice bilo bijelo od uzbuđenja koje se može vidjeti na dječjim licima kada očekuju Djeda Mraza.

— Mogu li je dobiti? — prošaputala je.

— Pa, tvoja je — rekao sam pružajući je.

No ona se naslonila na ruke i pogledala me u oči.

— Mogu li je doista imati? — upitala je ponovo.

— Možeš! — Bio sam već malo nestrpljiv.

— Ali... — Zatreptala je očima. Osjetila je moju rezervu još prije nego što sam to izrekao. — Ali nikada ne smiješ pokušati da opet uđeš u nju.

— U redu — izgovorila je s uzdahom olakšanja. — U redu, učitelju.

Uzela je kutiju i s mnogo je ljubavi stavila u svoj mali džep. Okrenula se i vratila se u klupu. Osmjehnuo sam se. Činilo mi se da joj je sve odjednom postalo ljepše i da je natrag otišla na krilima. Sve je oko nje zablistalo i ona je ponovo bila stara Sue-Lynn. Jedva je

dodirivala pod nogama dok se vraćala na svoje mjesto.

Uzdahnuo sam i na površini stola prstima označio približno veličinu kutije za sve. Što će Sue-Lynn izabrati da pogleda kao prvo? Kako će joj to izgledati, kao kap vode poslije suše?

Bio sam iznenađen kada sam malu spazio pokraj stola i svoje ruke. Bila je to Sue-Lynn s prstima pažljivo uokvirenim ispred sebe.

— Učitelju — kazala je tiho, sva ravnodušnost i potištenost je nestala. — Kada god zaželite moju kutiju za sve, samo mi recite.

Bio sam bez riječi i iznenađen što joj ne mogu ništa odgovoriti u taj čas. Ona je već, vjerojatno, imala vremena da pogleda u kutiju za sve.

— Pa, da, hvala ti, Sue-Lynn — jedva sam promucao. — Hvala ti mnogo. Vrlo bih je rado ponekad posudio,

— Hoćete li je sada? — upitala je nudeći je.

— Ne, hvala ti — rekao sam dok me nešto stezalo u grlu. — Ja sam već dosta gledao. Samo ti gledaj.

— U redu — promrmljala je.

Stidljivo je prislonila obraz uz moje grudi. Pogledala me toplim iskrenim očima i odjednom mi obgrlila vrat u kratki nespretni zagrljaj.

— Pazi! — prošaputao sam joj na uho — da je ponovo ne izgubiš!

— Ne, neću — odvralila mi je s osmijehom — Neću nikada više, nikada više.

(Objavljeno prema dogovoru sa GPA München)

DAXBR

Evelyn E. Smith:

Daxbr

Preveo *Nikola Popović*

Na putu do podzemne željeznice George je naletio na malog čovjeka iz Planetarija. Povremeno ga je sretao kada bi išao u knjižnicu i sada su već došli do tog stupnja da su jedan drugom kimnuli kad bi se susreli, iako ni jedan nije pokazivao želju da se upoznaju pobliže. George nije ni razmišljao o tome da li maleni čovjek doista dolazi iz Planetarija. On je, vjerojatno, stanovao negdje u blizini. Svaki put kada bi ga George sreo, iako je to bilo izvan Planetarija, uvijek bi pomislio o njemu kao o »malom čovjeku« iz Planetarija, ako bi o njemu uopće razmišljao.

Biti maleni čovjek u Georgeovim očima značilo je biti vrlo niska rasta, jer je on sam bio dosta malen. Fizički obojica su imala mnogo sličnosti. Obojica su nosili naočale s debelim staklima, no Georgeova su stakla bila čista, dok su onog drugog čovječuljka bila metalizirana i gotovo tamna. Budući da je uvijek hodao pognute glave i ramena, oči su mu se mogle vidjeti samo načas, a tada kao da je vrcala vatrena iskra iz dubokog izvora. Ali George je rijetko pomišljao da gleda u nečije oči. Činilo mu se tada kao da prodire u tuđu intimu.

Ta su dva čovjeka silazila stepenicama metroa, ne u korak, i svaki je želio da se udalje što pristojnije, a nijedan nije znao kako da to izvede.

— Neugodan dan — progovori napokon George.

— Pa nije baš ugodno — prozbori drugi tankim glasom.

»Čudan naglasak«, pomisli George. Nikako nije mogao otkriti kakav je, jer čovječuljak nikada nije govorio mnogo. Ali, Georgea je to uvijek iznova mučilo. Međutim, bio je suviše uglađen da bi stranca upitao koji mu je materinski jezik, iako je mogao to učiniti, dakako ističući pri tom da ga to zanima iz posebnih, opravdanih razloga.

Vlak je ušao u stanicu upravo kada su stigli na platformu. Nesumnjivo, sjeli bi što dalje jedan od drugoga, kad bi to mogli

učiniti, ali slobodna su bila samo dva mjesta na jednoj klupi. Ako bi netko ostao stajati, onaj drugi bi se vjerojatno uvrijedio. Čovječuljak iz Planetarija je bio brži i zauzeo je mjesto pokraj prozora, što je bilo povlašteno mjesto još iz dana kad su svi vlakovi saobraćali na površini Zemlje i kad se nešto moglo i vidjeti, nešto osim mrkle tame tunela i ponekog vlaka koji bi protutnjao u suprotnom smjeru.

Čovječuljak je odmah izvadio nekakavu omotnicu iz džepa, rastvorio je i počeo čitati — očiti znak za Georgea da je svaki razgovor bio nepotreban. George, koji je i sam razmišljao kako da odvrati stranca od daljeg razgovora, bio je uvrijeđen. Da se sjetio, da i sam uzme nekakve novine otvorio bi ih s velikim užitkom. No sada mu je jedino prostalo da čita naslove u novinama koje su drugi držali u rukama, zaokupljen potragom za novim riječima.

Novinski naslovi su mu uvijek bili dragocjeni izvor vrijedna materijala za križaljke, naročito oni iz TIMESA, koji je donosio najnovije vijesti i objavljivao nova imena, ako su bilo što značila. Većina imena azijskih i južnoevropskih državnika završavala su obično samoglasnicima, što je tako rijetko u engleskom jeziku. Dakle svaki novi politički sastanak bio je veliko uzbuđenje za virtuoza križaljke. George nikada nije osjećao odbojnost ni prema Rusima, jer koji je drugi narod imao toliko šarmantnih završetaka imena — na — ov?

Zatim se zagledao u nekoga tko je upravo sada ušao u metro s posljednjim izdanjem novina. Pala je francuska vlada. Iako je brzo prihvaćao nova imena u politici, George je držao da su Francuzi pretjerali. Svaki put kada bi im pala vlada, on je to osjećao kao udarac nanesen osobno njemu: morao je revidirati cijelu diplomatsku listu koju je tako brižljivo već bio sredio po abecedi. Morao je ispravljati križaljku koju je namjeravao to poslijepodne poslati TIMESU. Opis »francuski premijer« morao je mijenjati u »bivši francuski premijer«, a vrlo lako i u »budući francuski premijer«. Teško je vjerovati Francuzima. Nisu mu se sviđali. Držao je da je njihova politička nestabilnost izraz pomanjkanja uljudnosti i ispravna mišljenja. I nije se čudio što u Francuskoj križaljke nisu tako popularne kao u Americi.

NEVOLJA JE S TOBOM, DRAGI MOJ ALMUSE, ŠTO
NEMAŠ DVOLJNO DAXBRA.

George je pocrvenio kad je opazio da ga gleda susjed. Iako je brzo skrenuo pogled, uočio je kako čovječuljak važno savija pismo i sprema ga u džep.

U svom razmišljanju o hirovitosti francuske politike, George je počinio strasnu društvenu grešku. Dopustio je svom pogledu da odluta, iako nehotice, u nečiju privatnu prepisku.

Trebalo je da zaboravi svaku informaciju koju je dobio na tako nedoličan način, ali nije mogao zaboraviti riječ DAXBR. To je bila tako dobra riječ, sa samo pet slova i s jednim samoglasnikom, štoviše,

završetak je bio tako neobičan XBR.., Mogao bi se zakleti da bi ta riječ križana s imenom NIXON, dala izvrsnu križaljku. Odmah ju je počeo sastavljati.

Bio je sretan što je uspio ubaciti u tu križaljku jednu glumicu i jednog člana vlade.

Mora biti da je to strana riječ, koju je pisac pisma Almusu upotrijebio da bi istakao neku nijansu ili značenje za koje je nije bilo precizne riječi u engleskom.

Zbog toga je bila manje upotrebljiva, jer su se na strane riječi obično svi mrštili. Međutim, to je bila mala dnevna križaljka, strani izrazi su dopušteni ponekad u velikim i mnogo kompliciranijim križaljkama nedjeljom.

Napokon, poslije tako mnogo raznoraznih stranih i čudnih riječi, nitko se ne bi smio ljutiti na običnu riječ DAXBR.

Ali, iz kojeg je jezika ta riječ? Nije mogao jednostavno pitati Almusa... i na kraju krajeva što je značilo ono Almus? Je li to bilo ime ili prezime? Najbolje bi bilo da sve zaboravi vezi s tom riječi, a i samu riječ. Pokušao je da svoju pažnju usmjeri na različite plakate i oglase po vagonu i postigao je čudan efekt — složio je dosta dobru križaljku koju je mogao poslati za nedjeljni broj TIMESA... ali nije mu išlo od srca.

Obojica su izašla iz metroa nedaleko od biblioteke.

— Mogla bi i kiša — reče George tek da nešto kaže.

— A ne bi bilo ni čudno — odvrati drugi.

Kad bi Georgeu samo uspjelo otkriti njegov akcent... jer je vrlo vjerojatno da je DAXBR riječ iz njegova materinskog jezika...

Rastali su se pred bibliotekom. Almus je otišao u telefonsku kabinu, a George u referalni centar na trećem katu.

Morao je pogledati u Websterov rječnik. Dakako, nije ju našao u rječniku. Bio bi iznenađen da ju je našao, jer se nije sjećao da ju je ikada zapazio u Websteru, iako je dva puta pročitao cio rječnik. No bez obzira na to, pravi učenik uvijek provjerava još jednom.

George je onda pregledao rječnike francuskog, njemačkog, talijanskog, španjolskog, poljskog, švedskog, albanskog, nizozemskog, rumunjskog, malajskog, katalonskog i provansalskog jezika. Nije tu riječ našao ni u jednom. Pomogla mu je bibliotekarka, njegova znanica. Zajedno su pregledali rječnike ruskog, arapskog, japanskog, kineskog, grčkog, velškog, hebrejskog, hindustanskog, armenskog, bugarskog, mandžurskog, telugu, arapaho, kabilskog, joruba, singaleškog, votjaškog i bantu jezika. Nisu je našli ni u jednom od tih rječnika.

— Nema koristi, George — reče ona napokon. — Ako je ne možemo pronaći, onda takve riječi ni nema. To mora da je izmišljena riječ.

— Zar ljudi IZMIŠLJAJU riječi? — zapita George začuđeno.

— Pa, svakako. Zar nikada nisi izmislio riječ kada si bio malen? Nasmiješila mu se.

George odmahne glavom.

— Dakako da nisam — reče strogo.

Očito je bilo da mu ni biblioteka ne može pomoći. Toliko je vjerovao u nju, a ona ga je iznevjerila kad mu je najviše bila potrebna.

DAXBR ga je tako zaokupio da je zaboravio na informaciju zbog koje je zapravo i došao u biblioteku. Bez razmišljanja otputi se niz stepenice, izađe iz biblioteke i krene šestom avenijom. Almus je također krenuo istim putem.

— Čudna podudarnost — pomisli George. Nikada nije ni pomislio da bi ga onaj drugi uopće mogao čekati. Ljudi ne rade takve stvari.

— Pa, eto, ne pada kiša — reče George.

— Mohogla bi i pahađiti — odgovori Almus. Bio je neuobičajeno razgovorljiv. — Johoš je rahano. Jooš se mnoogo stvaari moože deesiti.

— Da — složi se George i namršti. Almus je sada izgovorio tri cijele rečenice, ali George nije mogao otkriti otkuda taj akcent.

Zajedno su sišli niz stepenice u metro, bez riječi su ubacili karte u kutijicu prije izlaska na peron. Zajedno su stajali na peronu čekajući vlak. George se nije više mcgao suzdržati.

— Oprostite, gospodine Almuse — izgovori na dušak — znam da je ovo vrlo neuljudno od mene, ali sasvim sam slučajno pročitao jednu rečenicu u vašem pismu malo prije... u metrou.

— Da? — Almus podiže glavu tako da su debela stakla sada iskosa gledala Georgea. Iza njih bljesnule su oči kao užarene kugle.

— Iznenadila me jedna riječ: DAXBR...

— DAXBR — ponovi Almus. — To znači — počeo je tumačiti jednoličnim metalnim glasom — hrabrost... poduzetnost... ini . . c. . ijativa. Verlo je teško to rastumačiti vašim jezikom, nemate pravi ekvivalent.

— Smijem li zapitati koji je to jezik?

— Oh... možete ga zvati marsovskim.

— Hm — zamisli se George. — A osoba s kojom se dopisujete je također Marsovac.

— Da i usto budala. — Ton i intonacija Almusova glasa nisu se mijenjali, ali kako je govorio brzo, bilo je očito da je vrlo uzbuđen. Reklo bi se da je bio ljutit. — On bi sam mogao biti malo DAXBR, to jest malo oprezniji. Upozorili su nas da se koristimo samo engleskim jezikom da ne bismo postali sumnjivi. Ali on, taj JERUZLIK, bio je neoprezan i stavio je jednu marskovsku riječ. Eto, vidite, vi sada sumnjate. Moram sada planirati invaziju za danas. A bio sam je

planirao tek za mjesec dana.

— Možda je upravo to i htio — reče George nagađajući i stavljajući stvari na pravo mjesto. — Možda je on namjerno upotrijebio tu riječ, jer je želio da invazija počne danas, pa iako je on upotrijebio premalo DAXBR, prisilio je vas da upotrijebite više DAXBR.

Tamne naočale ponovo su se okrenule prema njemu. Iako mu se glas očito nije mogao mijenjati, Almus je uspio izraziti čuđenje.

— Vi, možda, imate pravo. On je uvijek htio da stvar što prije završimo, tako da bismo mogli otići kuhući. Ha, čim za vršim s uništenjem vaše vrste, osobno ću ga uništiti.

— Da, to bi bilo vrlo lijepo — reče George odsutno. Pokušao je u mislima ukrstiti riječ Marsovac, ali mu nije polazilo za rukom da završi križaljku.

Vlak stiže u stanicu. Nije bilo mjesta tako da su sjeli daleko jedan od drugoga. George se mučio da pronađe mogućnost da završi započetu križaljku, a Marsovac je bio utonuo u svoje strane i čudne misli.

Obojica su izašla na Osamdeset prvoj ulici i kimnuli jedan drugom površno. Ovaj je put George vidio jasno kako Almus ulazi u Planetarij. »Mora da je redovit posjetilac Planetarija«, pomislio je i odmahnuo glavom.

Popeo se na treći kat na kojem je imao malen ali vrlo ugodan i komforan stan. Odmah je otvorio veliki Websterov riječnik i potražio pod M.

Marsovac... imenica, hipotetični stanovnik Marsa.

Vani se začula potmula grmljavina kao od nekakve daleke eksplozije. Kuće su se zaljuljale kao čamac na vodi.

— Hipotetični stanovnik Marsa — reče Georg sebi u bradu razmišljajući i odsutno brišući prašinu koja je pala sa stropa na rječnik. — Dakle pretpostavljeni, teoretski. Ukratko baš nestvaran, bez ikakve realne osnove... Pa ipak — razmišljao je dok je drugi potres zatresao kuću. — Mogla bi se sastaviti križaljka od potpuno teoretskih riječi. — Ta ga je mi

sao strahovito uzbudila.

Bacio se na posao. Počeo je prelistavati rječnik i vaditi riječi koje su bile nestvarni pojmovi, teoretske pretpostavke.

Počeo je slagati križaljku kad se cijela kuća srušila i pokopala ga.

Giberelka

Doris Pitkin Buck:

The Giberel

Preveo *Krunoslav Poljak*

Aramere je zaspala. Njezini savitljivi prstići čvrsto su držali novu igraču — kolovrat. Kolovrati predu. Kad bi joj rekli da se odmori, ležala bi u polusim u svojoj ćeliji u hramu. Prsti su joj pri tom bili skupljeni kao da su uzeti i kao da se ne mogu pokretati. Sada se njima koristila bezbrižno. Njezin je kolovrat preo.

Bila je tako sretna da je nije zabrinuo razgovor zvjezdanih svećenika koji je dopirao u odlomcima. Duboki je gals govorio:

— Pljujem vam ja na Bombu.

— A zašto? — odvratio je netko — ta zbog nje smo evoluirali... mnogo bolje nego preci naših predaka.

— Mi ne znamo kakvi su ljudi nekoć bili. Čak su im se i kosti raspale.

— Možda u ono doba nisu imali palčeve. Čak ni nešto što bi podsjećalo na palčeve.

Aramere je dobro znala što će sada slijediti. Gotovo potpuno nepomični zglobovi na prstima svećenika udarit će tvrde ostruge koje su stršale iznad zglavaka. Dok je drijemala iscrpljena igrom dirnula je ponosno svoj palac. Bio je kao kod svih ostalih.

Ona prisloni kolovrat uz lice i reče mu da možda ono što svećenici govore nema značenja ni za same svećenike. Ili, možda to ima značenje za — ponavljala je u sebi — za Ljude-žabe. Netko joj je rekao da ti ljudi i nisu ljudi, iako se usuđuju misliti da su njihov oblik i ruke najprofinjeniji na cijelom svijetu. Disanje joj postade nepravilnije i na samu tu misao. Ta, nisu li oni niži, ponekad za cijelu glavu, nego pripadnici njezina naroda, Gibereli? Ne rade li oni danju, Ljudi-žabe, dakako?

Aramerine misli odlutaju. Noćas joj je treći rođendan. Već je u mašti vidjela igračke koje će biti njene u novom domu jer je nahoče hrama isprosila neka pomajka, slično kao što u nekim zemljama prose

djevojke da bi pristale na brak. Šaka joj je još držala kolač. Dok je čekala povratak svoje majke, usta su joj osjećala poznati okus, sladak i aromatičan.

Hodala je u tami. Na ustima je osjetila nečiju ruku. Pokuša je ugristi.

Ugriz joj nije pomogao. Šake joj pritisnu vilicu, dlanovi su stisli glavu. Pokušala je grepsti ali su joj nokti bili još mekan,i kakvi će i ostati dok ne navrši sedam godina.

U mrkloj noći su je pola gurali a pola nosili napolje. Vjetar je udari u lice. Njezino tijelo, oznojeno od pokušaja da se izmigolji i okrene, osjeti hladnoću. Usta su joj bila suha. Da joj nisu čvrsto stisnuli vilicu, zubi bi joj cvokotali.

Stranci su odnijeli Arameru daleko a zatim je spustili na nekakvom polju. Bila je prebolesna od straha da bi opazila nizove nasada što su se nejasno širili na svjetlosti zvijezda gotovo do horizonta.

— Čini se da je ta djevojka velika baš kao pravi Giberel. Ona nam je slična — prepiralo se nekoliko glasova u njezinu korist.

Donijeli su ravan, gladak, ispoliran štap i pridržali je uz njega. Bila je toliko preplašena da bi se srušila na tlo da je nisu pridržavali.

— Šezdeset mjera.

— Baš koliko Gibereli moraju biti.

— Moglo bi je se adoptirati.

— Ali ovo je nahoče monstrum iako nije patuljasta. Promatrali smo je u Kući u kojoj se štuju zvijezde. Njeni se prsti na objema rukama, kad misli da je nitko ne gleda lako miču kao u Ljudi-Žaba.

— Mogli bismo izgubiti vlastite ljudske karakteristike — rekoše glasovi u horu — ako otvorimo svoje klanove nečem za što se ne zna ni što je.

— Ako bi se udala za nekog pravog Giberela, tko zna, možda bi potomak bio kao Ljudi-žabe: cijelog bi dana obrađivao zemlju kao što rade crvi.

Svi su izrazili svoje slaganje gunđanjem.

— Da je mrtva, krv bi joj oporavila našu iscrpenu zemlju...

— Koja se iscrpljuje iz stoljeća u stoljeće — pjevuckali su glasovi kao u nekom obredu.

— Njezino tijelo bi moglo hraniti biljke koje smo prisiljeni dijeliti s Ljudima-žabama kojima su prsti puni blata.

— Najbolje bi bilo da tako i učinimo — javi se neki neljubazni glas — jer nikad nećemo biti sigurni hoće li njezin porod biti pravi.

Aramerine se oči otvoriše širom. Ona opazi na rubu gomile dječaka godinu-dvije starijeg od sebe. Pokušao joj je vratiti hrabrost gestama ali je bio premalen da joj pomogne.

Svi su zurili u nju u tami.

— Tko je u stoljećima postojanja čovječanstva imao takve oči? —

Ona osjeti neprijateljstvo kao da je pala u ledenu vodu koja joj se zatvorila iznad glave. Tako je pala u vodu jednog prosinačkog dana.

— Kad zatvori oči — reče neki blaži glas — lijepa je kao Giberel. Možda je ona napušteno dijete.

— Ne! Odaju je te ruke.

— Zašto bismo onda to žapče ostavili na životu? Što čekamo? — javio se ponovo onaj neljubazni glas.

Aramere se počela koprcati očajnički. Zabila je palce u mekanu zemlju polja i pokušala skočiti prema naprijed. Svjetlost zvijezda joj je pomogla da vidi. Narančasta svjetlost zvijezda. Svjetlost zvijezda kao najcrvenija ruža. Zvijezde su joj bile prijateljice, u to je bila sigurna. Ona duboko udahne spremna potrčati ako stisak tvrdih ruku koje su je držale makar i malo popusti.

— Što čekamo? — opet upita neljubazan glas. Ruke je stegnu još jače.

— Kako ćemo je ubiti? — Taj je glas bio hladan.

— Slomiti šiju i ostaviti tijelo?

— Zakopati! Onda će hraniti ono što ovdje raste — a zatim, povišeno: — Zakopajmo je živu!

— Dignite ruke. Dignite ruke da odlučimo kako će umrijeti ovo dijete. Slomiti šiju? — Grobna tišina. Sva ukočena Aramere opazi tri ruke kako se polako stežu u šaku i dižu iznad vitkih tijela. »Propast! Propast tebi«! — vriskale su šake. Željela je pokriti rukama svoje velike oči kako ne bi vidjela taj vrisak šaka. Skvrčila se u ledenoj stravi. Ne bi mogla učiniti ništa čak ni da joj je tijelo bilo slobodno.

— Pokopati je živu? — Ruke poletješe uvis. Mnogo njih. Mnogo.

Što je to »pokopati«?

Ruke su je još držale. Ali, sada su se neki od onih koji su je okruživali sagnuli, a ruke slične lopati grabile su zemlju i oblikovale je u kuglice. Zatim su ih slagale uz rub udubljenja. Gibereli su zujali: tiha turobna glazba.

— U ljubavi majke skriva se mnogo podmuklosti — javi se opet onaj hladni glas. — Jalova je žena čeznula za ovim smrtonosnim zalogajem. Njezina čežnja ju je primamila do Kuće u kojoj se štuju zvijezde.

— Unakažena plazma, začeta u zlu, sada je ovdje — doda drugi glas. — Donijeli su je zbog posvojenja, žrtvovanja, zbog bilo čega za što osjete da je Volja Zvijezda, Jalova Giberelka je našla to žensko dijete...

Vrisak raspara noć. Stisak na Aramerinu tijelu malo popusti. Tople se ruke oviju oko nje: njezina nova majka. Aramere poče jecati. Vrele suze su izbile da operu svu studen u najmrklijem dijelu noći.

— Ne smijete ubiti moje nahoče, bilo ono ili ne bilo pravi Giberel — a zatim gotovo posprdno — a što je uopće Giberel? Nitko ne zna

čak ni što znači ta riječ. — Njeno se značenje, kao i mnogih drugih riječi — netko vikne — izgubilo kad je pala Bomba. — No većina ju je pokušala prisiliti psikanjem da šuti.

— Kažem vam svima da ona vrijedi mnogo — nadvikivala je galamu Aramerina majka.

— Što bi ona vrijedila, luda ženo? — Hladnoća opet okruži Arameru kao ledena voda.

Ruke njezine majke zagrle je jače. Toplije.

— Ona posjeduje magiju plodnosti. Moć o kojoj govore naše legende. Skinite ruke s nje. Opet ćemo jesti do sitosti.

— Odakle ti to znaš, ženo?

— Gledala sam je. Vidjela sam čudo. To je čudo u meni jer sam osjetila kad ste se okupili da joj nanesete zlo. Znala sam.

— I zato si dotrčala? — upita nekoliko glasova.

— Da, zato sam dotrčala.

— Bez razloga si se mučila. Donijeli smo već odluku o tom djetetu koje nije čistokrvno, iako je visoko i slično javorovu stablu. Ona je prijetnja koju valja uništiti.

— Tako je — Gibereli su ponovo počeli zujati.

— Ovo nije obred. Ovo je ubojstvo.

— Pravda.

— Ti lažeš u svom ledenom grlu, Hladni Glasu. Nastavi tako i ja ću te optužiti javno.

— A ja ću spriječiti postupak protiv mene jednako lako kao što sam spriječio ovo lažno posvojenje.

— Niste me saslušali do kraja. Magija plodnosti živi u ovom djetetu. Moje su riječi istinite. Vidjela sam čudo, kako sam već rekla.

— Kakvo čudo? — svi su prestali zujati.

— Kad ona prolazi mimo hranjive biljke, ova saginje glavu. Vrlo malo, jer ona je mlada. Ali, saginje.

— Istina je — propišti Aramere.

— Bacite je u grob — naredi Hladni Glas.

— Naše legende govore o čudesima — žuborili su mnogi glasovi — o negdašnjem i o budućem obilju. Ako ima magično tijelo, možda će iz njezina groba izrasti nova biljka. Biljka s plodovima dvadeset puta većim od svih plodova koje poznajemo.

Iznenada Aramere vrisne čvrsto se pripijajući uz novu roditeljicu:

— Ja znam što mogu iako to nisam nikad učinila.

— A što? A što? Što možeš učiniti?

— Mogu gledati u zvijezde. Natren su svi šutjeli.

— Ona nam se ruga!

— Ne. Ona prenosi poruku. Aramere, šapni je meni!

— Kad gledam u zvijezde, privlačim njihovu svjetlost u svoje oči. A zatim, ako pogledam u biljku, ona će rasti. Narasti veća nego na

svjetlosti one jedne zvijezde koja sjaji od zore do večeri. — Svi su je čuli.

— Ona se ruga. Bacajte polako zemlju na nju!

— Polako.

— Polako — kao u crkvenom pojanju. Aramere je grcala zagušena.

— Još nikad to nisam učinila. Ali mogu.

Ledeni smijeh bio je odgovor. Jednako hladne ruke počele su je gurati prema plitkoj jami.

— Mogu! Mogu! — vriskala je.

Svom snagom je pružila ruke prema grmu u najbližem redu. Gotovo ga je dodirivala. Ona pogleda kroz njega a zatim uvis. Zvijezde su imale sve boje koje je ikada vidjela. Oči su ih upijale kao što usta piju vodu.

Gurali su je amo-tamo, odvlačili od biljke.

A tada se iznenada grm pruži prema njoj, duge grane počnu puzati prema sjaju njezinih očiju poput noćnih leptira koji lete prema plamenu.

— Budale! — grdila je Aramerina majka. — Zar svake noći u kojoj nema mjesečine ne stojimo na poljima s kojih se danju hrane Ljudi-žabe? Ne pružamo li tijela prema moćnom nebu i ne dižemo li prema njemu svoje čapljine vratove? A blistave čestice u našim giberelskim očima hvataju i odražavaju daleki nemir zvijezda za koji se u stara vremena, mudra vremena prije Bombe, znalo da ubrzavaju rast. Sada se krećemo slijepo pa ipak to razumijemo. Bez noćnih zvijezda i danje zvijezde malo bi se dobilo sijanjem i žetvom.

Druga se biljka pruži prema Arameri.

— Dogodilo se čudo — naglo promijeniše raspoloženje Gibereli. — Pogledajte ovu biljku! I ovu! I ovu! Ne mislite na njene žablje ruke s finim prstima. Ne mislite na njih! Sjetite se samo njezinih moćnih očiju! Štujte Arameru! — Svi otplesaše pod Aramerinim zvijezdama u noć.

Aramere se iscrpena odmarala uz svoju majku. Nije razumjela svetogrđa izgovorena tihim glasom;

— Tko zna što nam spremaju zvijezde? Promjena. Promjena. Možda nam žele vratiti ono što je razorila Bomba. — A zatim žena zaboravi zvijezde i njihove tajne. Ljubila je Arameru od svilene kose do koljena, od palca sličnog ostruzi do hitrih prstiju, kakve nijedan Giberel nije nikada ni vidio.

Aramerine su oči prenosile svjetlost zvijezda na plodine koje su Ljudi-žabe, u beskonačnom ritmu, uzgajali; danju rukama a Gibereli noću svojim očima. Svake godine, dok bi ljetinu skupljali pod suncem ili je brojili na mjesečini, prinos je bio sve veći, iako su neki govorili da zemlja nije nikad zaboravila i nikad oprostila stare ožiljke. Ostali su šaputali da bi, ako dođe neki spasilac... Tu bi šaputanje prestajalo

zbog nedostatka mašte.

Za Arameru je nastupila velika promjena. Obavljala je svoj posao.

Štovali su je gotovo kao boginju ljudi kojima je smanjila glad. Čak su joj i Ljudi-žabe podigli kuću i ukrasili je rezbarijama i slikarijama koje su prikazivale voće i jestive mahune. Oni i Gibereli pokrili su je gustim slojevima slame. Uz vrata je izbijao njen vlastiti izvor oko kojeg je bio kameni obrub. Izvor je bio zelen kao rano proljeće jer ona je bila djevica.

Navikla se primati ponude i rukotvorine. No oni koji su ih donosili, zadržali bi se samo toliko da joj se poklone, a zatim bi slagali darove u redove. Oni nisu nikad ništa čekali kao ovaj Giberel koji je sada stajao pred njom. On je ostao da pjeva kadence što su oponašale zvuk njezina imena. Neumorno je skupljao grane breskve koje će donijeti ploda. Stavljao ih je u posude uz njezina vrata. Zatim je polagao na vodu cvjetove jabuke i oni su pojedinačno plivali na bistroj tekućini. Njezina roditeljka ju je naučila slova i ona je između uzdaha izgovarala glasove svog imena.

— Koliko će još proteći zvjezdanih noći — naposljetku on upita — do trena kad ćemo ležati jedno drugome u naručju? Koliko, Aramero? Sveti krug, veliki simbol žene — on se, dok je izgovarao te riječi, duboko nakloni kao što su to činili svi Gibereli ljubavnici — bit će nacrtan da pleše na našoj svadbi.

— Nikad se neću udavati — rekla mu je u zoru kad Gibereli počinju osjećati potrebu za snom. — Nikad se neću udati — razgovijetno je rekla gledajući kako sviće.

U početku je mislio da je to stidljivost djevice. A na kraju je muškarac odlučno ali nježno zatražio:

— Reci mi zašto me odbijaš?

— Ljubljeni moj, ostavi me — odmahnula je glavom.

— Iako me zoveš ljubljeni?

— Ostavi me.

— Nikada.

— Moje bi popuštanje moglo izazvati nesreću.

— Kako?

— Bojazni me pritišću kao utezi. Osjećala sam ih još kao dijete a ovi su me odveli i htjeli pokopati. Neki je starac tada rekao da nikad neću roditi pravi plod i da je bolje da sam mrtva.

— Od želje kao što je moja može se roditi samo dobro. Naše dijete ćo biti najčistiji Giberel od sviju njih. Dokazat ću da možeš roditi pravog.

— Ali ako te iznevjerim?

— Ako se budemo usred užitka smijali, ne možeš me iznevjeriti.

Gledala ga je nijemo i sva drhtala.

— Je li te hrabrost iznevjerila dok si bila dijete i zvali te žapčetom,

čudovištem, smrtonosnim zalogajem?

— Tada sam bila sama. Nikad ne bih mogla biti hrabra za sebe i za dijete — plakala je u njegovu zagrljaju. — To ne može biti. Ne može. Ja... ja... — Ali ona se čvrsto priljubi uz njega. — Utješi me.

— Tko je pravi, rodit će pravog — reče on i poče je obožavati očima. — A sada — glas mu je postajao jači — a sada su naše duše u skladu a ja ću još samo dogovoriti naš vjenčani krug.

Aramere okrene glavu prema Ublaživačici trudova, ženi-žabi s vještim prstima, jedinoj neobičnoj vrsti kojoj je bilo dopušteno dodirnuti Gibereia i to samo u trenu njegova rođenja.

— Govorio je da iz sreće kao što je naša može proizaći samo dobro. Ali, ja sam rodila čudovište.

— Spavaj. Spavaj sada.

— Odnesi našeg sina. Reci mom mužu kad se vrati iz lova... — Aramere prestade govoriti.

— No, no. Reći ću tvom mužu da će njegov sin gađati strelicama bolje od najboljeg lovca.

— On će mrziti ovo dijete. Toliko je bio siguran da će ono biti divno.

— Zato mu reci, uz mnogo suza i jauka, kako te je u šumi silovala neka stvar koja se spustila sa zvijezda da bi gledala u tvoje duge, široke oči. Tko će znati nisu li nešto dozvale te tvoje oči? — Ona namigne.

— Laž. Najradije bih se ubila. — Aramere navuče pokrivač djetetu do podbratka i tu ga pridrži.

— Odmori se. Svaka se majka poslije poroda odmara.

— Ali, njegov otac...

— Smiri se. Misli na to kad on dođe.

Aramere se uspravi na postelji iako je bila vrlo slaba.

— Nikad mi više neće vjerovati — rekla je ledenim glasom. Zatim su joj riječi zamrle u grlu.

Ublaživačica je gurne natrag na uzglavlje.

— Popij ovo. Izvareno je od najboljeg.

— Ništa me ne može smiriti — Aramere okrene glavu u stranu, čvršće pritegne pokrivač oko djeteta. — Ništa! — Ali babica je prisili da popije gutljaj.

Kad je Aramere zaspala, Ublaživačica otkrije dijete.

— To je Giberel — šaputala je — osim ruku. Osim ruku — ponovila je nekoliko puta. Zatim zaškilji na jedno oko. Takav palac nije još vidjela ni na jednom djetetu. Mogao se kretati u krug. Dijete ga savije. Mogao je bez teškoća dodirnuti sve ostale prste. Čak se na dlanu mogao saviti nadvoje.

— To nije nikakva nesreća — reče žena novorođenčetu —s takvim palcem kao što je tvoj, što sve ne bih mogla učiniti? — ona pogleda

vlastitu ruku dok su joj prsti tapšali djetešce.

Zar sve mora uvijek ostati isto, razmišljala je, i u tom svom razmišljanju posumnjala je u sve što je ikada do tada čula. Stisnula je usne tako čvrsto da su bile samo jedna crta jer takve se misli ne smije izreći. Dovoljno je dugo bila na svijetu da bi znala kada i zašto ljudi kamenuju starice.

— Čvršći zahvat ruke još nisam osjetila. Njime bi mogao držati cijelu Zemlju. — No ona to nije rekla naglas.

Muke
s prošlošću

Phyllis Einstein:

The Trouble with the Past

Preveo *Krunoslav Poljak*

James Thomas, drugi putnik kroz vrijeme u cijelom svemiru, podigne putnu torbu u kojoj je bilo dvadeset kilograma zlata. Njezina težina pružala mu je emocionalnu sigurnost u namjeri da se stalno nastani u prošlosti. Učinivši površinu jednog zida zrcalom, preostale minute u XXIV stoljeću posvetio je posljednjoj ocjeni svog elegantnog (po modi iz 1870) odijela; bilo je u stilu koliko su to omogućili drevni crteži i fotografije. On kretnjom ruke ukloni srebrnu površinu i počne promatrati rešetkastu kuglu vremenskog stroja s promjerom od dva i pol metra; bilo je potrebno samo da stupi u nju i blistavog, lažnog života na dan 12. lipnja 2314. nestat će zauvijek. Ali prije nego se uspio maknuti, devet parova ruku u rukavima iz XIX stoljeća zgrabilo ga je odostrag.

No, to je, zapravo završetak ove priče; pravi početak i njegova stvarnost više ne postoje: prvotna je struktura kontinuuma nestala zauvijek u složenim mutacijama vremena.

Ujutro 23. listopada 2105. Ellis Andrewson imao je problema dok je dovršavao doručak. Jaja su mu neprestano padala s nemirne viljuške, kava se prolila preko prstiju kad je uhvatio šalicu. Napokon je pokušao ustati od stola, ali se stolica nije glatko povukla natrag: noge su joj zapele na popločanom podu i ona se prevrnula s treskom.

Povod njegove nervoze stajao je u uglu radionice. Sreo mu je snažno lupalo dok je zastao na ulazu da bi po tisućiti put pogledao taj predmet. Istina, nije se imalo bogzna što vidjeti, zaključio bi neupućeni promatrač: tek ormar veličina telefonske govornice od galvaniziranih metalnih ploča. No njegove neukrašene plohe mogle su generirati polje koje je omogućavalo putovanje kroz vrijeme; za Andrewsona, prvog putnika kroz vrijeme u svemiru, on je bio prekrasan.

On gurne krzneni kaput pod sjedalo koje je imalo oblik police u vremenskom ormaru. Postojala je mogućnost da nije dobro podesio vrijeme i da greška iznosi cijelih šest mjeseci. Nije želio da se smrzava zimi 2703. godine, ako se tamo ne bi pojavio ljeti. Kad su se vrata zatvorila, upalila se žarulja iznad konzole s instrumentima. On sjede na tvrdo sjedalo i pruži ruku prema preklopniku za start.

Za razliku od WelIsova putnika kroz vrijeme, Andrewson je stijenkama ormara bio vizuelno odvojen od vanjskog svijeta. On nije vidio izmjenu dana i noći niti tok godišnjih doba. Svijet mu je bio ograničen na objektivni kronometar; na kronometru su julijanski dani jurili poput simbola na kockarskom automatu, a godine su treperile uz pratnju pravilnih otkucaja, svakih šest subjektivnih sekundi jedna. Andrewsonovi prsti lupkali su po konzoli i po zidovima. Dok se približavala 2314 godina, trljao je oznojene dlanove o slabine tjeskobno očekujući svijet budućnosti.

*

Prvu polovicu trideset i šest godina svoga života James Thomas proživio je u 2314. godini. Ujutro 12. lipnja dovršio je sve pripreme za selidbu u prošlost. Ispod sjedala vremenskog stroja ležala je putna torba: bila je puna zlatnih gruda iz ujakova transmutera. U njegovoj se glavi rojila gomila povijesnih detalja što bi mogli koristiti čovjeku koji živi u 1870. godini. Odjeća iz onog doba, koju je imao na sebi, bila je vjerna koliko su to omogućili drevni crteži i fotografije. Zadovoljan izgledom i prilagodbom epohi, pregledao je svoj sferični vremenski kavez; i on, je, činilo se, bio u redu. On sjedne u sedlo od žicanih mreža i postavi upravljačku kutiju veličine dlana na desno koljeno. Jedan trenutak prsti su mu nježno poigravali po raznobojnoj dugmadi na površini kutije. Zatim pritisne jedno crveno puce.

Subjektivno — to je provjerio na svom zlatnom džepnom satu — prolaz kroz vrijeme trajao je trideset četiri minute. Za tih minuta podsjetio se svog znanja i planova. Fenomenu kretanja svijeta prema natrag nije posvećivao pažnje, iako se ono vrlo dobro vidjelo kroz rešetke stroja.

U 1870. godini on pritisne plavo dugme i spremi upravljačku kutiju u džep. Vrijeme i mjesto dolaska bili su točni, kako je i predvidio. Bacivši pogled uokrug po otvorenoj livadi, uvjerio se da u blizini nema ljudi. Odmakne sedlo, uzme torbu i izađe na travu. Odmah uredno složi žičanu kuglu i spremi je u torbu. Iz džepa izvadi zemljopisnu kartu, provjeri je li sve dobro zapamtio i uputi se prema najbližem gradu.

Svijet godine 1870. odgovarao je Thomasu Jamesu baš kao što se i nadao, pa je živio mirnim i udobnim životom imućna čovjeka. Godine 1876. oženio se s ljupkom djevojkom koja mu je rodila četvoro zdrave

djece. Napokon je, poslije sretnog života koji je posvetila djeci i njemu, ona mirno umrla u poodmakloj dobi. James Thomas je uskoro i sam preminuo, 1929. godine.

Čovječanstvo se kretalo svojim putem.

Ellis Andrewson se rodio 2075. godine. Odrastao je u obitelji srednjeg imovnog stanja i stekao vrhunsko obrazovanje u specijalnosti koju je izabrao — mehanici polja. U školi je pokazivao veliku sposobnost i originalnost, pa je pred kraj studija mnogo pridonio konačnom formuliranju teorije ujedinjenog polja; njegova kasnija karijera bila je jednako uspješna. Godine 2105. potajno je izumio vremenski stroj.

Ujutro 23. listopada te iste godine imao je problema dok je dovršavao doručak. Jaja su mu neprestano padala s nemirne viljuške a čaj mu se prolio preko prstiju kad je uhvatio šalicu. Napokon se odmakao od stola ali stolica nije glatko kliznula: noge su joj zapele na popločanom podu i ona se srušila s treskom.

Povod njegovoj nervozi stajao je u kutu radionice. Srce mu je snažno lupalo dok je zastao na ulazu da po tisućiti put pogleda taj predmet. Istina, neupućeni promatrač tu nije imao bogzna što vidjeti; bio je to samo ormar veličine telefonske govornice od galvaniziranih metalnih ploča. No njegove su neukrašene plohe mogle generirati polje koje je omogućavalo putovanje kroz vrijeme; za Andrewsona, prvog putnika kroz vrijeme u svemiru, on je bio prekrasan.

On gurne krzneni kaput pod sjedalo koje je podsjećalo na policu. Postojala je mogućnost da nije dobro podesio vrijeme i da greška iznosi cijelih šest mjeseci. Nije želio da se smrzava zimi 2705. godine ako se tamo ne bi pojavio ljeti. Kad su se vrata zatvorila, upalila se žarulja iznad konzole s instrumentima. Smjesti se na tvrdom sjedalu i pruži ruku prema startnom prekidaču.

Za razliku od Wellsova putnika kroz vrijeme, Andrewson je stijenkama ormara bio vizuelno odvojen od vanjskog svijeta. Nije vidio izmjenu dana i noći niti tok godišnjih doba. Svijet mu je bio ograničen na objektivni kronometar; na kronometru su julijanski dani jurili poput simbola na kockarskom automatu, a godine su treperile uz pratnju pravilnih otkucaja, svakih šest subjektivnih sekundi jedna. Andrewson je prstima lupkao po konzoli i po stijenkama ormara. Dok se približavala 2314. godina, grizao je donju usnicu tjeskobno očekujući svijet budućnosti.

Dvanaestog lipnja 2314. James Thomas se smjesti u sklopivu rešetku vremenskog stroja potpuno pripremljen za 1870. godinu odgovarajućim odijelom, solidnim poznavanjem razdoblja i torbom punom zlata. Pošto je uključio mehanizam stroja, udubio se u svoju budućnost i nije obraćao pažnju na vizuelne pojave putovanja kroz vrijeme.

Godine 1870. se zaustavio i našao se na predviđenom mjestu, nekakvoj praznoj livadi. On odmakne sjedalo, uzme torbu i izađe napolje.

Odjednom se zrak ispuni prodornim zveketom kao da dvije činele ekscentrično udaraju jedna o drugu. Začuđen, on ispusti torbu. Kad se okrenuo prema stroju, opazio je da se dogodilo nešto neobično. Gusto isprepletena s njegovom pojavila se druga kuglasta čelična rešetka a iz unutrašnjosti obiju buljio je u Thomasa neki muškarac odjeven u odijelo iz tog razdoblja.

Činio mu se neobično poznat

— Pa ti si ja! — promucao je Thomas.

Dva Thomasa uspjela su razmaknuti dovoljno žica da bi onaj drugi izašao iz nerazmrsivo isprepletenih strojeva. Dok su to radili, razgovarali su o svojim životima — ili, bolje, o svom životu jer se činilo da su obojica živjeli jednim životom. Naposljetku su pretpostavili da je njihova dvojnost samo nepredviđeni nusproizvod putovanja kroz vrijeme, a kako nijedan nije bio povrijeđen, odlučili su da više ne misle o toj slučajnosti.

Budući da su od samog početka bili simpatični jedan drugome, bilo je potpuno prirodno da su dalje živjeli kao blizanci, jedan pod imenom James a drugi Thomas. Svijet u 1870. godini im je odgovarao, čemu su pomogle i dvije torbe zlata, i oni su živjeli dugo i sretno, oženili se s ljupkim djevojkama, imali obitelji i podigli identične kuće jednu uz drugu. Njihovi su prijatelji neizmjerno uživali — a žene bile zbunjene — u tome što se njih dvojicu nije nikad moglo razlikovati i što se ponekad jedan od njih odazivao na ime drugoga.

James i Thomas umrli su 1929. a čovječanstvo se nastavilo kretati svojim putem.

Ellis Andrewson se rodio 2075. godine. Odrastao je u obitelji srednjeg imovnog stanja i dobio vrhunsko obrazovanje u struci koju je izabrao, mehanici polja. U školi je pokazivao veliku sposobnost i originalnost a pred kraj studija dao značajan doprinos konačnom formuliranju teorije ujedinjenog polja. Njegova kasnija karijera bila je jednako uspješna. Godine 2105. potajno je izumio vremenski stroj.

Ujutro 23. listopada te godine imao je problema dok je završavao doručak. Zobne pahuljice su mu neprekidno ispadale iz žlice a čajem si je polio prste dok je uzimao šalicu. Napokon je ustao od stola ali stolica nije glatko kliznula: noge su joj zapele za popločani pod i ona se prevrnula s treskom. Povod njegovoj nervozi stajao je u kutu radionice. Srce mu je snažno lupalo dok je zastao na ulazu da po tisućiti put pogleda taj predmet. Nije se imalo bogzna što vidjeti: samo ormar veličine telefonske govornice od galvaniziranih metalnih ploča. Ali, njegove su neukrašene plohe stvarale polje koje je omogućavalo putovanje kroz vrijeme. Za Andrewsona, prvog putnika kroz vrijeme u

svemiru, on je bio prekrasan.

On gurne pulover pod sjedalo u obliku police. Postojala je mogućnost greške u podešavanju od čak četiri mjeseca, a on nije želio da cvokoće zubima u jesen 2705. ako tamo ne stigne ljeti. Kad su se vrata zatvorila, upalila se žarulja iznad konzole s instrumentima. Smjesti se na tvrdom sjedalu i pruži ruku prema startnom prekidaču.

Za razliku od Wellsova putnika kroz vrijeme, Andrewson je stijenkama ormara bio vizuelno odvojen od vanjskog svijeta. Nije vidio izmjenu dana i noći niti tok godišnjih doba. Svijet mu je bio ograničen na objektivni kronometar; na kronometru su iulijanski dani jurili poput simbola na kockarskom automatu a godine su treperile uz pratnju pravilnih otkucaja, svakih šest subjektivnih sekundi jedna. Andrewson je prstima lupkao po konzoli i stijenkama ormara. Dok se približavala 2314. godina, pucketao je prstima tjeskobno očekujući svijet budućnosti.

*

James Thomas je zaustavio vremenski stroj 1870. godine na otvorenoj livadi. Izašao je iz njega noseći u ruci torbu punu zlata.

Odjednom je zrakom odjeknuo zveket kao da su dvije činele ekscentrično udarile jedna o drugu. On od iznenađenja ispusti torbu. Kad se okrenuo, opazio je na mjestu gdje je bio njegov kavez, nekakvu isprepletenu masu: druga naprava, identična njegovu stroju, nerazmrsivo se splela s njim. Usred te zbrke žica nalazio se muškarac obučen u kostim jednak onom u koji je bio odjeven i sam Thomas.

Taj čovjek mu se učini neobično poznat.

Thomas otvori usta da kaže nešto ali se u tom trenu pojavi još jedan kuglasti kavez povezan s prva dva s nekoliko žica svoje rečetke. I u njemu je bio jedan muškarac.

Učinio se neobično poznat.

Sva trojica su buljila jedan u drugoga.

— Vas dvojica ste ja! — reče treći James Thomas.

Ujutro 23. listopada 2105. Ellis Andrewson je imao problema završavajući doručak. Žitna kasa mu je ispadala iz žlice a kava se prolila preko prstiju dok je uzimao šalicu. Naposljetku se odmakao od stola ali stolica nije glatko kliznula: noge su joj zapele o popločani pod i ona se prevrnula s treskom.

Povod njegovoj nervozi stajao je u uglu radionice. Srce mu je snažno lupalo dok je po tisući put gledao u taj predmet. Da budemo objektivni, nije se imalo bogzna što vidjeti: samo ormar nalik na telefonsku govornicu od galvaniziranih metalnih ploča. Ali njegove su neukrašene plohe stvarale polje koje je omogućavalo putovanje kroz vrijeme. Za Andrewsona, prvog putnika kroz vrijeme u svemiru, on je bio prekrasan.

On naglo zgrabi pulover što ga je prethodne večeri ostavio na stolici — a zatim se predomisli. Podešavanje je bilo precizno. Stroj će se zaustaviti 4. srpnja 2705. i pulover mu neće biti potreban. On uđe u kabinu i zatvori za sobom vrata. Dok se smještao na sjedalo prilagođeno konturama tijela i pružao ruku prema startnom prekidaču, zasjalo je svjetlo iznad konzole.

Za razliku od Wellsova putnika kroz vrijenu., Andrewson je vizuelno bio odvojen od vanjskog svijeta stijenkama svog vremenskog ormara. On nije vidio izmjenu dana i noći ni tok godišnjih doba. Svijet mu je bio ograničen na jedan objektivni kronometar na kojem su julijanski dani jurili poput simbola na kockarskom automatu a godine treperile uz pratnju pravilnog otkucavanja, svakih šest subjektivnih sekundi jedna. Andrewson je prstima lupkao po konzoli i po stijenkama ormara. Dok se približavala 2314. godina, nervozno je grickao nokte tjeskobno očekujući svijet budućnosti.

Iznenađen, James Thomas se okrene. Zurio je u isprepletenu masu vremenskih strojeva pred sobom — dva su bila nerazmrsivo isprepletena, dok se nekoliko njih poredalo kao karike na lancu, a jedan stajao odvojeno sa strane. Buljio je u osam duplikata samog sebe koji su se svi materijalizirali u 1870. godini, u nekoliko minuta poslije njegova dolaska. Na licima svih jasno se opažala zaprepaštenost, a bio je siguran da se ona opaža i na njegovu licu.

— Ej, vi — reče jedan od njih. — Što se to ovdje zbiva?

— Odakle smo svi mi došli? — čudio se drugi.

— Džentlmeni, meni je stvar jasna — reče prvi James Thomas.

Osam se lica okrene prema njemu a on se osjećao kao da se gleda u osam ogledala.

— Svi mi držimo da je vrijeme jedan tren, tren sadašnjosti, koji putuje kroz trajanje... Nije li tako?

Osam glava potvrdi kimanjem.

— Pretpostavljamo da vrijeme prolazi slično kao kad se niže beskonačan niz zrna bisera u ogrlici. Svako zrno je tren sadašnjosti dok je posljednje u nizu. Zrna se stalno dodaju i svako je sadašnjost samo dok se ne postavi slijedeće zrno pokraj njega.

— Da, to je i moja pretpostavka — reče jedan James Thomas. — Cijeli proces možemo usporediti i s pletenjem. Bez obzira koliko je očica ispleteno, postoji samo jedna posljednja očica, samo jedna sadašnjost.

— I kao osoba koja plete — razrađivao je svoju teoriju Broj Jedan — ili osoba koja niže bisere, da bismo putovali natrag u vremenu, da bismo pretvorili neku prethodnu očicu ili crno bisera u sadašnjost, moramo rasplesti sve očice koje dolaze poslije nje, skinuti s niti sve bisere koji slijede iza njega, dok se izabrano zrno (ili očica) ne pojavi kao posljednje u nizu. Džentlmeni, time što smo izabrali sadašnjost u

1870. godini raspleli smo vrijeme. Zaustavivši se, opet smo dopustili vremenu da se plete prirodnim načinom, ali se ono ne mora plesti na isti način kao prije. Mora postojati neka izvorna stvarnost u kojoj sam ja pritisnuo dugme za sadašnjost u 1870. godini i tu se našao sam. Kad sam se zaustavio, oslobodio sam sadašnjost i ona je krenula naprijed samostalno. No, ovaj put je sadržavala novi faktor; moju prisutnost u 1870. godini.

— Nova stvarnost 2314. godine — nastavi prvi James Thomas — nije bila moja stvarnost i James Thomas koji je rođen u XXIII stoljeću nove stvarnosti nisam bio ja. Ja sam već bio ovdje i nas dvojica smo se naposljetku sreli ovdje. To je još jedanput promijenilo stvarnost i život koji sam ja vodio u XIX stoljeću bio je poništen, više nije bio dio povijesti.

I tako se sve ponavljalo, s time što je svaki James Thomas uvijek vraćao vrijeme unatrag kad bi stigao u 2314. godinu i pridružio se 1870. godine Jamesima Thomasima iz prijašnjih stvarnosti sve dok se nismo sada u ovoj rundi sreli nas devetorica.

— Zaboga — vikne jedan James Thomas. — To bi se moglo nastaviti unedogled!

— Ili, u najmanju ruku, dok neka naša grupa ne pronađe način da to zaustavi — reče još jedan. — Očigledno je da prijašnje grupe nisu uspjele ili nisu pokušale, jer su, kao grupe, bile izbrisane a naša je grupa ovdje. Naravno, za nas je stvar gotova; mi možemo krenuti svaki svojim putom, ovdje u 1870. godini, i živjeti svojim prirodnim životom. Štogod se dogodilo u slijedećim rundama, ne može utjecati na nas kakvi smo sada: članovi, da se tako izrazim, grupe devetorice. — On načini stanku. — Međutim, pomisao da prostor i vrijeme imaju kratak spoj u 2314. godini, strašno mi smeta.

— Točno! Neka se Broj Devet vrati odakle je došao i zaustavi tu zbrku!

— Zna li tko od nas tko je Broj Devet? — oni se svi kiselo nasmijaše.

Prvi James Thomas zakima glavom i reče:

— Ionako je za to prekasno. Ovo je već nova stvarnost u kojoj će se roditi Broj Deset. Jedini način da se sve zaustavi jest da se zaustavi njega!

Osam glava se u horu složiše kimanjem i idućeg trena svi se počeše penjati u vremenske strojeve. Kako je bilo uporabivo samo sedam strojeva, Dvojica Jamesa Thomasa sjela su svaki s još jednim.

— Treba da stignemo jednu minutu prije nego on krene! — vikne jedan od njih.

Na livadi više nije bilo ničega osim neobične kugle isprepletenih žica visoke dva i pol metra.

Ujutro 12. lipnja 2314. James Thomas, drugi patnik kroz vrijeme u

svemiru, završavao je pripreme za selidbu u prošlost. Njegova je torba bila puna zlata a glava povijesnih podataka. Bacio je pogled na svoje starinsko odijelo, zaključio da je u redu i pokušao ući u svoj kuglasti vremenski stroj. Ali...

Prije negoli je mogao ući, devet pari ruku devetorice Jamesa Thomasa zgrabilo ga je odostrag.

Ujutro 23. listopada 2105. Ellis Andrewson imao je teškoća dok je dovršavao doručak. Jaja su mu padala s nemirne viljuške, a kava mu se prolila po prstima dok je uzimao šalicu. Napokon se odmaknuo od stola ali stolica nije glatko kliznula: noge su joj zapele na popločanom podu i ona se prevrnula s treskom.

Povod njegovoj nervozi stajao je u uglu iadionice. Srce mu je snažno lupalo dok je zastao na vratima da po tisućiti put pogleda taj predmet. Da budemo objektivni, nije se imalo bogzna što vidjeti: samo ormar veličine telefonske govornice od galvaniziranih metalnih ploča. Ali, njegove su neukrašene plohe stvarale polje koje je omogućavalo putovanje kroz vrijeme. Za Andrewsona, prvog putnika kroz vrijeme u svemiru, on je bio prekrasan.

On gurne krzneni ogrtač pod sjedalo u obliku police. Postojala je mogućnost greške u podešavanju od cijelih šest mjeseci i on se nije želio smrzavati zimi 2705. godine, ako se tamo pojavi sa zakašnjenjem. Kad je zatvorio vrata, upalila se svjetiljka iznad konzole s instrumentima. Smjesti se na tvrdom sjedalu i pruži ruku prema startnom dugmetu.

Za razliku od Wellsova putnika kroz vrijeme, Andrewson je vizuelno bio odvojen od vanjskog svijeta stijenkama svog ormara. Nije vidio izmjenu dana i noći niti tok godišnjih doba. Svijet mu je bio ograničen na jedan objektivni kronometar na kojemu su dani jurili poput simbola na kockarskom automatu, a godine treperile uz pratnju pravilnih otkucaja, svakih subjektivnih šest sekundi jedna. Andrewsonovi su prsti lupkali po konzoli i po stijenkama. Dok se približavala 2314. godina on se nervozno češkao po šiji.

I jurio u budućnost.